

รายงานวิจัย

เรื่อง

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาบู่
ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
Participation on Sustainable Tourism Management
by Community of Ban Plaboo, Nong Saeng Sub-district
Wapi Pathum District, Maha Sarakham

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

เมตตา เก่งชูวงศ์
กชรมน วงศ์คำ
ธีรดา นามไธ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2560)

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาปู่
ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จัหวัดมหาสารคาม

Participation on Sustainable Tourism Management
by Community of Ban Plaboo, Nong Saeng Sub-district
Wapi Pathum District, Maha Sarakham

เมตตา เก่งชูวงศ์
กชธมน วงศ์คำ
ธีรดา นามไผ่

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2560)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอบ้านปลามัน จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอบ้านปลามัน จังหวัดมหาสารคาม แล้วนำไปสู่การวางรูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปลามันแบบมีส่วนร่วม โดยรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ได้มีการตรวจสอบความเหมาะสมต่อนักท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้วทำการประเมินผลความพึงพอใจจากผู้มาท่องเที่ยว ซึ่งการวิจัยนี้ได้ใช้ระยะเวลาศึกษา 14 เดือนนับแต่ช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 โดยผลการศึกษสามารถสรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

- 5.1 สรุปผลการศึกษา
- 5.2 อภิปรายผลการศึกษา
- 5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่

ผลการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่ พบว่า ชุมชนบ้านปลาบู่มีศักยภาพใน 4 ด้านที่ศึกษา ได้แก่ ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร และศักยภาพด้านการเรียนรู้ เนื่องจากชุมชนบ้านปลาบู่มีที่ตั้งภูมิศาสตร์อยู่ในพื้นที่ที่แวดล้อมด้วยทรัพยากรธรรมชาติดิน น้ำ ป่า ดังนั้นด้วยกายภาพที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นต้นทุนพื้นฐานสำคัญ นอกจากนี้ ชุมชนบ้านปลาบู่ยังมีต้นทุนทางด้านภูมิปัญญาผนวกกับการบริหารจัดการและเปิดใจในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในการจัดการปัจจัย 4 ของการดำรงชีวิต อาทิเช่น การผลิตอาหารที่ปลอดภัย มีแผนการพัฒนาข้าวเป็นยารักษาโรคได้ มีการผลิตเครื่องนุ่งห่มที่รักษาสิ่งแวดล้อมด้วยการย้อมผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ การรักษาสุขภาพองค์รวมด้วยการบำบัดกายและจิตให้สมดุล ซึ่งศักยภาพเหล่านี้เป็นสิ่งที่นำไปสู่การพัฒนาในลักษณะของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่ได้ด้วยการพัฒนาให้ได้มาตรฐานและมีความเป็นเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น ตลอดจนไปถึงการพัฒนาการผลิตเป็นสินค้าและบริการให้เกิดเป็นรายได้ของชุมชน อย่างไรก็ตาม คุณค่าและความหมายในเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตเหล่านี้ ต้องนำหลักการตลาดมาพัฒนา นวัตกรรมสินค้าและบริการ เพื่อการสร้างอาชีพ เสริมรายได้ทำเป็นวิถีสู่ความยั่งยืนของคน ครอบครัว และชุมชนบ้านปลาบู่ให้มีสืบต่อไปในอนาคต

5.1.2 รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่

จากผลการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่ ซึ่งถือเป็นต้นทุนสำคัญในสู่การพัฒนาการเป็นการท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงเกษตร นิเวศและสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับ

สุขภาพและความงามที่เน้นธรรมชาติบำบัด และได้ใช้ชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปลาบู่เป็นแนวทางในการวางแผนทางการท่องเที่ยว

5.1.3 การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่

การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่ ด้วยการจัดกิจกรรมการทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบและเส้นทางท่องเที่ยวที่ได้วางไว้ร่วมกับชุมชนจำนวน 2 ครั้ง ซึ่งผลจากแบบประเมินความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยวพบว่า โดยภาพรวมทั้งสองครั้งนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.95$, S.D.=0.21 และ $\bar{X} = 4.80$, S.D.=0.40)

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

เมื่อวิเคราะห์ผลการศึกษาวิจัยจะเห็นว่า ชุมชนบ้านปลาบู่ เป็นอีกหนึ่งชุมชนที่สามารถใช้ศักยภาพต่างๆ ที่เป็นต้นทุนเดิมบวกรวมเข้ากับการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงทำให้การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกิดเป็นมรรคผลได้ ขณะเดียวกันการขับเคลื่อนในการท่องเที่ยวโดยชุมชนนี้ ยังเป็นเครื่องมือหนึ่งในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพได้ด้วย เมื่อพิจารณางานวิจัยนี้กับงานวิจัยอื่นที่ทำการศึกษาในพื้นที่ของจังหวัดมหาสารคาม พบว่ามีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนริศรา คำสิงห์ (2558) ซึ่งทำการศึกษาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกำพี้ ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรณา คำปวนบุตร (2557) ซึ่งทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม โดยทั้งสองงานวิจัยมีบริบทของชุมชนอีสานคล้ายบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม โดยเมื่อวิเคราะห์พิจารณาความต่างที่เป็นจุดเด่นของชุมชนปลาบู่ที่มีความต่างจากพื้นที่ชุมชนบ้านกำพี้และชุมชนตำบลพระธาตุ ได้แก่ ชุมชนบ้านปลาบู่มีองค์กรพัฒนาชุมชนที่ตั้งอยู่ในบ้านปลาบู่และนางสาวธีรดา นามไธ ประธานองค์กรเป็นผู้ที่เกิดเติบโตในชุมชนบ้านปลาบู่และมีโอกาสศึกษาในระดับสูง ที่สำคัญมีจิตที่จะพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นชุมชนจัดการตนเองได้ทั้งนี้องค์กร “สมาคมไทบ้าน” ที่จัดขึ้นเป็นองค์กรที่มีได้หวังผลกำไร แต่มีให้การสนับสนุนชุมชนในทุกเรื่องที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วยในการประสานหาแหล่งงบประมาณและเครือข่ายที่จะพัฒนาบ้านปลาบู่ให้เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ ศักยภาพที่เป็นข้อค้นพบที่มีความแตกต่าง คือ ชุมชนบ้านปลาบู่เป็น

1) ชุมชนบำบัด : การพัฒนาคุณค่าของความเป็นธรรมชาติของคนท้องถิ่นทั้งความงามแบบไทบ้าน ความเรียบง่ายที่มีสไตล์ มีการพัฒนาบรรยากาศของชุมชนที่มีความเป็นไทบ้าน มีความสุข เบิกบาน ให้การต้อนรับกับแขกได้อย่างเต็มใจ จนสามารถทำให้เกิดความพึงพอใจของคนที่มาเยือน จนทำให้รู้สึกว่าคุณเคยมาจากการมาที่ชุมชนบ้านปลาบู่ด้วยธรรมชาติบำบัดได้โดยธรรมชาติ

2) ร้อยรัดธรรมชาติเป็นโฮสเทล : ชุมชนบ้านปลาบู่มีการส่งเสริมการผลิตที่เน้นการเป็นอินทรีย์ ไม่ว่าจะเป็น ข้าว ผัก และอาหารอื่นๆ การแปรรูปสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น สบู่ แชมพู ของใช้ในบ้าน และกิจการผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ตั้งแต่กระบวนการปลูก แปรรูป สู่อการสร้างตลาดที่เป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ ยังใช้การดูแลสุขภาพด้วยธรรมชาติบำบัด มีการส่งเสริมคนในชุมชนให้ทำการปลูกสมุนไพร รวมถึงมีการแปรรูปสมุนไพร และการพัฒนาเมนูอาหารด้วยพืชผักสมุนไพร

3) บำเพ็ญพรตให้เบิกบาน : หนึ่งในเป้าหมายของชุมชนบ้านปลาบู่ คือ การพัฒนาชุมชน ภาวนา บำบัดจิตใจให้เบิกบาน ซึ่งปัจจุบันมีการแทรกเนื้อหาและวิธีการปฏิบัติไปในกิจกรรมการอบรม ให้ความรู้ การประชุมกลุ่ม หรือแม้แต่การใช้ชีวิตของคนในชุมชน เพราะชุมชนเชื่อมั่นถึงความเบิกบาน ในจิตใจ จะนำมาซึ่งความสุขที่แท้จริง

4) สร้างฐานผู้มีปัญญา : เป็นอีกหนึ่งเป้าหมายของชุมชนบ้านปลาบู่ที่จะเป็นหนึ่งในกิจกรรม การให้บริการแก่ผู้มาเยือน โดยสมาคมไทบ้านร่วมกับชุมชนได้มีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อ การพัฒนาครูผู้สอนในโรงเรียนให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ในห้องเรียนให้เกิดการเรียนรู้ การ ปฏิบัติตามแนววิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนที่จะนำไปสู่การยกระดับปัญหาภายใน ซึ่งเนื้อหาและ กระบวนการของหลักสูตรจะเป็นการพัฒนาปัญญาภายในด้วยการเข้าใจความจริงของชีวิต ธรรมชาติ ของชีวิต และ จัดกระบวนการ ด้วยการใช้ชีวิตศึกษาในห้องเรียนและการปฏิบัติจิตภาวนาในชีวิต ประจำวัน

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณางานวิจัยนี้กับงานวิจัยในพื้นที่อื่นนอกจากจังหวัดมหาสารคามแล้ว พบว่ารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิธิภัทร บาลศิริ (2559) ซึ่ง ทำการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชน มอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียนกรุงเทพมหานคร โดยรูปแบบ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญา ท้องถิ่น และอัตลักษณ์ชุมชนมอญบางกระดี่ เป็นดังนี้ “ALTPSSVLMCSC Model” A:การวิเคราะห์ SWOT L:การกำหนดแหล่งเรียนรู้ของชุมชน T:การกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมอญ P:การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน S:การพัฒนาสินค้าที่ระลึกของชุมชน (Community Souvenir) S:การดูแลรักษาความปลอดภัยในชุมชน (Community Safety) V:การปลูกจิตสำนึกและตระหนักใน คุณค่าแก่เยาวชน L:การสอนภาษามอญในระบบโรงเรียน M:การสอนดนตรีมอญในระบบโรงเรียน C:การสอนทำผ้าสไบมอญในระบบโรงเรียน S:การอนุรักษ์ประเพณีสงกรานต์ C:การอนุรักษ์ วัฒนธรรมนิยมประเพณีมอญ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1) ชุมชนบ้านปลาบู่และสมาคมไทบ้านเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีศักยภาพในด้านต่างๆ จึงควร มี การจัดทำกลุ่มฐานความรู้เพื่อนำไปพัฒนาจัดทำเป็นรูปแบบของการมาท่องเที่ยวที่มีหลากหลายตาม ความต้องการของตลาด โดยยังคงรักษาฐานภูมิปัญญา วิถีชีวิตวัฒนธรรมซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และที่สำคัญต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) ชุมชนบ้านปลาบู่และสมาคมไทบ้านควรพัฒนากิจกรรมการบำบัดด้วยธรรมชาติ และ ธรรมชาติบำบัดผ่านงานสร้างสรรค์ที่เป็นวิถีของคนท้องถิ่น ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การบำบัด ด้วยกันระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับวิถีชีวิต และ คนกับวัฒนธรรม เป็นต้น

3) ชุมชนบ้านปลาบู่และสมาคมไทบ้านควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ทำ โดยการมีฉลากระบุ สรรพคุณเชิงวิชาการของผลิตภัณฑ์นั้นๆ ของบ้านปลาบู่เอง โดยการประสานกับหน่วยงานด้าน วิชาการให้การช่วยเหลือ

4) ชุมชนบ้านปลาบู่และสมาคมไต้หวันควรณรงค์ให้คนทุกช่วงวัยของทุกครอบครัวได้ร่วมปลูกต้นไม้และดอกไม้ประดับ หรือปลูกสมุนไพรให้เป็นไม้ประดับ เพื่อสร้างความร่มรื่น สวยงามตามธรรมชาติ และสร้างความประทับใจแก่ผู้มาเยือน

5) จากการที่ชุมชนบ้านปลาบู่และสมาคมไต้หวันได้ให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชนในการร่วมกิจกรรมต่างๆ อยู่แล้วนั้น ควรเสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกแก่เด็กและเยาวชนให้เห็นถึงคุณค่าอันควรอนุรักษ์และภาคภูมิใจในทุกๆ สิ่งที่เป็นต้นทุนไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ : ดิน น้ำ สัตว์ป่าไม้ ตลอดจนภาษา ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

5.3.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ที่เกี่ยวข้อง

1) ชุมชนบ้านปลาบู่เป็นพื้นที่ที่มีความโดดเด่นในหลายๆ เรื่อง ดังนั้น จึงเป็นพื้นที่ที่ควรให้การสนับสนุนทั้งงบประมาณ ศึกษาวิจัยในแต่ละสาขาวิชาที่จะต่อยอดในประเด็นต่างๆ เช่น เกษตร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนบ้านปลาบู่ได้รับการเป็น “ต้นแบบแห่งวิถีคนอีสาน” ในรุ่นคนถัดๆ ไปอย่างยิ่งยวด

2) ภาครัฐ ควรส่งเสริมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องด้วยความจริงใจ และร่วมกับชุมชนในการวางแผนพัฒนาชุมชนให้มีความร่มรื่น สวยงาม สะอาด ปลอดภัยพิชสิ่งแวดล้อม คือ ไม่มีปัญหาขยะมูลฝอย ไม่มีปัญหาน้ำเน่าเสีย อากาศดี ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น

3) ภาครัฐควรได้รณรงค์ให้คนทุกช่วงวัยโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนได้รักและหวงแหนสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นตนเองทั้งสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ (ดิน น้ำ ป่า สัตว์ป่า เป็นต้น) และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น(ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ภาษา เป็นต้น) เพื่อเป็นการปลูกฝังให้คนไทยได้มีจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของท้องถิ่นตนเอง

4) ภาครัฐ/เอกชนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ควรช่วยและเร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาคมทั้งในและต่างประเทศได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวในรูปแบบเชิงเกษตร นิเวศและสุขภาพของ “ชุมชนบ้านปลาบู่”

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2511). *เที่ยวให้รู้ เปิดประตูสมอง*. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์พลอเรอร์ซาแนล.
- กุลวดี ละม้ายจิ้น และ เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2558). ศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในเขตพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอุทงจังหวัดสุพรรณบุรี. *Rajabhat Journal of Sciences, Humanities & Social Sciences*, 17(1), 190-199.
- โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. (2540). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2525). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ฉัตรชัย ดั่งจาด. (2545). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาความคิดเห็นชุมชนบางกอกน้อย จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทวิทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ธีรดา นามไท. (2552). *รูปแบบการผลิตอาหารแบบผสมผสานด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืน บ้านปลาปู่ ตำบลหนองแสง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม*. ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2561). ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนชานาบ้านปลาปู่. *สัมภาษณ์*, 27 มีนาคม 2561.
- นริศรา คำสิงห์. (2558). *แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกำแพง ตำบลกำแพง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม*. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นิธิภัทร บาลศิริ. (2559). *การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชน มอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร*. รายงานการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวทย์. (2557). *กลวิธีแนวทางและวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน*. ในทองทิว หงษ์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ) *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : เพรส แอนด์ ดีไซน์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (มปป). *เอกสารประกอบการศึกษา ส.ค. 651 : ทฤษฎีและการพัฒนาชุมชน สาขาพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีชา แดงโรจน์. (2544). *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ : ไพร่แอนดีไพร่พริ้นติ้ง.

- พจนานุกรม. 2546. เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พิฑูรย์ ทองฉิม. (2558). การจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตาจังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจด์. (2553). การท่องเที่ยวชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- เพชรศรี นนทศิริ. (2556). รูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง. วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 8(2), 47-66.
- มูลนิธิสิทธิมนุษยชน. (2561). บันได 9 ขั้นสู่ความยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2561, จาก <http://www.agrinature.or.th>
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2556). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยอนุเคราะห์.
- รชพร จันท์สว่าง. (2546). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราณี อมรินทร์รัตน์. (2560). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตกรุงเทพมหานคร. การประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชธานีวิชาการ ครั้งที่ 2, 26 -27 กรกฎาคม 2560 (น 531-540). อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชธานี.
- รุ่งวิทย์ ตรีกุล กมล เสวตสมบุรณ์ และชนชาติ เราประเสริฐ. (2558). การมีส่วนร่วมของชุมชนบึงพลานุชัยในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 8(1), 133-150.
- วรรณ คำปวนบุตร. (2557). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรมในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่, 6(3), 5-19.
- วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนวย. (2547). ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้
- สุรเชษฐ์ เชษฐมาต. (2541). ท่องเที่ยว “นิเวศสัญจร” ทางรอดแหล่งท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. (2545). กลยุทธ์การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.
- วิมล จิโรพันธ์ ประชิต สกฤษณ์พัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์. (2548). การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แสงดาว.
- วิทวัส แก้วทะนง. (2541). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- วีระพล ทองมา และประเจต อำนาจ. (2547). *ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชน ในตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
- ศรัณญา วรากุลวิทย์. (2546). *ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ : เพื่อองฟ้าพรินต์ติ้ง.
- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2560). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2561, จาก http://cbtnetwork.org/th/?page_id=45
- ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ. (2561). *การบริหารจัดการน้ำด้วย “โคกหนอง นาโมเดล”*. สืบค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2561, จาก www.nectec.or.th/news/news-pr-news/khoknongna.html
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2561). *มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).
- อดิน รพีพัฒน์. (2547). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา*. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบายสาธารณสุข.
- อานิสงค์ โอทาตะวงศ์. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลบัวแดง ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหว อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี*. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 25(1), 45-53.
- อภิญา กังสนารักษ์. (2544). *รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิผลระดับคณะของสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
ตัวอย่างแบบประเมิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ก
ตัวอย่างแบบประเมิน

1. แบบประเมินผลการถ่ายทอดองค์ความรู้

	<p>แบบประเมินผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ “ การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาที่ทักอาศัยสู่มาตรฐานโฮมสเตย์ ” วันที่ 7 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2560 ณ บ้านปลาลำ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม</p>
---	---

คำอธิบาย แบบประเมินฉบับนี้มีทั้งหมด 3 ตอน ขอให้ผู้ตอบแบบประเมินตอบให้ครบทั้ง 3 ตอน

โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หน้าข้อความ

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

1. เพศ

หญิง ชาย

2. อายุ

ต่ำกว่า 25 ปี 26-35 ปี 36-45 ปี 45 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
 ระดับ ปวช./ปวส. ระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี
 อื่น ๆ ระบุ

4. ท่านเคยได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์หรือไม่

ไม่เคย
 เคย โปรดระบุแหล่ง/สถานที่รับการอบรม.....

ตอนที่ 2 ระดับความเข้าใจ / ระดับความพึงพอใจ / ระดับการนำไปใช้ประโยชน์ ในการเข้าร่วมโครงการ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่องที่ตรงกับ ระดับความเข้าใจ / ระดับความพึงพอใจ / ระดับการนำไปใช้ประโยชน์ของท่านเพียงระดับเดียว

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความเข้าใจ/ระดับความพึงพอใจ/ระดับการนำไปใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ความรู้ความเข้าใจ					
1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์ ก่อน เข้าร่วมอบรม					
1.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์ หลัง เข้าร่วมอบรม					

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความเข้าใจ / ระดับความพึงพอใจ / ระดับการนำไปใช้				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
2. ระดับความพึงพอใจ					
2.1 ด้านกระบวนการขั้นตอน					
2.1.1 โครงการมีขั้นตอนไม่ยุ่งยากซับซ้อน					
2.1.2 โครงการมีการดำเนินการเป็นไปอย่างเหมาะสม					
2.1.3 ระยะเวลาในการจัดโครงการมีความเหมาะสม					
2.2 ด้านวิทยากร					
2.2.1 สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน					
2.2.2 อธิบายเนื้อหาตรงตามประเด็นการอบรม					
2.2.3 เวลาในการถ่ายทอดแต่ละเนื้อหา มีความเหมาะสม					
2.2.4 ความชัดเจนในการตอบข้อซักถาม					
2.3 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก					
2.3.1 สถานที่ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม					
2.3.2 มีสื่อเรียนรู้ในการอบรม					
2.4 ด้านคุณภาพโครงการ					
2.4.1 คุณภาพการดำเนินโครงการมีความน่าเชื่อถือ					
2.4.2 ระดับคุณภาพของการจัดกิจกรรมของโครงการโดยภาพรวม					
3. การนำไปใช้ประโยชน์					
3.1 ผู้เข้าร่วมสามารถนำสิ่งที่ได้จากการอบรมไปใช้ประโยชน์ได้					
3.2 ผู้เข้าร่วมสามารถนำสิ่งที่ได้จากการอบรมไปปรับประยุกต์กับที่พักอาศัยของท่านได้					
3.3 ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้จากการอบรมไปเผยแพร่/ถ่ายทอดต่อคนอื่นๆ ได้					

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น/เสนอแนะ

.....

☺ ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาตอบแบบประเมินโครงการ ☺

2. แบบประเมินความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยว

	<p>แบบประเมินความพึงพอใจ รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปลาบู่ ณ บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอบางบาล จังหวัดมหาสารคาม</p>
---	---

คำชี้แจง : แบบสำรวจนี้จัดทำขึ้นเพื่อประเมินภาพรวมของความพึงพอใจและคุณภาพการให้บริการเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาและให้บริการด้านต่างๆ ต่อผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

ส่วนที่ 1 : ข้อมูลทั่วไปของผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ ไม่เกิน 25 ปี 26 – 35 ปี
 36 – 45 ปี 46 – 55 ปี
 มากกว่า 55 ปีขึ้นไป
3. สถานภาพตำแหน่ง อาจารย์ นักเรียน/นักศึกษา
 บุคลากรหน่วยงานรัฐ บุคลากรหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ/เอกชน
 อื่นๆโปรดระบุ.....

ส่วนที่ 2 : ความพึงพอใจในการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

กรุณาเลือก ระดับความพึงพอใจที่มีต่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

รายละเอียดความพึงพอใจ	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1. การต้อนรับและการลงทะเบียนเข้าพัก					
1.1 การกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว	☐	☐	☐	☐	☐
1.2 ความมีอัธยาศัยดีและยิ้มแย้มแจ่มใสของเจ้าของบ้าน	☐	☐	☐	☐	☐
1.3 การดูแลเอาใจใส่ของเจ้าของบ้าน	☐	☐	☐	☐	☐
1.4 การแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าพักและการบริการด้านต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้สำหรับแขกที่พัก	☐	☐	☐	☐	☐
1.5 การแจ้งรายละเอียดของข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับชุมชนและสภาพทั่วไป	☐	☐	☐	☐	☐
2. สถานที่พัก					
2.1 ความสะอาดของบ้านพักที่ใช้เป็นโฮมสเตย์	☐	☐	☐	☐	☐
2.2 ความสะอาดของเครื่องนอน	☐	☐	☐	☐	☐
2.3 ภายในบ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก	☐	☐	☐	☐	☐
2.4 มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในห้องพัก เช่น ไม้แขวนเสื้อ ราวพาดผ้าเช็ดตัว โต๊ะเล็กสำหรับวางของ	☐	☐	☐	☐	☐
2.5 สภาพภูมิทัศน์โดยรอบมีความสวยงามน่าอยู่	☐	☐	☐	☐	☐

รายละเอียดความพึงพอใจ	มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
3. การให้บริการ					
3.1 ให้การบริการด้วยความสะดวกรวดเร็ว	☐	☐	☐	☐	☐
3.2 ให้บริการด้วยความสุภาพเป็นมิตร	☐	☐	☐	☐	☐
3.3 ดูแลเอาใจใส่ กระตือรือร้น เต็มใจให้บริการ	☐	☐	☐	☐	☐
3.4 การดูแลและให้บริการด้วยความเสมอภาค	☐	☐	☐	☐	☐
3.5 การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามอย่างชัดเจน	☐	☐	☐	☐	☐
4. การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม					
4.1 อาหารมีเอกลักษณ์ของพื้นที่บ้าน	☐	☐	☐	☐	☐
4.2 วัตถุดิบที่ใช้ในการปรุงอาหารหาได้ง่ายในท้องถิ่น	☐	☐	☐	☐	☐
4.3 การเรียนรู้วัฒนธรรมการกินอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน	☐	☐	☐	☐	☐
4.4 อาหารและเครื่องดื่มมีมากเพียงพอ	☐	☐	☐	☐	☐
4.5 ความสะอาดของอุปกรณ์และภาชนะที่ใช้ในการประกอบอาหารและเครื่องดื่ม	☐	☐	☐	☐	☐
5. การทำกิจกรรมระหว่างวัน					
5.1 ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงเช้า	☐	☐	☐	☐	☐
5.2 ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงกลางวัน	☐	☐	☐	☐	☐
5.3 ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงเย็น	☐	☐	☐	☐	☐
6. การจัดการความปลอดภัย					
6.1 การจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย	☐	☐	☐	☐	☐
6.2 การจัดเตรียมยาสามัญประจำบ้าน	☐	☐	☐	☐	☐
6.3 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านอุปกรณ์สื่อสาร	☐	☐	☐	☐	☐
7. ความพึงพอใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่	☐	☐	☐	☐	☐

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ภาพที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

ภาคผนวก ข
ภาพที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

ภาพที่ ข-1 บริเวณ“สมาคมไทบ้าน” สถานที่ศูนย์กลางกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาดุก

ภาพที่ ข-2 กิจกรรมการต้อนรับ

ภาพ ข-3 กิจกรรมสปา-แช่เท้า-นวด

ภาพที่ ข-4 กิจกรรมเรียนรู้เกษตรวิถี

ภาพที่ ข-5 กิจกรรมยามเช้าและชมธรรมชาติชุมชนบ้านปลาบู่

ภาพที่ ข-6 กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน

ภาพที่ ข-7 กิจกรรมการมัดข้อมผ้า

ภาพที่ ข-8 กิจกรรมเรียนรู้การอ้ว ดัด ทอผ้าฝ้าย

ภาพที่ ข-9 การจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปลาดิบ

ภาพที่ ข-10 กิจกรรมการเตรียมความพร้อม: เสริมความรู้ ประชุมกลุ่มย่อย เตรียม โฮมสเตย์

ประวัติผู้วิจัย

1. ชื่อ(ไทย) นางเมตตา นามสกุล เก่งชูวงศ์
ชื่อ(อังกฤษ) Metta นามสกุล Kengchuwong

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์

สังกัด สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ประวัติการศึกษา

ปีที่สำเร็จการศึกษา	ระดับการศึกษา	วุฒิ	สาขา	ชื่อสถาบันการศึกษา
2537	ปริญญาโท	วท.ม.	เทคโนโลยีการบริหาร สิ่งแวดล้อม	มหาวิทยาลัยมหิดล
2531	ปริญญาตรี	วท.บ.	เคมี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผลงานทางวิชาการ

Metta Kengchuwong, Kedsiree Jampeehom, & Kannikar Thongdonpriang. 2018. Lesson Learned from Academic Service on Supportive Project of “The Role Model Living Based on The Sufficiency Economy”. In the 7th International Conference on Sciences and Social Sciences (ICSSS2017). Rajabhat Maha Sarakham University, Maha Sarakham Province, Thailand.

เมตตา เก่งชูวงศ์. 2561. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าวัฒนธรรม
อีสานตำบลเหล่า อำเภอกอสมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม. การประชุมวิชาการเสนอ
ผลงานวิจัยบัณฑิตศึกษาระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ครั้งที่ 3.

Sarin Thongthummachat, Pornpimol Polkham, Suchana Wanich, Bussayam Rattanadon, Metta Kengchuwong, Kwanyuen Leamsamrong. Nutritional Composition and Antioxidant Activities of Makamong (Afzelia xylocarpa (Kurz) Craib), Flower Fence (Caesalpinia pulcherrima(L.)Sw.) and Tamarind (Tamarindus indica L.) Kernels. Prawarun Agr. J.

2. ชื่อ (ไทย) กชธมน นามสกุล วงศ์คำ
ชื่อ (อังกฤษ) Kochtamon นามสกุล WongKham

ตำแหน่งทางวิชาการ อาจารย์

สังกัด สาขาวิชาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ประวัติการศึกษา

ปีที่สำเร็จการศึกษา	ระดับการศึกษา	วุฒิ	สาขา	ชื่อสถาบันการศึกษา
2553	ปริญญาเอก	ศศ.ด.	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2545	ปริญญาโท	ศศ.ม.	บริหารธุรกิจ	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2541	ปริญญาตรี	ศศ.บ.	อุตสาหกรรมท่องเที่ยว	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

ผลงานวิจัย

กชธมน วงศ์คำและคณะ. (2554). *ระบบฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวไทย(อีสาน)*. รายงานวิจัย, กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.

กชธมน วงศ์คำและคณะ. (2558). *พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวกิจกรรมอบรมยุวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น มหาสารคาม*. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

กชธมน วงศ์คำและคณะ. (2559). *แนวทางพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ บ้านหัวนาคำ อำเภอแกลง มหาสารคาม*. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

กชธมน วงศ์คำและคณะ. (2559). *พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวกิจกรรมอบรมการจัดการท่องเที่ยวและการเป็นเจ้าบ้าน*. รายงานวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

3. ชื่อ (ไทย) อีรดา นามสกุล นามไธ
ชื่อ (อังกฤษ) Theerada นามสกุล Namhai

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน

สังกัด/หน่วยงาน โรงเรียนชุมชนชาวนาบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ
จังหวัดมหาสารคาม

ประวัติการศึกษา

ปีที่สำเร็จการศึกษา	ระดับการศึกษา	วุฒิ	สาขา	ชื่อสถาบันการศึกษา
2551	ปริญญาโท	วท.ม.	การบริหารจัดการ งานพัฒนา	มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์
2548	ปริญญาตรี	ศศ.บ.	พัฒนาชุมชน	มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม

ผลงานวิจัย

อีรดา นามไธ. (2546). สภาพการทำเกษตรแบบมีสัญญาของเกษตรกรรายย่อยในเขตป่าสงวนแห่งชาติ
ดงลาน. รายงานวิจัยย่อยในชุดชุดโครงการการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคน
ด้อยโอกาสในสังคมไทย. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

อีรดา นามไธ และคณะ. (2551). รูปแบบการผลิตอาหารแบบผสมผสานด้วยระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม. รายงานวิจัย, สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

รายงานวิจัย

เรื่อง

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาบู่
ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
Participation on Sustainable Tourism Management
by Community of Ban Plaboo, Nong Saeng Sub-district
Wapi Pathum District, Maha Sarakham

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

เมตตา เก่งชูวงศ์
กชรมน วงศ์คำ
ธีรดา นามไธ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2560)

การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาปู่
ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จัหวัดมหาสารคาม

Participation on Sustainable Tourism Management
by Community of Ban Plaboo, Nong Saeng Sub-district
Wapi Pathum District, Maha Sarakham

เมตตา เก่งชูวงศ์
กชธมน วงศ์คำ
ธีรดา นามไ้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
2562

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ปีงบประมาณ 2560)

ชื่อเรื่อง	: การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม
ผู้วิจัย	: เมตตา เก่งชูวงศ์ กชธมน วงศ์คำ ธีรดา นามไธ
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ปีที่ได้รับทุน	: 2560
ปีที่สำเร็จ	: 2562

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม รวมถึงศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่ ตลอดจนศึกษาประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์ การสำรวจ การทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยว (จำนวน 2 ครั้ง: ครั้งที่ 1 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 22 คน และครั้งที่ 2 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 25 คน) และการประเมินความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยว

ผลการวิจัยพบว่า

1. ชุมชนบ้านปลาบู่มีศักยภาพทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร และศักยภาพด้านการเรียนรู้ โดยมีความโดดเด่นในศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนบ้านปลาบู่พบว่า รูปแบบควรเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นิเวศและสุขภาพ โดยให้ความสำคัญกับสุขภาพและความงามที่เน้นธรรมชาติบำบัด และได้ใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปลาบู่เป็นแนวทางในการวางกิจกรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว

3. การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่ ด้วยการจัดกิจกรรมการทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้พบว่า โดยภาพรวมทั้งสองครั้งนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.95$, S.D.=0.21 และ $\bar{X} = 4.80$, S.D.=0.40)

TITLE : Participation on Sustainable Tourism Management by
Community of Ban Plaboo, Nong Saeng Sub-district
Wapi Pathum District, Maha Sarakham

AUTHORS : Mrs. Metta Kengchuwong
Miss Kochtamon Wongkam
Miss Theerada Namhai

ORGANIZATION : Rajabhat Maha Sarakham University.

GRANT YEAR : 2017

FINISH YEAR : 2019

ABSTRACT

This research aims to study the potential of tourism management by the community of Ban Plaboo, Nong Saeng Sub-district, Wapi Pathum District; Maha Sarakham, including studying patterns and determining the participatory tourism route of Ban Plaboo community, as well as studying the evaluation of tourism management by the community. This research methodology was carried out by mixed method which included the quantitative, and qualitative research by using participatory action research (PAR). The tools of this research were focus group discussions, interviews, surveys, tourism practice tests (2 times: 1st time, there are 22 tourists; and 2nd times, there are 25 tourists), and tourist satisfaction assessments.

The results revealed as follows:

1. Ban Plaboo community has potential in both natural resources and culture, potential of local wisdom, organization management, and learning potential; with outstanding in local wisdom
2. The results from the analysis of Ban Plaboo community potential found that the patterns should be agricultural tourism, eco and health by focusing on health and beauty that emphasizes natural healing, which activities and the travel route planning were based on the way of life and culture.
3. Evaluation of tourism management by the community of Ban Plaboo with organizing activities, experimenting and practicing tourism by communities in patterns form and route of travel that has been planned, found that the over all of both experimenting, tourists were satisfied at the highest level ($\bar{X} = 4.95$, S.D.=0.21; and $\bar{X} = 4.80$, S.D.=0.40).

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม” ได้ดำเนินการสำเร็จด้วยดี จากความร่วมมือของคนในชุมชนบ้านปลาบู่ ที่ได้มีส่วนร่วมกันระดมพลังกายพลังความคิดในการจัดการนำทรัพยากรทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างขึ้นตลอดจนภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นของตนเอง มาสร้างเอกลักษณ์เพื่อให้เป็นที่รู้จัก ซึ่งนำไปสู่การสร้างรากฐานที่มั่นคงมั่งคั่งด้วยการจัดการการท่องเที่ยวตามวิถีนิเวศวัฒนธรรมโดยชุมชน เพื่อเป็นการเสริมรายได้จากอาชีพการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักแต่บรรพชน ในขณะเดียวกันเป็นการอนุรักษ์สิ่งดีงามให้เกิดความยั่งยืนส่งต่อไปยังลูกหลานสืบไป

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานวิจัย

คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลจากผลการศึกษาในงานวิจัยฉบับนี้ จะเป็นแนวทางให้พื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดมหาสารคามและจังหวัดต่างๆ ของประเทศไทยโดยเฉพาะในภาคอีสานที่มีบริบทท้องถิ่นคล้ายคลึงกันได้นำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นได้

คณะผู้วิจัย

2562

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตการวิจัย	2
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 การท่องเที่ยว	4
2.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชน	9
2.3 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	18
2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน	21
2.5 บริบทชุมชนบ้านปลาปู่	25
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	28
2.7 กรอบแนวคิดในการวิจัย	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	36
3.2 การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาปู่	36
3.3 การศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชน บ้านปลาปู่	37
3.4 การศึกษาประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาปู่	40
3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย	41

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	
4.1 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่	43
4.2 รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่	58
4.3 ผลประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่	65
บทที่ 5 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา	73
5.2 อภิปรายผลการศึกษา	74
5.3 ข้อเสนอแนะ	75
บรรณานุกรม	77
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก ตัวอย่างแบบประเมิน	81
ภาคผนวก ข ภาพที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย	86
ประวัติผู้วิจัย	97

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ข้อมูลประชากรแยกตามจำนวนอายุ	26
4.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน	58
4.2 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านความรู้ความเข้าใจ	60
4.3 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านความพึงพอใจ	60
4.4 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านการนำไปใช้ประโยชน์	61
4.5 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ครั้งที่ 1	65
4.6 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ครั้งที่ 1	66
4.7 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ ครั้งที่ 2	69
4.8 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ครั้งที่ 2	70

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ภาพรวมของมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	21
2.2 กรอบแนวคิดในการวิจัย	35
4.1 แบบจำลองโคก หนอง นา โมเดล	51
4.2 แผนผังแสดงโครงสร้างขององค์กรชุมชน	46
4.3 ศักยภาพด้านการบริการความรู้ของชุมชนบ้านปลาปู่	54
4.4 แผนผังแสดงกิจกรรมของสมาคมไต้หวัน บ้านปลาปู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ วาปีปทุม	56
4.5 แผนผังแสดงโปรแกรมความคิดของกระบวนการจัดการเรียนรู้	57
4.6 สินค้าและบริการของชุมชนบ้านปลาปู่ตามองค์ประกอบการตลาด	62
4.7 แผนผังแสดงการวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาปู่	63
ข-1 บริเวณ“สมาคมไต้หวัน” สถานที่ศูนย์กลางกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านปลาปู่	87
ข-2 กิจกรรมการต้อนรับ	88
ข-3 กิจกรรมสปา-แช่เท้า-นวด	89
ข-4 กิจกรรมเรียนรู้เกษตรวิถี	90
ข-5 กิจกรรมยามเช้าและชมธรรมชาติชุมชนบ้านปลาปู่	91
ข-6 กิจกรรมการผลิตของใช้ในครัวเรือน	92
ข-7 กิจกรรมการมัดย้อมผ้า	93
ข-8 กิจกรรมเรียนรู้การอ้ว ดีด ทอผ้าฝ้าย	94
ข-9 การจัดทำหน่วยผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านปลาปู่	95
ข-10 กิจกรรมการเตรียมความพร้อม: เสริมความรู้ ประชุมกลุ่มย่อย เตรียม โฮมสเตย์	96

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญ

บ้านปลาปู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามได้นำองค์ความรู้วิชาการเข้าไปพัฒนาคนในชุมชนภายใต้ “โครงการประชาชนต้นแบบการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี 2559 จากจังหวัดมหาสารคามในการดำเนินงาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์โครงการเพื่อเสริมสร้าง ยกย่อง และสร้างเครือข่ายคนต้นแบบการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการน้อมนำประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ให้คนในชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเป็นชุมชนต้นแบบของการใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการดังกล่าวได้ดำเนินการกิจกรรมในการหนุนเสริมปัจจัยสี่ของการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดปีงบประมาณ 2559 โดยประกอบด้วยกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการในปัจจัยทางด้านอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ผลิตภัณฑ์ของใช้ในครัวเรือน อบรมเชิงปฏิบัติการสุขภาพวิถีธรรมชาติเพื่อการบำบัดรักษาโรค อบรมเชิงปฏิบัติการปัจจัยทางด้านสุขภาวะแวดล้อมในครัวเรือน การจัดทำ E-catalog กิจกรรมการถอดบทเรียนองค์ความรู้ การดำเนินงานโครงการสู่ความสำเร็จ และกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประชาชนต้นแบบการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งโครงการดังกล่าวได้ดำเนินการเสร็จสิ้นบรรลุวัตถุประสงค์เป็นที่เรียบร้อย ผลการถอดบทเรียนองค์ความรู้การดำเนินงานโครงการสู่ความสำเร็จ พบความเป็นรูปธรรมของความเปลี่ยนแปลงคนในชุมชนที่สำคัญคือ เกิดแกนนำคนในแต่ละคุ้ม แต่ละคุ้มมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ชัดเจนตามทักษะและภูมิปัญญา และคนในชุมชนเกิดการเรียนรู้มากขึ้น (สำนักบริการวิชาการ, 2559) โดยก้าวต่อไปที่อยากให้เกิดขึ้นคือ การเปิดบ้านปลาปู่สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนคนบ้านปลาปู่

ดังนั้น การที่จะให้ชุมชนดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมและสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเรื่องของการจัดการการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสร้างความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชนในปัจจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างเจ้าของบ้านกับผู้มาเยือน โดยคำนึงถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ในบทบาทของชุมชนท้องถิ่นต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม พร้อมๆ กับการรักษาความเป็นชุมชนต้นแบบของการใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนให้เกิดความต่อเนื่องในการนำองค์ความรู้สู่การพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคามในพื้นที่บ้านปลาปู่ จึงควรที่จะมีการศึกษา “การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของ

บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์” เพื่อผลของการศึกษาจะได้สร้างให้มีการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

1.2.3 เพื่อประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

1.3 ขอบเขตการวิจัย

1.3.1 การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่

คณะผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นการศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่ ออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร และศักยภาพด้านการเรียนรู้ โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสัมภาษณ์ และการสำรวจ

1.3.2 การศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่

คณะผู้วิจัยดำเนินการจัดการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่คนในชุมชนที่อาสาสมัครเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาที่พึ่งอาศัยสู่มาตรฐานโฮมสเตย์” รวมทั้งนำผลการศึกษาศักยภาพในข้อ 1.3.1 มาเป็นแนวทางในการวางรูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่ร่วมกับชุมชน โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แบบประเมินผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ การสนทนากลุ่ม (Focus Groups) และการสำรวจ

1.3.3 การประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่

คณะผู้วิจัยทำการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่ ด้วยการจัดกิจกรรมการทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้ร่วมกับชุมชนในข้อ 1.3.2 จำนวน 2 ครั้ง โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินผล

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการ ทิศทาง รูปแบบ และเส้นทางการท่องเที่ยวของตนเอง โดยชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นๆ รวมถึงชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จัดการแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้บ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีบูน จังหวัดมหาสารคาม เกิดความยั่งยืนสู่ชนรุ่นถัดๆ ไป

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 สามารถใช้ต้นทุนทรัพยากรของบ้านปลาบู่ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

1.5.2 ทราบศักยภาพความพร้อมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่

1.5.3 สามารถพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.5.4 ได้รูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่

1.5.5 ได้เส้นทางของการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่

1.5.6 ชุมชนได้รับความรู้และความรู้สึกร่วมกันในความตระหนัก รัก ห่วงแทน ความภูมิใจในการที่จะอนุรักษ์ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชุมชนของท้องถิ่นตนเอง สามารถสร้างรายได้เสริม สร้างสายใยความสัมพันธ์ และสร้างคุณค่าของคนทุกวัยในชุมชน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของ บ้านปลาบู ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม คณะผู้วิจัยจะนำเสนอแนวคิด เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

- 2.1 การท่องเที่ยว
- 2.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 2.3 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- 2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.5 บริบทชุมชนบ้านปลาบู
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

2.1 การท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงในการนำเงินตราเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศและท้องถิ่น โดยเป็นธุรกิจที่ทำรายได้อันดับหนึ่งเมื่อเทียบกับสินค้าส่งออกอื่นๆ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชน มีการกระจายรายได้ ช่วยยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน ช่วยให้ประชาชนได้ตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น ฉัตรชัย ดั่งจาด (2545) กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีความสำคัญดังนี้ เป็นแหล่งที่มาของรายได้ในรูปเงินตรา ช่วยสร้างอาชีพและการจ้างงาน ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของท้องถิ่น ก่อให้เกิดการกระตุ้นการผลิต ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพของคนในท้องถิ่น ช่วยสร้างความเจริญทางสังคมให้แก่ท้องถิ่น ช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษา ช่วยลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนท้องถิ่น ช่วยกระตุ้นให้มีการคิดค้นทรัพยากรส่วนเกินที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่าย ช่วยสร้างสันติภาพและความสามัคคี

2.1.1 คำนียามของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว ได้มีผู้ให้ความหมายว่าเป็น กิจกรรมที่มนุษย์กระทำไปเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรมงานประจำ และเป็นการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง โดยอาจพักค้างแรมหรือไม่พักค้างแรม ณ ที่แห่งนั้นก็ได้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อผ่อนคลาย พักผ่อนหย่อนใจ และสร้างความสุขให้กับชีวิต ตลอดจนการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ของสถานที่ท่องเที่ยว จุดมุ่งหมายของการเดิน

ทางเพื่อการท่องเที่ยวต้องมีค่าใช้จ่ายเพื่อการประกอบอาชีพและไม่อยู่ประจำ แต่เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ อย่างไม่อย่างหนึ่ง (นิริภัทร บาลศิริ, 2559)

การท่องเที่ยว คือ กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรมงานประจำ และการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง (ปรีชา แดงโรจน์, 2544)

การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังสถานที่อยู่ห่างไกล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหรือหาประสบการณ์แปลกใหม่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน (สุรเชษฐ์ เศรษฐมาส, 2541)

2.1.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ นักท่องเที่ยว การดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และประชาชนในชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั่นคือ ชุมชนจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้นั้น ต้องมีประชาชนในท้องถิ่นอื่นๆ เดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ ศึกษาเรียนรู้ และหาความสุขให้กับตนเองและครอบครัว เมื่อมีผู้คนเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวก็จะเกิดธุรกิจต่างๆ เพื่อรองรับมากมาย อาทิ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่พัก สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว การพัฒนาถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำประปา มีการดูแลรักษาความปลอดภัยในชุมชน มีการจัดการด้านรายได้เหมาะสมกับทุกฝ่าย ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องกับบุคคลและหน่วยงานหลายฝ่ายที่ต้องร่วมมือ ร่วมแรงและร่วมใจพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยว นั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและมีศักยภาพ สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน และพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชนได้ McIntosh, Goildner และRitchie (1995 อ้างถึงใน นิริภัทร บาลศิริ, 2559) กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยว ได้แก่ นักท่องเที่ยว ธุรกิจ หน่วยงานภาครัฐและประชาชนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยว จำเป็นต้องใช้จ่ายในการเดินทางเป็นค่าอาหาร ค่าที่พัก ค่าของที่ระลึกและบริการอื่นๆ ค่าใช้จ่ายเหล่านี้จะหมุนเวียนกระจายไปในธุรกิจบริการต่างๆ ของการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดการสร้างงานและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น นักท่องเที่ยวแบ่งออกเป็นนักท่องเที่ยวค้างคืน (Tourism) และนักท่องเที่ยวไม่ค้างคืน (Excursionist) หรือนักทัศนาจร ธุรกิจ ทำหน้าที่จัดหาสินค้าและบริการต่างๆ สิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง ที่พักแรม ร้านอาหาร ภัตตาคาร บริการนำเที่ยว มัคคุเทศก์ ร้านค้าของที่ระลึกและขายสินค้าพื้นเมือง หน่วยงานภาครัฐ ทำหน้าที่จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว เป็นการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวและความสะดวกสบายของคนในท้องถิ่น เช่น ถนน ท่าเรือ ไฟฟ้า น้ำประปา การสื่อสาร ประชาชนในท้องถิ่น มีบทบาทในการต้อนรับและดึงดูดนักท่องเที่ยว ชักชวนผู้ที่ไม่เคยมาเยือนให้ตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยว การแสดงความมีน้ำใจ ให้ความช่วยเหลือ และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้ยั่งยืน บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) กล่าวว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวมีดังนี้

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว หรือผู้คนที่มาจากท้องถิ่นอื่นเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวหรือเยี่ยมเยือน รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวด้วย

2) ธุรกิจการท่องเที่ยว คือ ผู้ประกอบธุรกิจบริการด้านโครงสร้างระดับสูงทางการท่องเที่ยว (Superstructure) ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

3) การตลาดการท่องเที่ยว คือ ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวต่างๆ ในลักษณะที่มีคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4) จิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว คือ ความรู้และการสื่อสาร ความหมายด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่จะให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายตื่นตัวและตอบสนองอย่างดี

5) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น คือ ชุมชนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมเพื่อลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น และสร้างโอกาสด้านผลประโยชน์ชุมชนท้องถิ่น

6) สิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว คือ สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับมา ทั้งผลกระทบด้านก่อให้เกิดผลประโยชน์และด้านก่อให้เกิดผลเสียหายจากการท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวทุกประเภท เพราะหากไม่มีนักท่องเที่ยวแล้ว สถานที่ต่างๆ ไม่ว่าจะมีความสวยงามสักเพียงใด ก็ไม่สามารถพัฒนาให้สถานที่นั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้ แต่ในทางกลับกันหากสถานที่ใดสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวเป็นจำนวนมาก และกลับมาเที่ยวซ้ำอีก สถานที่แห่งนั้นก็จะมีภารกิจเติบโตของธุรกิจท่องเที่ยวได้ในที่สุด อันจะนำมาซึ่งการกระจายรายได้สู่ชุมชน และการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง แต่การจัดการการท่องเที่ยวก็ต้องมีการวางแผนและดำเนินงานที่เหมาะสมเช่นเดียวกัน ดังนั้น สิ่งทีแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ควรได้สนใจคือความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (2545) ได้นำเสนอว่า นักท่องเที่ยวทุกคนล้วนมีความต้องการขั้นพื้นฐานเมื่อเดินทางท่องเที่ยว ดังนี้

- 1) ต้องการที่นอนสบายในราคาที่เหมาะสม
- 2) ต้องการอาบน้ำในห้องน้ำที่สะอาด
- 3) ต้องการกินอาหารท้องถิ่นที่ได้รับการปรุงอย่างดีและสะอาด
- 4) ต้องการชื่นชมธรรมชาติโดยรอบของท้องถิ่น
- 5) ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้าน
- 6) ต้องการทำกิจกรรมต่างๆ ที่หมู่บ้านนำเสนอใหม่ เช่น การเดินเล่น การสำรวจหมู่บ้าน และธรรมชาติ การขี่จักรยาน การลงเรือชมแม่น้ำหรือทะเล การนั่งรถท้องถิ่น การขี่ช้าง
- 7) ต้องการซื้อหัตถกรรมพื้นบ้าน ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ของชาวบ้าน
- 8) ต้องการฟังดนตรีพื้นบ้าน ดูการแสดงพื้นบ้าน ละครท้องถิ่น
- 9) ต้องการความปลอดภัยในร่างกายและทรัพย์สิน

10) ต้องการไปไหนมาไหนได้โดยไม่มีควมหวาดกลัว

11) ต้องการความเป็นมิตรและรอยยิ้มจากทุกๆ คน

2.1.3 ลักษณะของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีหลายลักษณะด้วยกัน โดยขึ้นอยู่กับจุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยวของแต่ละบุคคล แหล่งท่องเที่ยวที่สนใจ และประสบการณ์ที่ต้องการได้รับของนักท่องเที่ยว ได้แก่ การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการ การเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหาความสุขให้กับชีวิต การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลให้กับตนเองเมื่อบรรลุเป้าหมาย ด้านการศึกษา ด้านการทำงาน หรือด้านชีวิตต่างๆ การท่องเที่ยวเหล่านี้มีทั้งที่บุคคลเป็นผู้จ่ายค่าใช้จ่ายเอง และมีหน่วยงานที่สังกัดจ่ายค่าใช้จ่ายให้ การท่องเที่ยวเพื่อชมประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์ วัด โบสถ์ วัง การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจการงาน เช่น การจัดอบรมสัมมนา การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมเพื่อศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชุมชน การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาชาติพันธุ์วิถีชีวิตของกลุ่มชนต่างๆ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้และหาประสบการณ์ให้กับตนเอง วิมล จิโรธพันธุ์ และคณะ (2548) กล่าวว่าลักษณะของการท่องเที่ยวมีสาระสำคัญดังนี้

1) การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการ (Recreational Tourism) เป็นการเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬา เล่นกีฬา แชน้ำพุแร่รักษาโรค การอาบแดด และการสมาคมกันในเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ

2) การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Intensive Tourism) เป็นการท่องเที่ยวจัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เป็นสวัสดิการของหน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่างๆ เพื่อดูงานการสันทนาการ โดยหน่วยงานเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

3) การท่องเที่ยวเพื่อชมประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) เป็นการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ์และโบสถ์เก่าที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการเยือนอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วังต่างๆ

4) การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business Tourism) เป็นการประชุมหรือพบปะกัน การสัมมนา ซึ่งมักจะรวมการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ด้วย

5) การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรม (Culture Tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัสและเข้าร่วมวิถีชีวิตเก่าที่หาชมได้ยาก ท้องถิ่นเก่าที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ดึงดูดความสนใจ

6) การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic Tourism) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่จะสังเกตเห็น แสดงออกทางวัฒนธรรมและแบบแผนการใช้ชีวิตของประชาชนต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งรวมทั้งการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมและการเข้าร่วมพิธีทางศาสนา

7) การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental Tourism) เน้นที่ดึงดูดใจที่เป็นสิ่งธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมากกว่าเน้นที่ชาติพันธุ์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติและการชื่นชมความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นที่ภาพ

8) การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา และเรียนรู้หาประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้ในห้องเรียน

2.1.4 การตลาดเพื่อการท่องเที่ยว

ศรัญญา วรากุลวิทย์ (2546) ได้กล่าวถึงการตลาดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างจากการตลาดสินค้าอุตสาหกรรมทั้งนี้เพราะเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีตัวตน ผู้บริโภคไม่ได้สัมผัสสินค้าก่อนตัดสินใจซื้อ เป็นผลิตภัณฑ์ที่แบ่งแยกไม่ได้ การผลิตและการบริโภคเกิดขึ้นในเวลาเดียวกันและเป็นผลิตภัณฑ์ที่สูญเสียได้ ดังนั้นการตลาดของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปัจจัยที่ต้องนำมาพิจารณาในการพัฒนาการตลาดอย่างหนึ่งคือความก้าวหน้าของเทคโนโลยี การสื่อสารต่างๆ ซึ่งสามารถทำได้อย่างรวดเร็ว และเข้าถึงประชากรอย่างแพร่หลาย จะมีส่วนสนับสนุนให้ประชากรเกิดความสนใจในการเดินทางท่องเที่ยวมากขึ้นทำให้ประชากรมีความสามารถในการเดินทางได้มากยิ่งขึ้น โดยการตลาดการท่องเที่ยวควรประกอบด้วย 5 ประการคือ 1) การกำหนดความต้องการของสินค้าและบริการ 2) กำหนดขั้นตอนเพื่อตอบสนองความต้องการนั้นๆ 3) กำหนดราคาตามอัตราการแข่งขันของตลาดและกำไรที่ต้องการจะได้ 4) คัดเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุดเพื่อการสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไปสู่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย 5) การขายการท่องเที่ยว

การพัฒนาารูปแบบของการตลาดได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้มีการผสมผสานเทคโนโลยีด้านการสื่อสารที่มีรูปแบบที่ทันสมัยมากยิ่งขึ้น จากรูปแบบการตลาดที่ให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าเพียงอย่างเดียว ได้เริ่มมีการพัฒนาเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับผู้บริโภคหรือลูกค้าเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งมีการเข้ามาของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทันสมัย โดยเฉพาะในรูปแบบของสังคมออนไลน์จำนวนมาก ส่งผลให้รูปแบบการตลาดมีการพัฒนาโดยการผสมผสานเทคโนโลยีเหล่านี้ เพื่อเป็นการขับเคลื่อน หรือผลักดันคุณค่าสังคมและประชาสังคม รูปแบบการตลาดมีองค์ประกอบ 3 ส่วนหลัก คือ

1) การร่วมกันสร้าง (Co-creation) โดยให้ผู้บริโภคมีส่วนร่วมในการสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ผ่านการแสดงข้อคิดเห็นและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ซึ่งผู้ผลิตจะนำเอาข้อมูลที่ได้รับไปพัฒนาสินค้าหรือบริการให้ดียิ่งขึ้น ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

2) การสร้างชุมชนนิยม (Commoditization) การรวมกลุ่มของผู้บริภคนั้นอาจเป็นการรวมกลุ่มของผู้บริโภคเองเนื่องจากชอบสินค้าและบริการ หรือทางบริษัทได้มีการจัดทำกิจกรรมการรวมกลุ่มขึ้น ซึ่งการรวมกลุ่มนี้ ทำให้เกิดความร่วมมือในการนำเสนอแนวคิดเพื่อการพัฒนาสินค้าหรือบริการ และการจัดกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม

3) การสร้างบุคลิกลักษณะเฉพาะ (Character Building) กิจกรรมจะต้องสร้างตราสินค้าให้มีความแตกต่างที่แท้จริง หรือเรียกว่ามีดีเอ็นเอแท้ (Authentic DNA) ซึ่งจะสะท้อนอัตลักษณ์ที่แท้จริงของตราสินค้า (Brand Identity) เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในสินค้าและบริการ ทั้งนี้กิจการต้องตอบสนองความต้องการของลูกค้าอย่างต่อเนื่องด้วย

นอกจากนี้ การประชาสัมพันธ์ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมากกับการตลาด เนื่องจากการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ผู้บริโภคทราบข้อมูลข่าวสารกิจกรรม สินค้าและบริการต่างๆ ซึ่งเป้าหมายของการประชาสัมพันธ์แบ่งได้เป็น 3 เป้าหมายดังนี้

1) เพื่อแจ้งข่าวสารข้อมูล (Informative Advertising) การประชาสัมพันธ์รูปแบบนี้ใช้เพื่อสื่อสารกับผู้บริโภคในกรณีต่าง ๆ เช่น การแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่ สร้างภาพพจน์ของบริษัท ลดความเสี่ยงภัยของผู้บริโภคที่ซื้อสินค้า แนะนำวิธีใช้ผลิตภัณฑ์ แจ้งข่าวสารให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงในส่วนประสมทางการตลาด

2) เพื่อชักจูงใจ (Persuasive Advertising) ส่วนมากแล้วนักการตลาดจะใช้การประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงใจให้เกิดการซื้อในทันที หรือเพื่อเปิดโอกาสให้พนักงานขายได้มีโอกาสนำเสนอสินค้าแก่ผู้บริโภค ใช้สร้างความน่าเชื่อถือของตราสินค้าเพื่อให้ผู้บริโภคเลือกซื้อสินค้า (Selective Demand) หรือเพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคเกิดความชอบในตราสินค้าของกิจการนั้นๆ (Brand Preference)

3) เพื่อเตือนความทรงจำ (Reminder Advertising) การประชาสัมพันธ์รูปแบบนี้ใช้เพื่อกระตุ้นความจำของผู้บริโภคเกี่ยวกับตราสินค้า และเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และกิจการให้คงไว้เสมอ เตือนความจำให้ผู้บริโภคทราบถึงแหล่งที่จะซื้อสินค้า เป็นต้น

2.2 การท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการเป็นโครงการที่ดีแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่าหากจะให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืนต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลาง จึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้านในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนมีหลักการดังนี้ ชุมชนเป็นเจ้าของ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง ยกย่องคุณภาพชีวิตมีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น และมีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน (ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2560)

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึง หรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการ

จัดการธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน ในช่วงที่ผ่านมาคำว่า “Community-based Tourism : CBT” การท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนเป็นฐานการบริหารจัดการ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เป็นที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในหลายๆ ความหมาย ความเข้าใจและประสบการณ์ ซึ่งการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ เป็น เรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการด้านโฮมสเตย์ที่ต้องมี “ชุมชน” เป็นส่วนประกอบสำคัญ การท่องเที่ยวกลายเป็น "เครื่องมือ" ที่รัฐบาลให้ความสำคัญเนื่องจากมีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมากและยังเป็นรายได้ที่เป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ และมีการกระจายไปในหลายภาคอย่างค่อนข้างชัดเจน เช่นการเดินทาง ที่พัก การซื้อของที่ระลึก ภัตตาคาร ร้านอาหารต่างๆ จึงมีการประกอบกิจการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ขยายมากขึ้น เช่นการเพิ่มขึ้นของสถานที่พัก ทั้งโรงแรมขนาด 5 ดาว 4 ดาว ไปจนถึงที่พักแบบพื้นบ้านที่เรียกว่า “โฮมสเตย์” การเพิ่มขึ้นของร้านอาหาร และแหล่งบริการอื่นๆ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ และการขยายตัวไปในแทบทุกภูมิภาคของไทย ก่อให้เกิดการตื่นตัวเพราะมองว่าเป็นเรื่องง่ายที่จะมีรายได้เพิ่มจากการท่องเที่ยว ที่เป็นผู้มาซื้อสินค้าถึงที่ไม่ว่าจะที่ได้ก็ทำตามแต่จากการที่ทรัพยากรการท่องเที่ยวมีจำกัดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ซึ่งผู้ดูแลหรือเป็นเจ้าของก็คือประชาชนที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ ว่าจะมีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างไร เพราะทรัพยากรทุกอย่างต้องมีข้อจำกัดในการใช้ทั้งสิ้น อยากรู้คือการใช้อย่างยั่งยืน และเป็นไปได้หรือไม่ที่จะดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และควรทำอย่างไรเมื่อ “ชุมชน” กลายเป็น “สินค้า” หรือ “เครื่องมือ” ที่เป็นทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ ในขณะเดียวกันเป็นสิ่งที่ทำลายและละเลยต่ออนวยังยิ่ง เหมือนกับการที่ต้องคำนึงถึงความรู้สึก ความยินดีของผู้เกี่ยวข้อง ทั้งยังเป็นผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึงอยู่ตลอดเวลาในการที่รัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาใดๆ จึงต้องให้ความสำคัญต่อชุมชนในระดับต้นๆ และชุมชนต้องได้รับประโยชน์อยู่เสมอ เมื่อชุมชนมาเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงมีคำใหม่ๆ เกิดขึ้น อาทิเช่น การท่องเที่ยวชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การท่องเที่ยวผ่านชุมชน การท่องเที่ยวในชุมชนนี้ ขึ้นอยู่กับนิยามแห่งการสื่อความหมายต่อคำดังกล่าว แต่ที่แน่นอนก็คือ “ชุมชน” เป็นสิ่งที่ต้องถูกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไรคือการท่องเที่ยวโดยชุมชน “Community Based Tourism : CBT” ที่เหมาะสมอันจะเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผล (วีระพล ทองมา และประเจต อำนาง, 2547)

2.2.1 ความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism : CBT) นั้น มีผู้ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเองซึ่งมีชาวบ้านเป็นเจ้าของชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวนั้นๆและมีส่วนร่วมในการพัฒนา จัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทั้งธรรมชาติและ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและรูปแบบการ ดำเนินชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้เกิดการยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2511)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดย ชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ

ในการจัดการดูแลเพื่อให้ เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน ซึ่งจากบทเรียนของการพัฒนาประเทศ โครงการพัฒนาหลายโครงการ เป็นโครงการที่ดีแต่ไม่สามารถทำได้เนื่องจากมองที่โครงการเป็นตัวตั้งไม่ได้มองที่ประชาชน ดังนั้น การให้บทบาทและความสำคัญของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นจุดเริ่มต้นของ การพัฒนาที่ยั่งยืน ในส่วนขององค์กรประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เห็นว่า หากจะให้การ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศยั่งยืนต้องมองที่ชุมชนเป็นศูนย์กลางจึงเกิดแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยว โดยชุมชนขึ้น (โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2540)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน พื้นฐานที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชุมชนใน การจัดการท่องเที่ยวของพื้นที่ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนช่วย ในการกระตุ้นเศรษฐกิจของท้องถิ่น ด้วยการสร้างงานและการกระจายรายได้ ขณะเดียวกันก็ช่วยในการ อนุรักษ์วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน (รชพร จันทรสว่าง, 2546)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และ วัฒนธรรม โดยกำหนดทิศทางโดยชุมชน เพื่อ ชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการ จัดการดูแล เพื่อให้ เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (พจนา สวนศรี, 2546)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และ วัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ ในการจัดการดูแลให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมี ส่วนในการจัดการ (วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง, 2547)

สรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเป็นชุมชน โดย คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม มีการกำหนดทิศทางโดยชุมชน และจัดการ โดยชุมชนเพื่อชุมชน

2.2.2 กระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism : CBT) เป็นเรื่องของการเรียนรู้ ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มี อยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน โดยกระบวนการเรียนรู้ของ CBT มีองค์ประกอบที่สำคัญ (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, 2553) คือ

- ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อ ความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงาน ร่วมกันได้

- ศักยภาพของพื้นที่ หมายถึงรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชน ของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการ

เรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องแนวคิดพื้นฐานทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

- การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน “Community-based Tourism : CBT” ได้ ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่พื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆ สิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ จากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่า ชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มองชุมชนเป็นศูนย์กลางหรือฐานเพื่อกำหนดทิศทาง แผนงาน แผนปฏิบัติการของตนเองโดยดำเนินการพร้อมกันทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมนั้น จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและเกี่ยวกับกลุ่มคนต่างๆ มากมาย เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจึงควรต้องมีหลักการร่วมกัน ดังนี้

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกันและรับประโยชน์ร่วมกัน

3) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้วเช่นกัน องค์กรการบริหารส่วนตำบลก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5) มีกฎกติกาที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการท่องเที่ยว โดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสมและมีความชัดเจน

7) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8) รายได้ที่ได้รับการท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อม

9) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้น ยังต้องพิจารณาจากมิติดอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยได้แก่ การตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2.3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว หากชุมชนมีความพร้อมมีปัจจัยเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีบทบาทจัดการการท่องเที่ยวแล้วนั้น ผู้นำชุมชนและแกนนำที่หลากหลาย ตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ การเกษตร ฯลฯ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น องค์กรบริการส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ ครูอาจารย์ในโรงเรียน เป็นต้น ร่วมกันประชุมสัมมนาเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นการผนึกกำลังความคิดสร้างสรรค์ ประสานแนวคิดของทุกคนให้เห็นเป็นภาพเดียวกัน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำวิสัยทัศน์ที่ได้มากำหนดเป็นเป้าหมาย เป็นทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระยะต่อไป ซึ่ง พจนานวนสวนศรี (2546) ได้กล่าวถึงวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

วิสัยทัศน์ : ชุมชนหลายแห่งตัดสินใจเปิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นฝ่ายจัดการเองนั้น มีรูปแบบการคิดตัดสินใจด้วยการมองวิสัยทัศน์ 3 รูปแบบด้วยกัน คือ

1) มองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารกับคนภายนอกให้เกิดความรู้ความเข้าใจต่อสภาพปัญหาชุมชนที่ประสบอยู่ และหวังว่าจะได้เพื่อนที่เข้าใจร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว ร่วมกัน อันเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม เพื่อประสานการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหามาของชุมชนนั้น

2) การท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบทางสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จำเป็นที่ชุมชนต้องรวมตัวกันเข้ามาจัดการให้นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติอยู่ในกฎ กติกาของชุมชน การจัดระเบียบการแบ่งปันผลประโยชน์แก่ผู้คนที่เกี่ยวข้องและผลประโยชน์ในชุมชน การสร้างมาตรฐานต่างๆ ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบมากเกินไปจนขีดความสามารถที่ชุมชนจะจัดการได้

3) การท่องเที่ยวเป็นกระบวนการเรียนรู้ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการสร้างโอกาสในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยมองที่รายได้เป็นเพียงแค่ผลพลอยได้จากกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการท่องเที่ยว

ซึ่งทั้ง 3 รูปแบบนี้มีพื้นฐานการคิดจากชุมชนเอง ที่มีความภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของตนเองที่พร้อมจะสื่อต่อคนภายนอก โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคนจากนั้นแล้ว ชุมชนเองยังต้องการความเข้าใจ ความร่วมมือของนักท่องเที่ยวในเคารพในกฎ กติกา ที่ชุมชนร่วมกันสร้างไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนต่างวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ : วัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งมาจากการกำหนดจากวิสัยทัศน์ที่จัดทำร่วมกันในชุมชน และนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ที่เป็นรูปธรรม ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยชุมชนจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หลักอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ

1) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่นๆ ที่ต้องเอื้ออำนวยการเรียนรู้ต่อกันและกันได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ไปเยือนชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวควรเกิดการเรียนรู้บทบาทของประมงขนาดเล็กที่ทำหน้าที่อนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งด้วย

2) เพื่อให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นส่งเสริมให้ชุมชนโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวได้เข้าใจให้คุณค่า ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนให้กลับฟื้นคืนสภาพได้ในระยะต่อไป

3) เพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวกันของคนในชุมชน ที่เผชิญต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวแบบเดิม ให้เข้ามามีส่วนร่วมจัดการลดผลกระทบดังกล่าว และจัดระเบียบชุมชนให้เป็นระบบที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

4) เพื่อเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องของวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตกับสาธารณชนภายนอก

จะเห็นได้ว่าในมิติของชุมชนไม่ได้มองเรื่องรายได้เป็นเรื่องหลัก ผิดกับในระดับนโยบายการท่องเที่ยวมักจะให้ความสำคัญเรื่องรายได้เป็นอันดับแรก หากเอาคุณค่า วิถีชีวิตที่เป็นพื้นฐานที่สำคัญในสังคมไทย อันได้แก่ การมีน้ำใจ ความเอื้ออารี ประกอบกับการมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ ความรักในศิลปวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมของคนไทย ก็จะทำให้การริเริ่มและมองการท่องเที่ยวได้ถูกทิศทางยิ่งขึ้น

2.2.4 การประเมินความเป็นไปได้ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนภายนอก ดังนั้น ทักษะความชัดเจน การจัดการที่เหมาะสม จึงเป็นเรื่องที่ชุมชนเองยังมีความกังวลอยู่พอสมควร แม้ว่าจะมีปัจจัยที่เอื้อ และการสนับสนุนจากภายนอกพอสมควร แต่ชุมชนเองต้องสามารถคาดการณ์ และประเมินว่าวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงไร โดยการร่วมกันอภิปราย ระดมความคิดเห็น จากชุมชนให้กว้างขวางจนสามารถสรุปด้วยมติของชุมชนเอง ซึ่งมีองค์ประกอบการประเมินอยู่ 7 ประการด้วยกัน (วิระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง, 2547) คือ

1) ผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ภายนอก และสภาพปัญหาชุมชนตลอดจนมองแนวทางแก้ไขปัญหาได้แบบชัดเจน และมองกิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งหรือกิจกรรมร่วมเชื่อมต่อกับทิศทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยภาพรวมของชุมชนได้ แล้วจึงได้กำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป้าหมายการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว

2) การมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้องเกี่ยวข้องกับสิทธิของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมชุมชนที่ชุมชนต้องมีการคิดไตร่ตรองวินิจฉัย และร่วมตัดสินใจจะเปิดหมู่บ้านรองรับอย่างไร ควรเป็นรูปแบบใด ใครบ้างที่เกี่ยวข้อง ใครมีบทบาทจัดการอย่างไร และภายหลังนักท่องเที่ยวกลับแล้วมีการลดผลกระทบอย่างไร ด้วยวิธีการใด ตลอดจนการแบ่งปันผลประโยชน์ภายในชุมชน

3) ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กรภายในชุมชน เพื่อรับผิดชอบกิจกรรมนี้ หรือผลักดันให้องค์กรชุมชนอื่นที่พิจารณาแล้วว่า มีความพร้อมทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นหน่วยงานหนึ่งขององค์กรนั้นๆ แต่ทั้งนี้การดำเนินการขององค์กรต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส เพราะมีผลประโยชน์ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

4) การพิจารณาเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น หรือของดีในชุมชนเพื่อจัดปรับเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องต่อชุมชน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมให้น้อยที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

5) ความพร้อมของผู้ที่สนใจจะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมท่องเที่ยว จะมีบทบาทหลากหลายมากขึ้น คือจะมีผู้ที่เกี่ยวข้องกับที่พัก อาหาร การดูแลความปลอดภัย การนำพานักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มแกนนำภายในชุมชนเท่านั้น ควรมีระบบกระจายที่ทั่วถึงและเป็นธรรม

6) การเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่ระดมรับนักท่องเที่ยวเพื่อสามารถจัดปรับกระบวนการให้เหมาะสม สอดคล้องยิ่งขึ้น และร่วมแก้ไขปัญหาก็เกี่ยวข้อง ตลอดจนการลดผลกระทบของการท่องเที่ยวในครั้งต่อไป

7) ประสบการณ์ทักษะในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ต้องบูรณาการความต้องการความเพลิดเพลิน ความตื่นตัวและการเรียนรู้ ให้เป็นโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่

2.2.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นเสมือนงานพัฒนาชุมชนอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่ดูเหมือนง่ายแต่ทำยาก ที่ว่ายากนั้นก็เพราะการท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองกระแสบริโภคนิยม การท่องเที่ยวทำให้ชุมชนหลุดออกจากฐานการผลิตเดิมในภาคการเกษตร สู่อุตสาหกรรมบริการ กำลังซื้อที่สูงกว่าของนักท่องเที่ยวจึงสามารถกำหนด “สินค้า” และ “บริการ” ได้ตามความต้องการ ทำให้สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวมักถูกครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เข้ามาพร้อมกับนักท่องเที่ยว เป็นดาบสองคมและมีความเสี่ยงอย่างยิ่งในการนำไปใช้ในการพัฒนา อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะเปิดหมู่บ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรจะต้อง “รู้ตัว” เข้าใจและตระหนักต่อการท่องเที่ยวนี้ตลอดจนการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเตรียมความพร้อมชุมชน ซึ่งผู้ดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรมีกระบวนการทำงาน ตามที่พจนานุกรม (2546) ได้กล่าวไว้ว่าดังนี้

ขั้นที่ 1 ให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวให้ชุมชนในการพิจารณาทั้งด้านบวกและลบของการท่องเที่ยว ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะมีเฉพาะผู้นำหรือกลุ่มสนใจ

ขั้นที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วม เป็นการดึงเอากลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น กลุ่มเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และผู้นำที่เป็นทางการและผู้นำทางธรรมชาติมาพูดคุยเรื่องผลดี-ผลเสีย อีกครั้ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ร่วมกันตัดสินใจเรื่องนี้ร่วมกัน

ขั้นที่ 3 ศึกษาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน โดยการทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาในหัวข้อดังนี้

- การสำรวจทางกายภาพ ทำแผนที่รอบนอก (แสดงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและที่ดินทำกิน) และแผนที่รอบในหมู่บ้าน (แสดงที่ตั้งของบ้านเรือน ทรัพยากรคนสร้างและทรัพยากรธรรมชาติ)

- ศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน

- ศึกษาความสัมพันธ์ของชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

- ศึกษากลุ่มต่างๆ ในชุมชน

ซึ่งผลการศึกษานี้จะทำให้เห็นศักยภาพ-ข้อจำกัดของชุมชน และปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ขั้นที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทั้งในด้านศักยภาพ-ข้อจำกัด โอกาสและความเสี่ยง ในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนได้มองเห็นได้ด้วยตนเอง และสามารถเชื่อมโยงเรื่องท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนได้ การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะทำให้เกิดการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และอาจพบว่าเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงจุด อาจจะไม่จำเป็นต้องใช้เรื่องการท่องเที่ยวเลยก็เป็นได้

ขั้นที่ 5 ร่วมกันพัฒนาศักยภาพและแก้ไขจุดอ่อน อาทิ

- รวบรวมองค์ความรู้ ซึ่งแต่ละชุมชนจะแตกต่างกันออกไปมีเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน เช่น บางชุมชนเด่นด้านการพัฒนาชุมชน บางชุมชนเด่นระบบการจัดการนิเวศที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เหมาะสม เป็นต้น ซึ่งชุมชนต้องร่วมกันดึงเอกลักษณ์ ให้เห็นร่วมกันก่อนนำสู่การเผยแพร่ออกไป

- ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสม สอดคล้อง ปลอดภัย ไม่ทำลายระบบนิเวศเดิมมากนัก เช่น การปรับทางเดินในป่าเขา เป็นต้น

- ปรับปรุงบ้านพักและความสะอาดภายในชุมชนให้เป็นมาตรฐานของชุมชนแต่ละแห่งที่ตกลงร่วมกัน โดยมีคณะกรรมการของชุมชน ตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ

- ฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักสื่อความหมาย การสร้างเวทีเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ซึ่งในขั้นตอนนี้จะเห็นความสามารถของชุมชน ในการรองรับการท่องเที่ยวทั้งความพร้อมจำนวนบุคลากร และขีดความสามารถในการรองรับทั้งพื้นที่ทางธรรมชาติ และรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน

ขั้นที่ 6 วางรูปแบบการบริหารจัดการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการจัดตั้งองค์กรขึ้นมาทำงาน หรืออาจใช้องค์กรที่ชุมชนมีอยู่เดิมแต่เพิ่มเติมบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน กำหนด

รูปแบบของการท่องเที่ยว โปรแกรมและราคาการจัดสรรผลประโยชน์ ผู้ชาวบ้านและชุมชน และมาตรการในการป้องกันผลกระทบ โดยอาจจะเป็นการสร้างกฎ-กติกา เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติทั้งชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

ขั้นที่ 7 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้รับรู้และช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 8 ทดลองดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้อาจมีการจัดท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่มีประสบการณ์หรือเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว โดยชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม ให้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นทิศทางต่อไปในอนาคต

ขั้นที่ 9 ประเมินผล ในขั้นตอนนี้ประเมินผล อาจแยกออกมาเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลและสรุปบทเรียนหลังเสร็จกิจกรรมทุกครั้ง และการประเมินผลเป็นช่วงๆ ทุกๆ 3-6 เดือน เป็นต้น ซึ่งการประเมินผลจะช่วยให้เกิดการทบทวนตนเอง และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขั้นที่ 10 พัฒนางองค์กร

- การฝึกอบรม เช่น การบริหารจัดการ การสร้างการมีส่วนร่วม การสื่อความหมาย เป็นต้น

- การศึกษาดูงาน สำหรับแกนนำองค์กรชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยว เพื่อเสริมโลกทัศน์ พัฒนาศักยภาพการบริหาร การจัดการในชุมชนอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายๆ กัน เพื่อเป็นตัวอย่างนำไปประยุกต์ หรือเป็นบทเรียนที่ชุมชนต้องพึงระวังผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และวางมาตรการป้องกันไว้แต่เริ่มแรก

กระบวนการทั้ง 10 ขั้นตอนนี้แล้ว จะเหมือนการทำงานพัฒนาปกติที่ตนเอง แต่สิ่งที่ยากก็คือเรื่องท่องเที่ยวเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่คุ้นเคยมาก่อน และไม่มั่นใจว่าตนเองจะทำได้ แต่ละคำถามในแต่ละขั้นตอนในกระบวนการเตรียมชุมชน จะต้องเป็นการปลุกกระตมสำนึกของท้องถิ่น ให้คนท้องถิ่นอยากรู้จักตนเอง และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง การท่องเที่ยวก็จะเกิดความชัดเจนมากขึ้นว่า เป็นการเข้ามาเพื่อให้ชุมชนได้นำเสนอตัวอย่างต่อสาธารณะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยว นอกจากปลุกสำนึกของชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้เข้ามาเยี่ยมชม

2.2.6 ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทุกสิ่งอย่างที่ดำเนินการย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่ตั้งอยู่ของสิ่งแวดล้อมโดยรอบทั้งสิ้น ซึ่งผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็เช่นกัน เมื่อดำเนินการย่อมมีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ (วีระพล ทองมา และ ประเจต อำนาจ, 2547) ได้แก่

1) ผลกระทบด้านบวก

ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการ

พัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม 3) สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือ การรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสาน สืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

2) ผลกระทบด้านลบ

ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักษาระบบและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่ได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการที่จะปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

2.3 การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หลักการเพื่อความยั่งยืนนั้นสามารถนำไปใช้กับทุกรูปแบบของกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินกิจการสถานประกอบการ ตลอดจนโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาและรูปแบบที่เสนอให้เป็นตัวเลือกด้วย ซึ่งในที่นี้รวมถึงการท่องเที่ยวชุมชนซึ่งก็เป็นรูปแบบหนึ่งที่ต้องการพัฒนาสู่ความยั่งยืน ดังนั้นหลักการและการเข้าใจความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) นั้น องค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 ว่า ลักษณะของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน “ได้รับการคาดหวังให้นำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งหมดด้วยวิถีทางที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียะ ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงไว้ซึ่งบูรณาภาพทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบต่างๆ ที่เอื้อต่อชีวิต” เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในด้านการท่องเที่ยว แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจึงได้รับความนิยมและแพร่หลายค่อนข้างมากโดยเฉพาะในการประชุม Globe'90 ที่ประเทศแคนาดา ได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าหมายถึง “การพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึง การจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย”

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั้น จึงมีหลักการ (Eber, 1993 อ้างถึงใน ทิมพีระวี โรจน์รุ่งสัจด์, 2553) ดังต่อไปนี้

- 1) การอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นแนวทางการทำธุรกิจในระยะยาว (Using Resource Sustainably)
- 2) การลดการบริโภคที่มากเกินไป และความจำเป็น และการลดของเสียจะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องที่ถูกละเลยในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว (Reduction Over-consumption and Water)
- 3) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Maintaining Diversity)
- 4) การประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ การพัฒนาท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม จะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว (Integrating Tourism into Planning)
- 5) การท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้ ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการประหยัด แต่ยังป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการทำลายอีกด้วย (Supporting Local Economics)
- 6) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยว ไม่เพียงพอแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย (Consulting Stakeholders and the Public)
- 7) การปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ ระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนท้องถิ่น องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการจะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งการแก้ปัญหา และลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน (Consulting Stakeholders and the Public)
- 8) การฝึกอบรมบุคลากร โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว (Training Staff)
- 9) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว และจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย (Marketing Tourism Responsibly)
- 10) การวิจัยและการติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหาและเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน (Undertaking Research)

สำหรับประเทศไทย ได้มีการกำหนด “มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” (Sustainable Tourism Management Standard) โดยองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(องค์การมหาชน) (2561) ซึ่งมาตรฐานฉบับนี้จัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ช่วยให้องค์กรที่มีบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทุกประเภทและทุกขนาดสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน รวมทั้งเป็นมาตรฐานที่คาดหวังจะเห็นผลการดำเนินงานขององค์กรที่ดีกว่าเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของทุกองค์กรต้องปฏิบัติอยู่แล้ว ดังนั้นมาตรฐานฉบับนี้ จึงนับเป็นความท้าทายขององค์กรที่มีแนวคิดที่ต้องการปรับปรุงประสิทธิภาพกระบวนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวขององค์กรให้มุ่งไปสู่ “การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” โดยภาพรวมของมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แสดงดังในภาพที่ 2.1 ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวได้กำหนดคำศัพท์และคำนิยามเฉพาะไว้จำนวน 10 คำดังต่อไปนี้

1) มาตรฐาน

เอกสารที่จัดทำขึ้นจากการเห็นพ้องต้องกัน และได้รับความเห็นชอบจากองค์กรอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เอกสารดังกล่าวมีการวางกฎระเบียบ ข้อกำหนดสำหรับเป็นขั้นตอนในการดำเนินการอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง เพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2) มาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ข้อกำหนดสำหรับเป็นขั้นตอนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย การวางแผน การนำไปปฏิบัติ การตรวจสอบ และการปรับปรุง เพื่อให้เกิดการพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน และบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความจำเป็นและรองรับสภาวะในอนาคตทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ความปลอดภัย คุณภาพ และสุนทรียภาพ โดยคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรที่มีคุณค่าอย่างสมเหตุสมผล และสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางธรรมชาติ อัตลักษณ์ท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และสุนทรียภาพ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

4) องค์กร

หน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่มีพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำกับดูแล และมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยว

5) ชุมชนท้องถิ่น

กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันโดยได้ตั้งถิ่นฐานและสืบทอดวัฒนธรรมร่วมกันมาอย่างเป็นระบบ และมีแบบแผนในท้องถิ่นซึ่งองค์กรเข้าไปบริหารจัดการการท่องเที่ยว

6) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

บุคคล กลุ่มบุคคล ที่ให้ความสนใจต่อการดำเนินงานขององค์กรซึ่งอาจได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากการตัดสินใจและการดำเนินงานขององค์กร

7) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ

บุคคล กลุ่มบุคคล ที่ให้ความสนใจต่อการดำเนินงานขององค์กรซึ่งมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กร

8) อัตลักษณ์

คุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม และศาสนา ซึ่งรวมถึง ภูมิปัญญา คุณธรรม จริยธรรม พฤติกรรม และลักษณะเฉพาะบุคคล

9) ภูมิศาสตร์

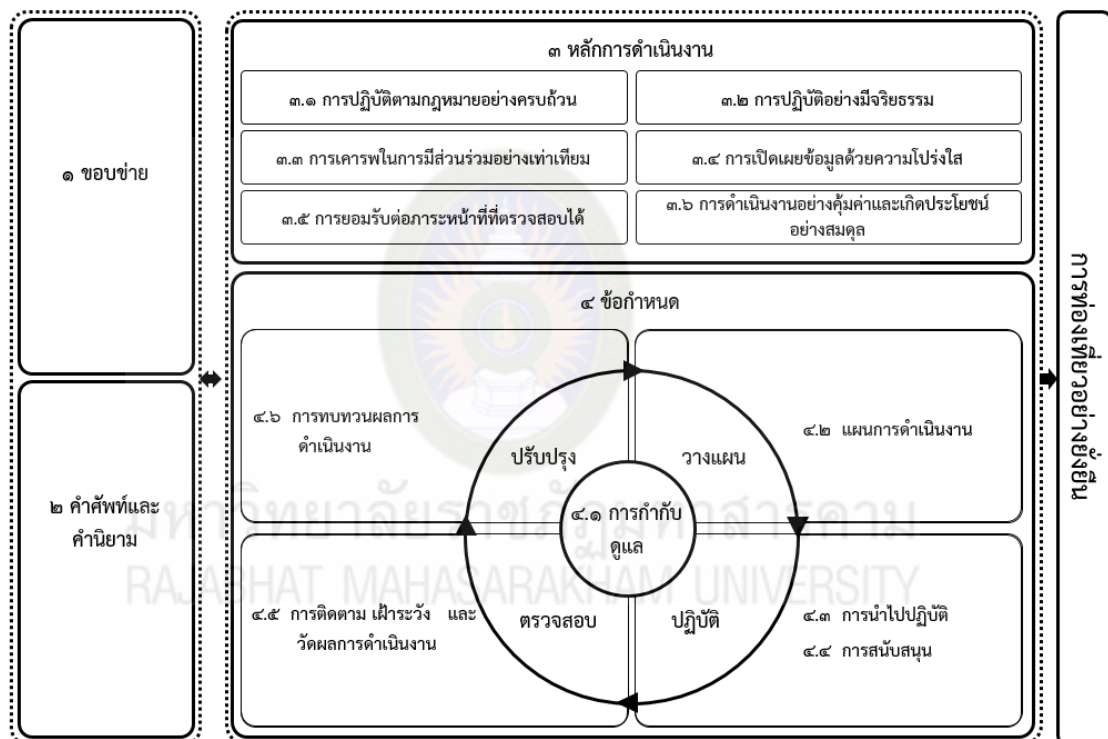
ลักษณะพื้นผิวโลก ที่เกี่ยวข้องกับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ

10) สุนทรียภาพ

ความเข้าใจและความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของความงามในธรรมชาติหรืองานศิลปะที่แต่ละบุคคลสามารถเข้าใจและรู้สึกได้

นอกจากนี้ ใน“มาตรฐานการจั ดการการท่องเที่ยวย่างยั่งยืน” มีกำหนดหลักการดำเนินงานปฏิบัติจำนวน 6 ข้อดังนี้

- 1) การปฏิบัติตามกฎหมายอย่างครบถ้วน
- 2) การปฏิบัติอย่างมีจริยธรรม
- 3) การเคารพในการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม
- 4) การเปิดเผยข้อมูลด้วยความโปร่งใส
- 5) การยอมรับต่อภาระหน้าที่ที่ตรวจสอบได้
- 6) การดำเนินงานอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์อย่างสมดุล

ภาพที่ 2.1 ภาพรวมของมาตรฐานการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่มา : องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2561.

2.4 การมีส่วนร่วมของชุมชน

2.4.1 ความหมายและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

ได้มีผู้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2556) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง

อคิน รพีพัฒน์ (2547) การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำ ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่คิดขึ้นมา

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2557) ก็ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

วิวัฒน์ แก้วทะนง (2541) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือ การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมการจัดการท้องถิ่น การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ การจัดการบริหารผลประโยชน์ของชุมชน การประเมินผล และสนับสนุนให้ประชาชนในชุมชนมีความคิดริเริ่ม มีความตื่นตัวในการพัฒนาท้องถิ่น แล้วแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2542) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นคว้าปัญหา วางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประมวผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

จากความหมายดังกล่าวสรุปว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ในการวางแผนปฏิบัติการต่างๆ และเป็นแรงสำคัญของกลุ่มเข้ามาทำงานในการทำกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น

หลักการของการมีส่วนร่วม จะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคราชการ โดยการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนได้มีการแบ่งออกเป็น 5 ระดับ (อภิญา กังสนารักษ์, 2544) ดังนี้

1) การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุดแต่เป็นระดับสำคัญที่สุดเพราะเป็นก้าวแรกของทางราชการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่นเอกสารพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การตีพิมพ์และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2) การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3) การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะซึ่งจะนำไปสู่แนวทางในการตัดสินใจเพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4) ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธาณะมีส่วนร่วมโดยเป็นส่วนร่วมกับภาครัฐทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5) การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทแก่ประชาชนในระดับสูงที่สุดโดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงมติในประเด็นสาธาณะต่าง ๆ โครงการลงทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้แก่ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2525) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอนคือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
- 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล
- 4) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติการ

อคิน รพีพัฒน์ (2547) ได้กำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

- 1) การค้นหาปัญหา ตลอดแนวทางแก้ไข
- 2) การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
- 3) การปฏิบัติตามแผน
- 4) การประเมินผลกิจกรรม

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ของนโยบายการพัฒนา คือ

- 1) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าถึงปัญหาและสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมถึงความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน ตลอดถึงความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมวางนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขตลอดจนสนองความต้องการของชุมชน
- 4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- 5) ร่วมจัดและปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการในชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
- 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายหรือแผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
- 8) ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

2.4.2 ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว

ในปีที่หนังสือเรื่อง “Tourism : A Community Approach” ของเมอร์ฟี (Murphy, 1985) อ้างถึงใน พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, 2553) ตีพิมพ์นั้น ถือเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของแนวคิดเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สิ่งที่เกี่ยวข้องกันอย่างมากก็คือ เรื่องของประโยชน์ที่จะกระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง และเรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืน ดังนั้นการท่องเที่ยวชุมชนถือเป็นเครื่องมือในการจัดการการท่องเที่ยว เป็นแนวคิดใหม่ของการจัดการการท่องเที่ยว จนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน แนวคิดนี้เน้นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีส่วนในการตัดสินใจ เนื่องจากการท่องเที่ยวจะสำเร็จไม่ได้หากขาดความเต็มใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เหตุผลง่ายๆ ก็คือ การท่องเที่ยวในชุมชนจะสำเร็จต้องขึ้นอยู่กับกรณีมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของผู้ซึ่งสามารถสื่อสารวัฒนธรรมของตนให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่ต้องมีการขับเคลื่อนโดยชุมชนอยู่เสมอ และจะทำให้การเติบโตหรือการเปลี่ยนแปลงที่การท่องเที่ยวจะนำมาสู่ชุมชนดำเนินไปในทิศทางที่ดีที่ชุมชนเองก็พอใจ นอกจากนี้งานเขียนของโทซันและทิโมที (Tosun & Timothy, 2003 อ้างถึงใน พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, 2553) ได้นำเสนอเหตุผลสำคัญ 7 ประการที่ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว โดยมีชุมชนเป็นฐาน ซึ่งสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินการวางแผนและตั้งกลยุทธ์ทางการท่องเที่ยว
- 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน นำสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในหลายๆ ทาง
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เพิ่มพูนความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
- 4) การมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยให้เห็นภาพแผนทางการท่องเที่ยวตัดสินใจหรือวางแผนการท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น
- 5) การมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง
- 6) การมีส่วนร่วมของชุมชน ช่วยให้ความต้องการของชุมชนสำเร็จได้
- 7) การมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้เกิดกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างแท้จริงในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

2.4.3 ปัญหาที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

การที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หรือจัดการการท่องเที่ยวนั้น แม้จะเป็นรูปแบบที่ควรจะเป็นสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนแต่ก็เกิดปัญหาได้เช่นกัน เนื่องจากสาเหตุหลายประการและที่พบปัญหาหลักๆ โดยทั่วไป (พิมพ์ระวี โรจน์รุ่งสัจย์, 2553) คือ

- 1) ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในวงกว้าง
 - การมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นตัวแทนในกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องทุกกลุ่มของชุมชนยังเป็นปัญหาเชิงปฏิบัติ

- จำนวนและสัดส่วนในการร่วมจัดการการท่องเที่ยวของแต่ละกลุ่มของผู้เกี่ยวข้องทุกกลุ่มของชุมชนยังไม่เท่าเทียมกัน

2) ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

- ชุมชนทุกคนควรได้มีส่วนร่วมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม โดยได้รับโอกาสและเกียรติที่เท่าเทียมกัน แต่ปัญหาคือหาชุมชนตัวอย่างที่จะเกิดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ได้ยาก

- เมื่อเกิดการท่องเที่ยวขึ้นแล้ว บทบาทชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังไม่ชัดเจนและมักจะเห็นนายทุนเป็นผู้ดำเนินการมากกว่าชุมชนส่วนรวม

- ควรเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและระหว่างกันของภาคที่ร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว แต่ปัญหาอาจเกิดได้ในลักษณะความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเชิงผลประโยชน์ ทักษะ ทักษะ การดำเนินงานและอื่นๆ

3) ปัญหาที่เกิดจากสัดส่วนความเห็นที่ร่วมกันในกลุ่มสมาชิกชุมชนเอง

- การมีส่วนร่วมในด้านการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นของชุมชนควรเป็นไปโดยรวมมิใช่ให้ประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ในทางปฏิบัติหลายชุมชนยังไม่อาจแก้ไขปัญหานี้ได้

- ชุมชนควรได้รับสิทธิในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมอย่างยุติธรรม

2.5 บริบทชุมชนบ้านปลาบู่

บ้านปลาบู่เป็นหมู่บ้านที่ดำรงชีวิตตามวิถีของคนอีสานในชนบท พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5 ตารางกิโลเมตร ห่างจากตัวเมืองอำเภอลำทะเมนชัย ประมาณ 9 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดมหาสารคามประมาณ 49 กิโลเมตร ห่างจากถนนสายวาปีปทุม-พยัคฆภูมิพิสัย ประมาณ 4 กิโลเมตร บ้านปลาบู่ มีการจัดแบ่งการดูแลออกเป็น 4 คุ้ม ได้แก่ คุ้มบูรพา คุ้มดอกไม้ คุ้มเหนือพัฒนา และ คุ้มตะวันลับฟ้า บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้ชิดกันเป็นกลุ่ม ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและเลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าว การทำนาจะทำได้ด้วยแรงงานคนและใช้เครื่องเทคโนโลยีการเกษตรบ้าง การทำนามีการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่เริ่มมีการปรับเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ แต่การทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองก็ยังมีอุปสรรค เพราะไม่มีวัสดุในการผลิตที่เพียงพอ โดยแหล่งน้ำทางการเกษตรจากลำน้ำเสียวเป็นหลัก

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านโสกยาง ตำบลหนองแสง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านบมทุ่ง ตำบลหนองแสง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านมะแซว ตำบลหวาย

ทิศใต้ ติดต่อกับ ลำน้ำเสียว

-ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน (ธีรดา นามไธ, 2552)

บ้านปลาบู่เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.ใดไม่ปรากฏ แต่มีเรื่องเล่าขานกันว่ามีแม่มานาง ได้พาพี่น้องมาหาอาหาร(หาซอญกั้งและปลา) ในบริเวณลำห้วยเสียวและได้มาพบปลาบู่มากมาย อาศัยอยู่ตามพุ่มไม้ตามลำธาร จึงช่วยกันซอญปลาบู่มาเป็นอาหารและนำกลับบ้านและแจกจ่ายแก่ญาติพี่น้อง และ แม่มานางได้เล่าให้ญาติพี่น้องฟังว่า พบพื้นที่อุดมสมบูรณ์มีอาหารการกินมากมาย เป็นพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีป่าไม้เหมาะอย่างยิ่งที่จะไปตั้งหมู่บ้าน แม่มานางจึงชักชวนญาติพี่น้องมาหักร้างถางป่าเพื่อทำกินและตั้งบ้านเรือน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านโนนดอกไม้ จากนั้นชาวบ้านดำ (ปัจจุบันเป็นบ้านนาฝาย ซึ่งเป็น

บ้านเกิดของแม่นาง) ได้อพยพตามแม่นางและได้มีชาวบ้านโพธิ์งา บ้านดอกลำไยได้ยื่นข่าวเกี่ยวกับความอุดมสมบูรณ์ ต่างก็อพยพเข้ามาทำมาหากิน จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ว่า *บ้านปลาบู่* ตามชนิดปลาที่มีอยู่มากมายในบริเวณนั้น และได้ยกแม่นางเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ต่อมาทางราชการได้ทราบถึงเรื่องจึงมีการแต่งตั้งเป็นหมู่บ้านให้ถูกต้อง นับแต่นั้นมาก็เป็นหมู่บ้านที่ได้รับการรับรองจากทางการมากกว่า 100 ปีมาแล้ว

- คริวเรือนและประชากร

บ้านปลาบู่มีจำนวน 68 คริวเรือน มีประชากรประมาณ 278 คน ประชากรชาย 135 คน เป็นหญิง 157 คน โดยมีรายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลประชากรแยกตามจำนวนอายุ

กลุ่มอายุ (ปี)	เพศชาย		เพศหญิง		รวม	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
0-4	6	2.1	10	3.4	16	5.5
5-9	16	5.5	8	2.7	24	8.2
10-14	7	2.4	12	4.1	19	6.5
15-19	7	2.4	8	2.7	15	5.1
20-24	8	2.7	9	3.1	17	5.8
25-29	17	5.8	25	8.6	42	14.4
30-34	15	5.1	21	7.2	36	12.3
35-39	10	3.5	8	2.7	18	6.2
40-44	7	2.4	12	4.1	19	6.5
45-49	9	3.1	10	3.5	19	6.6
50-54	8	2.7	12	4.1	20	6.8
55-59	8	2.7	12	4.1	20	6.8
60 ปีขึ้นไป	16	5.1	18	6.1	34	11.6
รวม	135	46.3	157	53.7	292	100

- ประชาชนชาวบ้าน

- 1) พ่อใหญ่เพ็ง คำชัย มีความสามารถในด้านยาสมุนไพร ทั้งการต้ม การฝน
- 2) แม่ใหญ่เหล่า เปส่วยะ มีความสามารถในด้านวาดแผนโบราณ
- 3) พ่อใหญ่ม้วน โลหา มีความสามารถในด้านพิธีกรรมทางศาสนา และการเป่า
รักษาโรค
- 4) พ่อใหญ่เสรี บุพตา มีความสามารถในด้านพิธีกรรมทางศาสนา

- ความเชื่อและประเพณี

ประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เน้นเรื่องกตัญญูต่อบุพการีผู้มีพระคุณและผู้อาวุโส ประเพณี-วัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น

1) การเกิด ไม่ว่าทารกจะเกิดที่โรงพยาบาลหรือที่บ้าน 3 วันแรกของการเกิด แม่ใหญ่(ยาย) หรือผู้อาวุโสจะเป็นคนจัดหา ตกแต่งกระดังง์ให้เด็กนอน เมื่อครบ 3 วันจึงจะเป็นวิธีการเข้าอุ้ โดยแม่ใหญ่กล่าวคำว่า “จูฮุกกรู แม่นลูกกูเอาไปมื่อนี้ กลายมื่อนี้เมื่อนี้แม่นลูกกู บาคานเอยใหญ่มากินกล้วย” (คำแปล ทารกแรกเกิดใหม่ ถ้าเป็นลูกผีก็ให้เอา(ตาย)ไปวันนี้ นับจากวันนี้ถือว่าเป็นลูกคนจะเอาไปไม่ได้ ทารกจะเจริญเติบโตไปไม่ได้) อุปกรณ์ที่ใส่ไปในกระดังง์ ประกอบด้วย มีดใช้สำหรับกันผีแม่เก่าแม่หลัง สมุดดินสอด่ หนังสือเพื่อให้เป็นคนที่มีการศึกษาเมื่อเติบโตขึ้นมาจะได้เป็นเจ้าของคนนายคน เมื่อจำต้องเอาทารกออกจากบ้าน เช่น ไปทุ่งนากับแม่ จะทำเครื่องหมายสีดำแต้มไว้ที่หน้าผากเพื่อป้องกันไม่ให้แม่เก่าจำได้ เมื่อจะกลับจากนา จะมีการเรียกขวัญให้ทารกกลับบ้าน ตัวอย่างเช่น “ลูกเอ๋ยมือบ้านเฮาเด้อ” ทารกแรกเกิดจะได้รับการแก้กำเริบ (กำเริบ หมายถึง ความเจ็บป่วย เด็กจะมีอาการไข้สูง ชัก ตัวเขียว อาการดังกล่าวน่าจะเป็นโรคระบบทางเดินหายใจจากการทำคลอด ในสมัยก่อนทารกที่มีอาการดังกล่าวจะเสียชีวิตทุกคน ทำให้บิดามารดากลัวมาก พิธีการนี้จะทำหลังจากเด็กเกิดประมาณ 3 วัน

2) การแต่งงาน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าวันกินดองหรือการเอาผ้าเอาเมีย ส่วนใหญ่จะเป็นพิธีตามประเพณีอีสานคือ การบายศรีสู่ขวัญผูกแขนเป็นวิธีการที่ประหยัด แต่ปัจจุบันมีการจัดงานใหญ่โต บางทีก็ทำให้เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยได้

3) การจัดงานศพ เมื่อมีคนเสียชีวิตในหมู่บ้านชาวบ้านที่รู้ข่าว จะไปช่วยงานที่บ้านผู้ตายโดยที่ไม่ต้องเชิญ ศพจะถูกเผาภายใน 24 ชั่วโมงหรือศพค้างหนึ่งคืนเท่านั้น หรือตามเห็นสมควร ในหมู่บ้านคนจะให้การช่วยเหลือกันดีมากเหมือนกับทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน

4) การจัดงานบวช ส่วนใหญ่จะประกอบพิธีกรรมในอุโบสถ คนในบ้านปลาบู่หากจะบวชต้องตื่นแต่เช้าตรู่ หรือ ตอนเย็นเข้าโบสถ์ในเมือง พิธีบวชจะเรียบง่าย แต่การจัดงานสังสรรค์ที่บ้านจะมีค่าใช้จ่ายสูงพอสมควร แต่ก็เรียบง่ายกว่าการประกอบพิธีกรรมอื่นๆ

5) การเลี้ยงดอนตาปู่ ทุกปีชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะร่วมกันจัดพิธีเลี้ยงผีปู่ตา เพื่อพยากรณ์ว่าปีนั้นฝนจะตกถูกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ พิธีการนี้จะจัดทำในเดือนหกตรงกับวันพุธข้างขึ้นของสัปดาห์แรก ชาวบ้านจะเตรียมไก่ทุกครัวเรือน ครัวเรือนละ 1 ตัว ข้าวเปลือกพอประมาณ รูปคนจำลองทุกคนในบ้าน รูปสัตว์เลี้ยงกระหนั้วที่ใส่เครื่องพิธี ชาวบ้านจะช่วยกันพยากรณ์โดยดูจากคางไก่ ถ้าคางไก่โค้งงอแสดงว่าฝนจะตกดีข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ถ้าคางไก่ตรงพยากรณ์ว่าปีนั้นฝนจะแล้ง จากการสอบถามคนเฒ่าคนแก่บอกว่า ส่วนใหญ่การพยากรณ์จะแม่นยำ

ประเพณีชาวบ้านของบ้านปลาบู่ยังคงยึดถือตามหลัก “ฮีตสิบสอง” คือ ประเพณีที่จะต้องปฏิบัติทั้งสิบสองเดือนในแต่ละปี “ฮีต” มาจากคำว่า “จารีต” ถือเป็นจรรยาของสังคม ถ้าฝ่าฝืนมีความผิดเรียกว่า “ผิดฮีต” หมายถึง ผิดจารีตโดยชาวบ้านมีการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดทั้งสิบสองเดือน ซึ่งวัดจะเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในแต่ละเดือนมีการประกอบพิธีกรรมนับตั้งแต่อดีตดังนี้

- 1) เดือนอ้าย จะมีการจัดบุญเข้ากรรมหรืองานปรีวาธรรมและงานบุญปีใหม่มีการจัดเลี้ยงทำบุญตักบาตร
- 2) เดือนยี่ จะมีการทำบุญข้าวกรรม
- 3) เดือนสาม จะมีการทำบุญข้าวจีหรือบุญจีข้าว และวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 3 จะเป็นวันมาฆบูชา ชาวบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตรตอนเช้าและตอนเย็นจะมีการเวียนเทียน

4) บุญเดือนสี่ หรือบุญผะเหวด เทศน์มหาชาติ จะมีการแห่ต้นกัณฑ์หลอนและเทศน์มหาชาติ ประกอบพิธีกรรมแบบต่างๆ ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการได้ทำบุญ ฟังเทศน์มหาชาติถือว่ามีค่าสำคัญต่อชีวิตเป็นอย่างยิ่ง

5) เดือนห้า จะมีงานบุญสงกรานต์ มีการสงน้ำพระ รดน้ำดำหัวขอพรผู้สูงอายุและถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของคนไทยด้วย

6) เดือนหก บุญบั้งไฟ ซึ่งจัดตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 แต่สำหรับบ้านปลาบู่และชุมชนแถบนั้นไม่มีการจัดงานบุญบั้งไฟ ซึ่งความเชื่อมาตั้งแต่เก่าก่อนว่าเป็นการลั่นเปลื้อง ไม่เป็นที่นิยม

7) เดือนเจ็ด จะมีงานบุญเบิกบ้าน เป็นการทำบุญหมู่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล และปิดป่าสิ่งที่ไม่ดีออกจากหมู่บ้าน โดยจะมีการร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า

8) เดือนแปด จะมีงานบุญซำฮะ ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 8 เป็นวันอาสาฬหบูชา จะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและในตอนเย็นจะมีการเวียนเทียน

9) เดือนเก้า แรม 1 เดือน 9 จะเป็นเข้าพรรษาจะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า

10) เดือนสิบ จะเป็นบุญข้าวประดับดินจะมีการทำบุญตักบาตรที่วัด โบราณถือว่าเป็นการทำบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับแล้ว

11) เดือนสิบเอ็ด ขึ้น 15 จะเป็นบุญออกพรรษาชาวบ้านร่วมกันทำบุญตักบาตรเทโวในตอนเช้าและในตอนเย็นจะมีการเวียนเทียน

12) เดือนสิบสอง ชาวบ้านร่วมกันทำบุญกฐินหรือบุญมหากฐินในวันขึ้น 15 เดือน 12 เป็นวันลอยกระทงร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและในช่วงเย็นจะมีการนำกระทงไปลอยในแหล่งน้ำ

-อาชีพ

ประชาชนบ้านปลาบู่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักคือทำนา อาชีพเสริม เช่น รับจ้างนอกฤดูทำนา เลี้ยงสัตว์ ปลูกผักขาย เลี้ยงไหม เลี้ยงปลา และเลี้ยงกบรายได้พอเพียงในการใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีการตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพการเลี้ยงกบและปลา มีวัตถุประสงค์ เพื่อประหยัดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว สมาชิกประกอบไปด้วย นายเพ็ง คำชัย เป็นประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม นายบุญสี แสนดี รองประธาน นายผัน เป็ดโคกแปะ กิจกรรมที่ร่วมดำเนินงานภายในกลุ่ม ได้แก่ การจัดหาแหล่งพ่อ-แม่พันธุ์หรือลูกกบ การสนับสนุนความรู้เกี่ยวกับวิธีการเลี้ยงและจัดหาตลาดการทำพ่อเลี้ยงกบและเลี้ยงปลาให้กับสมาชิก

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ราณี อมรินทร์รัตน์ (2560) ศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาความต้องการของนักท่องเที่ยวใน 6 ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อเปรียบเทียบ ความต้องการของนักท่องเที่ยวใน 6 ชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและเพื่อสร้างแนวทางในการ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตกรุงเทพมหานครผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล กับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คนชุมชนละ 66 คนสถิติที่ใช้วิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าทีและการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว One-Way ANOVA ผลการศึกษาพบว่า

ความต้องการด้านองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับ มากโดย ด้านความสวยงาม และด้านการเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมีความต้องการสูงสุดรองลงมา ด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้านความสะอาด ส่วนองค์ประกอบด้านผลิตภัณฑ์โดยภาพรวมความต้องการอยู่ในระดับมากด้านการแสดงศิลปวัฒนธรรมมีความต้องการสูงสุดรองลงมาด้าน ขนบธรรมเนียมประเพณีลักษณะทางประชากรศาสตร์ได้แก่เพศอายุอาชีพและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ แตกต่างกันจะมีความต้องการองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.5 และเพศอายุและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกันจะมีระดับความต้องการในผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.5 ชุมชนควรมีการกำหนดแนวทางในด้านการพัฒนาชุมชนให้เป็นการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ส่งเสริม รวมกลุ่มเพื่อวางแผนปรับปรุงพัฒนา ชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการของ นักท่องเที่ยวรักษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีการจัดกิจกรรมที่แสดงถึงความมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ อย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนในทุกๆด้านเช่นด้าน การประชาสัมพันธ์กิจกรรมร่วมจัดเส้นทางท่องเที่ยวร่วมมือกัน เป็นต้น

นิริภัทร บาลศิริ (2559) ศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิตภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชน มอญบางกระดี่ เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทชุมชน แหล่งเรียนรู้ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชนมอญบางกระดี่ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมอญบางกระดี่ เพื่อพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ชุมชนมอญบางกระดี่ และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญบางกระดี่ ดำเนินการวิจัยด้วยระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสม ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประธานชุมชน ประชาชนบางกระดี่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เจ้าอาวาสวัดบางกระดี่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนวัดบางกระดี่ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจชุมชน แบบสำรวจครัวเรือน แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เนื้อหา การจำแนกประเภท และการสรุปเชิงอุปนัย การวิจัยเชิงปริมาณมีกลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชนในชุมชน นักท่องเที่ยว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติ t-test เทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว เทคนิคการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบพหุตัวแปร เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ ผลการวิจัยพบว่า

1) ชุมชนมอญบางกระดี่ เป็นชุมชนเล็กๆ ในแถบชานเมืองของกรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากมีพื้นที่ติดกับคลองสนามชัย มีการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อมาช้านาน ชุมชนมอญบางกระดี่มีวัดบางกระดี่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่ โรงเรียนวัดบางกระดี่ และสมาคมไทยรามัญ เป็นสถาบันที่ธำรงรักษาอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนเอาไว้เป็นอย่างดี ประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีน้ำใจมีอัธยาศัยไมตรีที่ดีให้ความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจในการทำกิจกรรมและเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ของชุมชน

2) แหล่งเรียนรู้ชุมชนมอญบางกระดี่มีดังนี้ วัดบางกระดี่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมอญบางกระดี่ บ้านแล้ บ้านทะเลแยมอญ บ้านดนตรีมอญ บ้านภาษามอญ บ้านอาหารมอญ บ้านขนมมอญ บ้านต้นจาก บ้านเครื่องแต่งกาย มอญ บ้านผ้าสไบมอญ บ้านบ่อนสะบ้า บ้านฉัตรธงมอญ

3) ชุมชนมอญบางกระดี่ มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ดังนี้ มีความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา พิธีกรรมนับถือผีบรรพบุรุษ ผีประจำชุมชน มีการทำบุญตักบาตรเป็นประจำ มีการดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในแต่ละเดือนอย่างเคร่งครัด มีภาษาเครื่องแต่งกายอาหาร และขนมที่เป็นอัตลักษณ์ ในปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนมอญบางกระดี่มีอาชีพ รับจ้างทั่วไป รับราชการ พนักงานบริษัท ค้าขาย พนักงานโรงงานอุตสาหกรรม ธุรกิจส่วนตัว

4) ชุมชนมอญบางกระดี่ มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านขนบธรรมเนียมประเพณีมอญ ด้านภาษามอญ ด้านอาหารมอญ ด้านการทำผ้าสไบมอญ ด้านขนมมอญ ด้านการแต่งกายมอญ ด้านการทำแซ่ด้านวงทะเลแยมอญ ด้านดนตรีมอญ ด้านการทำต๋บจาก ด้านการทำเสื่อกก

5) ชุมชนมอญบางกระดี่มีอัตลักษณ์เกี่ยวกับภาษามอญ การแต่งกายมอญ อาหารมอญ ขนมมอญ กาละแม ข้าวแซ่ วงทะเลแยมอญ การละเล่นสะบ้า ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง การนับถือผีบรรพบุรุษ การนับถือผีประจำหมู่บ้าน พิธีกรรมรำผีมอญ

6) รูปแบบ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมอญบางกระดี่มีดังนี้ “ALM Model” ขั้นที่ 1 A:การวิเคราะห์ SWOT ขั้นที่ 2 L:การกำหนดแหล่งเรียนรู้ชุมชนมอญบางกระดี่ ขั้นที่ 3 M:การกระตุ้นและจูงใจให้เกิดการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนมอญบางกระดี่

7) รูปแบบการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นและอัตลักษณ์ชุมชนมอญบางกระดี่เป็นดังนี้ “AVLMCSC Model” A:การวิเคราะห์ SWOT V:การปลูกจิตสำนึกและตระหนักในคุณค่าแก่เยาวชน L:การสอนภาษามอญในระบบโรงเรียน M:การสอนดนตรีมอญในระบบโรงเรียน C:การสอนการทำผ้าสไบมอญในระบบโรงเรียน S:การดำรงรักษาประเพณีสงกรานต์ C:การดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีมอญ

8) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนมอญบางกระดี่ เป็นดังนี้ “ALTPSSS Model” A:การวิเคราะห์ SWOT L:การกำหนดแหล่งเรียนรู้ของชุมชน T:การกำหนดเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมอญ P:การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน S:การสร้างการบริการด้วยใจ S:การพัฒนาสินค้าที่ระลึกของชุมชน S:การดูแลรักษาความปลอดภัยชุมชน

9) รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอัตลักษณ์ชุมชนมอญบางกระดี่ เป็นดังนี้ “ALTPSSSVLMCSC Model” A:การวิเคราะห์ SWOT L:การกำหนดแหล่งเรียนรู้ของชุมชน T:การกำหนดเส้นทาง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมอญ P:การสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน S:การพัฒนาสินค้าที่ระลึกของชุมชน (Community Souvenir) S:การดูแลรักษาความปลอดภัยในชุมชน (Community Safety) V:การปลูกจิตสำนึกและตระหนักในคุณค่าแก่เยาวชน L:การสอนภาษามอญในระบบโรงเรียน M:การสอนดนตรีมอญในระบบโรงเรียน C:การสอนทำผ้าสไบมอญในระบบโรงเรียน S:การดำรงรักษาประเพณีสงกรานต์ C:การดำรงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีมอญ

นริศรา คำสิงห์ (2558) ศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านกำพี้ ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วยตนเอง และเพื่อสร้างแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกำพี้ การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 130 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการจัดประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า 40 ปี ส่วนใหญ่ สถานภาพสมรส และมีการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี คนในชุมชนมีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่ค่าเฉลี่ย 3.30 ส่วนใน ด้านความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.62 และมี ข้อเสนอแนะคือ ต้องการความรู้เรื่องการนำเที่ยว การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ และการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทรัพยากรการท่องเที่ยวภายในชุมชน คือ กู่ข้าวดำ วัดบ้านกำพี้ โดยโครงการส่งเสริมศิลปาชีพบ้านกำพี้ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และโครงการฟาร์มตัวอย่างตามพระราชดำริ บ้านกำพี้ และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน คือ ได้มีการรวมกลุ่มโฮมสเตย์ มีการกำหนดรายการนำเที่ยวที่เป็น Package ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารจัดการโดยชุมชนเอง นอกจากนี้ยังมีการเสนอแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน โดยให้ชุมชนภูมิใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการนำเสนอของดี และอนุรักษ์วัฒนธรรมมีกระบวนการจัดการความรู้ภายในชุมชน สร้างระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่ดี และเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

พิฑูรย์ ทองฉิม (2558) ศึกษาเรื่องการจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาร่วมมือด้านการท่องเที่ยว ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชุมชนท้องถิ่นเกาะลันตาจังหวัดกระบี่ เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัย พบว่า ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวระหว่างหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว เกาะลันตา จังหวัดกระบี่ มีความร่วมมือกันเป็นอย่างดีเนื่องจากได้รับการสนับสนุนและขับเคลื่อนแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นและการท่องเที่ยวชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ ได้แก่ จังหวัดกระบี่ ซึ่งแนวทาง การพัฒนาความร่วมมือของชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการพัฒนาความร่วมมือของชุมชนก่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยว และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ชุมชน และมีการดำเนินการ เชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ส่วนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ พบว่าชาวบ้านในชุมชนยังมีความพร้อมในการรับมือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ไม่เต็ม ที่เท่าที่ควร ส่งผลต่อศักยภาพคนและพื้นที่ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อแข่งขันกับ ผู้ประกอบการที่มาจากภายนอก และบทบาทของผู้นำชุมชนมีค่อนข้างน้อย มีส่วนร่วมในบางประเด็น เท่านั้น ดังนั้น แนวทางการจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวในชุมชนเกาะลันตา จังหวัดกระบี่ จึงต้องอาศัยการจัดการที่เป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและ

ประสานงานซึ่งกันและกัน และ ต้องสร้างความร่วมมือที่ดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืนของการท่องเที่ยว โดยชุมชนเกาะลันตา

กุลวดี ละม้ายจิ้น และ เทิดชาย ช่วยบำรุง (2558) ศึกษาศักยภาพชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตพื้นที่พิเศษเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ตามประเด็นความรู้ ทักษะ ทักษะคนดี และสมรรถนะหลักของชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้ได้แก่ ภาคีที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน 12 คน ภาคีรัฐส่วนกลาง 9 คน ภาคีรัฐส่วนท้องถิ่น 10 คน ภาคเอกชน 11 คน และภาคประชาสังคม 10 คนรวมทั้งสิ้น 52 คน โดยทำการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structure Interview) และนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านความรู้ ชุมชนมีความรู้ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ ชีตความสามารถในการรองรับ การตลาด และการมีส่วนร่วม ขาดความรู้ในด้านการจัดพื้นที่ทางการท่องเที่ยว 2) ด้านทัศนคติ ชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) ด้านทักษะ ชุมชนสามารถสื่อสารภาษาท้องถิ่นและข้อมูลทางการท่องเที่ยวได้ ขาดทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ด้านการบริการ สามารถให้บริการอย่างเสมอภาค ขาดทักษะในการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การทำกิจกรรม การดูแลความปลอดภัย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น ด้านการเป็นผู้นำ มีความสามารถในการสร้างความไว้วางใจ ความเชื่อมั่น การตัดสินใจและแก้ไขปัญหา การทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี แต่ไม่สามารถวางแผนทางการท่องเที่ยวได้ และ 4) ด้านสมรรถนะหลัก ชุมชนมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทำงานตามกฎระเบียบ ข้อบังคับและกติกากาหาความรู้สื่อสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้องสนับสนุนสินค้าให้บริการแก่นักท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคแก้ไขความขัดแย้งประสานงานกิจกรรม และยังขาดความสามารถการริเริ่มโครงการการวางแผนการเขียนแผนนโยบายการติดตามประเมินผล การพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงาน และการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ

รุ่งวิทย์ ตรีกุล กมล เสวตสมบุรณ์ และธนาชาติ เราประเสริฐ (2558) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาอุทัยในการจัดการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาอุทัย จังหวัดร้อยเอ็ด ความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชน ความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาอุทัยกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของชุมชนบึงปลาอุทัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนในชุมชนบึงปลาอุทัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 379 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์สหสัมพันธ์พหุคูณ และการวิเคราะห์ความถดถอยพหุคูณผลการวิจัย ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในชุมชนบึงปลาอุทัย มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติการ การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามตรวจสอบ มีความคิดเห็นต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ด้านการท่องเที่ยวที่มีความต่อเนื่อง มีคุณภาพ และมีความสมดุล โดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้านและมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ด้านการร่วมรับผลประโยชน์ และด้านการติดตามตรวจสอบ

อานิสต์ โอทาทะวงค์ (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลแดง ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี โดยศึกษาระดับ การมีส่วนร่วมของประชาชน ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการส่งเสริมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลแดงในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหง ด้วยการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์ ซึ่งประชากรกลุ่มเป้าหมายอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลเชียงแหง อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี จำนวน 340 ครั้วเรือน ผลการศึกษา พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลแดงอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ อาชีพ รายได้ ระยะทางไปทะเลแดง สถานภาพในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน การใช้ประโยชน์จากทะเลแดง ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และความตระหนักเกี่ยวกับคุณค่าของแหล่งน้ำสาธารณะทะเลแดง โดยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.5 ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครั้วเรือน ระยะเวลาอาศัยในชุมชนและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ขาดความรู้เกี่ยวกับความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลแดง ขาดการมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลแดง ไม่สามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำเทียบเรือรองรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี ข้อเสนอแนะแนวทางควรเพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากยิ่งขึ้น จัดเจ้าหน้าที่ วิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มาให้ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชน ควรจัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทะเลแดงไปยังชุมชนต่างๆ สร้างทำเทียบเรือแห่งที่ 2 ที่บ้านเชียงแหง เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งหน่วยงานราชการในระดับนโยบายควรจัดสรรงบประมาณในการจัดกิจกรรม หรือโครงการที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

วรรณ คำปวนบุตร (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวบนฐานนิเวศวัฒนธรรม ในเขตพื้นที่ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวและศักยภาพของผู้นำชุมชนจำนวน 8 หมู่บ้าน ด้วยการใช้แบบผสมวิธี (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพด้วยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเครื่องมือที่ใช้ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึกกับเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส ประชาญ์ชาวบ้านด้านประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูภูมิปัญญางานหัตถกรรม กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครประจำตำบล อบต. และกรรมการกองทุนพระธาตุ การสนทนากลุ่มย่อยกับเจ้าอาวาส อบต. กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล รพสต.(อสม.) ประธานกลุ่มสตรี ประธานและสมาชิกกลุ่มอาชีพ การจัดเวทีประชุม การทดลองฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวและการสำรวจเพื่อประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จำนวน 29 คน ที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนตำบลพระธาตุ ผลการวิจัยพบว่า

1) ด้านบริบทชุมชนและนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนตำบลพระธาตุ มีการสืบทอดวัฒนธรรมด้านการเลือกพื้นที่ตั้งชุมชนและแหล่งน้ำ รวมถึงภูมิปัญญา ประเพณีและพิธีกรรมที่เกิดจากความสัมพันธ์กันระหว่างธรรมชาติกับความเชื่อ มาจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นกลุ่มคนลาว ที่ได้อพยพมาจากเมืองจำปาศักดิ์ ในอาณาจักรศรีสัตนาคนหุต ลาวล้านช้าง ราวพุทธศตวรรษที่ 22-23

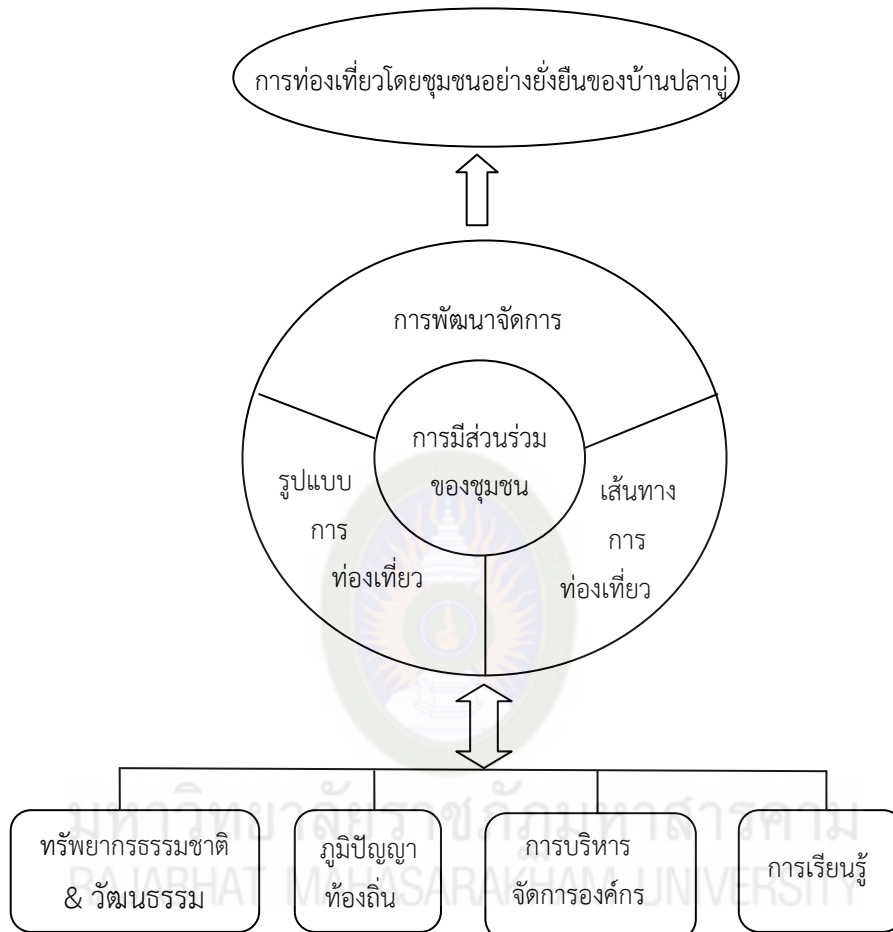
2) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าชุมชนตำบลพระธาตุมีแหล่งท่องเที่ยว 4 กลุ่ม โดยเรียงลำดับจากกลุ่มที่มีศักยภาพพระดับมากไปหากลุ่มที่มีศักยภาพพระดับน้อย ได้แก่ (2.1) แหล่งท่องเที่ยวในฐานศาสนาและความเชื่อ เช่น สิมโบราณ กุ๋นน้อย พระธาตุนาคูน (2.2) แหล่งท่องเที่ยวในฐานเศรษฐกิจชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรแปรรูป ผ้าสไบขิด ฟาร์มเลี้ยงกบ (2.3) แหล่งท่องเที่ยวในฐานวัฒนธรรม เช่น เอือนอีสานในสวนวลัยรุกชเวช พิพิธภัณฑน์นครจัมปาครี (2.4) แหล่งท่องเที่ยวในฐานทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าดอนปู่ตาและป่าชุมชน

3) ศักยภาพของชุมชน ในด้านการมีส่วนร่วม พบว่าผู้นำชุมชนและชุมชนทั้ง 8 หมู่บ้านมีศักยภาพในการจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวในระดับมาก-มากที่สุด ในด้านที่พักแรมและอาหาร และด้านการให้บริการของบุคลากรในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 46.46 และ 63.72 ตามลำดับ

เพชรศรี นนท์ศิริ (2556) ศึกษาารูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มท่องเที่ยว โดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของ กลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนในเขตภาคเหนือตอนล่าง จำนวน 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านนาต้นจัน จังหวัดสุโขทัย ชุมชนบ้านหนองแม่นา จังหวัดเพชรบูรณ์ ชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก และชุมชนบ้านแม่พูล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบการดำเนินการแบบกระจายอำนาจ ด้านเศรษฐกิจมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ด้านการมีส่วนร่วม คนในชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมทั้งในการจัดตั้ง วางแผนและดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม พบแนวโน้มของการรวมอำนาจการตัดสินใจของผู้นำกลุ่ม ซึ่งเป็นสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในบางกลุ่ม นอกจากนี้ ภูมิหลัง การก่อตั้งองค์กรที่เลี้ยงและภาวะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่มมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนและความสำเร็จของกลุ่ม

2.7 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

คณะผู้วิจัย ได้วางกรอบแนวความคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังแสดงในภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีองค์กรชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านปลาบู่คือ “สมาคมไทบ้าน” เป็นหน่วยประสานงานคนในชุมชน และใช้เป็นสถานที่ศูนย์กลางการประชุม รวมถึงเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนเป็นพื้นที่ที่จะเป็นตัวแทนแหล่งเรียนรู้ของชุมชนบ้านปลาบู่ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในการศึกษาวิจัยนี้ ซึ่งคณะผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับดังนี้

- 3.1 การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2 การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่
- 3.3 การศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่
- 3.4 การศึกษาประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่
- 3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเอกสาร บทความงานวิชาการ งานวิจัย วารสาร สิ่งพิมพ์อื่นๆ อินเทอร์เน็ต และกระบวนการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม โดยมีขั้นตอนในการศึกษาเอกสารดังนี้

- 1) การกำหนดลักษณะและประเภทเอกสารหรือสารสนเทศที่ตรงตามกรอบแนวคิดงานวิจัย และเนื้อหาที่ต้องการศึกษา ให้ตรงกับเนื้อหาการศึกษาวิจัย
- 2) การสืบค้นคัดเลือกและจัดหาเอกสารจากศูนย์หนังสือ อินเทอร์เน็ตและแหล่งข้อมูลต่างๆ
- 3) การศึกษาข้อมูลและเนื้อหาจากเอกสาร โดยการอ่านเอกสารอย่างพิจารณาและจดบันทึกเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับหัวข้อและสิ่งที่สนใจที่จะนำมาใช้ได้
- 4) การประมวลผลและสังเคราะห์ผลจากการศึกษา โดยการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในงานวิจัย

3.2 การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่

การศึกษาศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการแบ่งประเด็นศึกษาศักยภาพออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่

- 1) ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม
- 2) ศักยภาพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร และ
- 4) ศักยภาพด้านการเรียนรู้

3.2.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่ ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำและปราชญ์ของทุกคุ้ม (บ้านปลาบู่มีการแบ่งการดูแลออกเป็น 4 คุ้ม ได้แก่ คุ้มบูรพา คุ้มดอกไม้ คุ้มเหนือพัฒนา และ คุ้มตะวันลับฟ้า) คนในชุมชนที่สนใจในกิจกรรมการท่องเที่ยวในบ้านปลาบู่ และผู้ประสานงานสมาคมไต้หวัน รวมจำนวน 14 คน

3.2.2 วิธีดำเนินการ

วิธีดำเนินการในการศึกษานี้เริ่มต้นด้วยการประชุมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานได้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยมีวิธีดำเนินการตามลำดับดังนี้

- 1) นัดกลุ่มเป้าหมายประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจต่อการดำเนินงานร่วมกับองค์กรชุมชนสมาคมไต้หวัน ซึ่งเป็นองค์กรหลักในพื้นที่ในการประสานงานและร่วมในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชน
- 2) จัดการประชุมแบบมีส่วนร่วมในลักษณะเวทีการโสเหล่ (การสนทนากลุ่ม : Focus Group Discussion) โดยคณะผู้วิจัยได้ชี้แจงเป้าหมาย ขั้นตอนการดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน และคณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในการระดมความคิดเพื่อหาศักยภาพชุมชนของบ้านปลาบู่ จำนวนสี่ด้านตามที่กำหนดไว้
- 3) คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลบริบทและรวบรวมศักยภาพชุมชนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหัดมหาสารคาม ร่วมกับการลงพื้นที่เดินสำรวจร่วมกับคนในชุมชน
- 4) คณะผู้วิจัยประมวลผลและวิเคราะห์ โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

3.3 การศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่

3.3.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่ ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำคุ้ม คนในชุมชนที่อาสาสมัครเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่ และผู้ประสานงานสมาคมไต้หวัน รวมจำนวน 18 คน

3.3.2 วิธีดำเนินการ

วิธีดำเนินการศึกษารูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่ คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาที่พิกอาศัยสู่มาตรฐานโฮมสเตย์” ร่วมกับการนำผลการศึกษาศักยภาพในข้อ 1.3.1 มาเป็นแนวทางในการวางรูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่ร่วมกับชุมชน โดยมีวิธีดำเนินการตามลำดับดังนี้

- 1) จัดการประชุมแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิกชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในลักษณะเวทีการโสเหล่ เพื่อสร้างความเข้าใจการดำเนินการในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พร้อมนัดหมายในการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาที่พิกอาศัยสู่มาตรฐานโฮมสเตย์”

2) จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาที่พิกอาศัยสู่มาตรฐานโฮมสเตย์” โดย ดร.กชธมน วงศ์คำ อาจารย์สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และใช้แบบประเมินผลการถ่ายทอดองค์ความรู้เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม

3) คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจบ้านที่จะเป็นโฮมสเตย์ของอาสาสมัครที่เข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่ เพื่อให้ข้อชี้แนะในการปรับปรุงบ้าน

4) จัดการประชุมแบบมีส่วนร่วมกับสมาชิกชุมชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในลักษณะเวทีการโศกหลั่ง เพื่อร่วมกันระดมความคิดในการวางรูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม โดยมีการนำผลการศึกษาค้นคว้าในข้อ 3.2 มาเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาตั้งแต่การบริการ การสื่อสาร การจัดการ การต้อนรับ การจัดการสถานที่ การบริการอาหาร รวมถึงการพัฒนาโฮมสเตย์

3.3.3 การเดินสำรวจชุมชนและวางแผนเพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชน

กิจกรรมการเดินสำรวจชุมชน เป็นกิจกรรมการประเมินต้นทุน และ จุดอ่อนที่ควรพัฒนา โดยมีผู้นำชุมชนของแต่ละคุ้ม เจ้าของบ้านและคณะผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยในการสำรวจนี้จะเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อนำไปวางแผนพัฒนาพื้นที่ของชุมชน ซึ่งมีการแบ่งพื้นที่การสำรวจออกเป็น 4 กลุ่มพื้นที่ ได้แก่

1) พื้นที่ป่าชุมชน จะแบ่งการสำรวจพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือพื้นที่ป่าชุมชนจำนวน 57 ไร่ ซึ่งในส่วนนี้เป็นป่าขนาดใหญ่ของชุมชนที่คนในชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าด้วยการหาของป่าตามฤดูกาล และที่สำคัญเป็นพื้นที่ที่เก็บวัตถุดิบสีกจากเปลือกไม้เพื่อใช้ย้อมผ้าจากกลุ่มปลาบู่มัดย้อม ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพกลุ่มหนึ่งของบ้านปลาบู่ และพื้นที่ป่าส่วนที่สองคือ พื้นที่ป่าดอนปู่ตา ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนในชุมชนที่มีความเชื่อและศรัทธา โดยใช้พื้นที่นี้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของชุมชน

2) พื้นที่สวนน่าน้อย เป็นพื้นที่ทางการเกษตรของศูนย์กสิกรรมทไ้บ้าน พื้นที่ส่วนนี้มีเนื้อที่ประมาณ 5 ไร่ เป็นพื้นที่ที่ใช้เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านการเกษตรของชุมชน

3) พื้นที่อโรคยาปลาบู่ บ้านพลังปัญญา เป็นพื้นที่ของ “สมาคมไ้บ้าน” มีเนื้อที่ประมาณ 3 ไร่ ซึ่งจะใช้เป็นพื้นที่หลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นจุดศูนย์กลางของการรวมผู้คนในชุมชน ดังนั้นพื้นที่ส่วนนี้จะพื้นที่ส่วนกลางที่จะใช้เป็นสถานที่เพื่อการต้อนรับ การประสานงาน รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น ด้านการผลิตผ้าฝ้าย การบริการด้านสุขภาพ นวด สปา ที่พักโฮมสเตย์ และห้องประชุม

4) พื้นที่โดยรอบหมู่บ้านปลาบู่ โดยแบ่งพื้นที่การสำรวจตามคุ้มต่างๆ ซึ่งมีจำนวน 4 คุ้มเพื่อค้นหาความโดดเด่นในแต่ละคุ้ม

3.3.4 แบบประเมินผล

การถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาที่พิกอาศัยสู่มาตรฐานโฮมสเตย์” ได้ใช้แบบประเมินผลเป็นเครื่องมือ โดยมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

: เป็นข้อความเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา การเคยร่วมอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์

ตอนที่ 2 ระดับความเข้าใจ /ระดับความพึงพอใจ /ระดับการนำไปใช้ประโยชน์ในการเข้าร่วมโครงการ

: ประกอบด้วยประเด็นความเข้าใจ(มี 2 ข้อย่อย) ความพึงพอใจ(มี 4 ข้อย่อย) และการนำไปใช้ประโยชน์(มี 3 ข้อย่อย) โดยมีระดับในการแสดงความคิดเห็นจำนวน 5 ระดับได้แก่มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น/เสนอแนะ

การวิเคราะห์แบบประเมินผลนี้ ใช้วิธีการประเมินผลตามหลักสถิติ ทั้งนี้ได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

: ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติค่าร้อยละ(Percent)

ตอนที่ 2 ระดับความเข้าใจ /ระดับความพึงพอใจ /ระดับการนำไปใช้ประโยชน์

: ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติค่าร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งได้กำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบประเมินในตอนี่ 2 ดังนี้

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด	กำหนด	5	คะแนน
ระดับความคิดเห็นมาก	กำหนด	4	คะแนน
ระดับความคิดเห็นปานกลาง	กำหนด	3	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อย	กำหนด	2	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด	กำหนด	1	คะแนน

แล้วหาค่าเฉลี่ยของคำตอบในแต่ละประเด็น โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50	หมายถึง	ความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น/เสนอแนะ

: ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

3.4 การศึกษาประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่

3.4.1 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษานี้ เป็นผู้ที่คณะผู้วิจัยและสมาคมไทบ้านประสานเชิญเข้าร่วม เป็นนักท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่ จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 มีผู้อาสาสมัครมาเป็นผู้ท่องเที่ยว จำนวน 22 คน และ ครั้งที่ 2 มีผู้อาสาสมัครมาเป็นผู้ท่องเที่ยว จำนวน 25 คน

3.4.2 วิธีดำเนินการ

วิธีดำเนินการศึกษาเพื่อตรวจสอบว่ารูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปลาบู่ เป็นที่ถูกใจของนักท่องเที่ยวหรือไม่คณะผู้วิจัยจึงจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้ร่วมกับชุมชนในข้อ 3.3 โดยคณะผู้วิจัยและสมาคมไทบ้านได้ร่วมกันประสานเชิญกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมเป็นผู้ท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่ จำนวน 2 ครั้ง เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยวต่อรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจเป็นเครื่องมือในการศึกษา

3.4.3 แบบประเมินความพึงพอใจ

แบบประเมินความพึงพอใจเป็นเครื่องมือในการศึกษาความถูกใจของนักท่องเที่ยวต่อรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ โดยมีเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

: เป็นข้อความเกี่ยวกับเพศ อายุ และสถานภาพตำแหน่งของผู้มาท่องเที่ยว

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

: ประกอบด้วยประเด็นการต้อนรับและการลงทะเบียนเข้าพัก (มี 5 ข้อย่อย) สถานที่พัก (มี 5 ข้อย่อย) การให้บริการ (มี 5 ข้อย่อย) การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม (มี 5 ข้อย่อย) การทำกิจกรรมระหว่างวัน (มี 3 ข้อย่อย) การจัดการความปลอดภัย (มี 3 ข้อย่อย) และ ความพึงพอใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ โดยมีระดับในการแสดงความคิดเห็นจำนวน 5 ระดับได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น/เสนอแนะข้อเสนอแนะอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

การวิเคราะห์แบบประเมินความพึงพอใจนี้ ใช้วิธีการประเมินผลตามหลักสถิติ ทั้งนี้ได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

: ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติค่าร้อยละ(Percent)

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจในการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่

: ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติค่าร้อยละ (Percent) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งได้กำหนดการให้คะแนนคำตอบของแบบประเมินในตอนี่ 2 ดังนี้

ระดับความคิดเห็นมากที่สุด	กำหนด	5	คะแนน
ระดับความคิดเห็นมาก	กำหนด	4	คะแนน
ระดับความคิดเห็นปานกลาง	กำหนด	3	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อย	กำหนด	2	คะแนน
ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด	กำหนด	1	คะแนน

แล้วหาค่าเฉลี่ยของคำตอบในแต่ละประเด็น โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00	หมายถึง	มีความพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50	หมายถึง	มีความพอใจอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50	หมายถึง	มีความพอใจอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50	หมายถึง	มีความพอใจอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50	หมายถึง	มีความพอใจอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น/เสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาปู่
: ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

3.5 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.5.1 ร้อยละ (Percentage)

คำนวณได้จาก

$$P = \frac{f}{N} \times 100$$

เมื่อ

P แทน ร้อยละ

f แทน จำนวนคะแนนที่ได้

N แทน จำนวนตัวอย่าง

3.5.2 ค่าเฉลี่ย (Mean)

คำนวณได้จาก

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{n}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ แทน ผลรวมทั้งหมดของค่าที่ศึกษา

n แทน ผลรวมทั้งหมดของค่าที่มีค่าเท่ากับจำนวนข้อมูลทั้งหมด

3.5.3 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.)

คำนวณได้จาก

$$S.D. = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n-1}}$$

โดย

S.D.	=	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
\bar{x}	=	ค่าเฉลี่ยของข้อมูล
X	=	ค่าข้อมูลแต่ละตัว
n	=	จำนวนข้อมูลทั้งหมด

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

บทที่ 4 ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัย “การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนของบ้านปลาบู่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม” คณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ตามลำดับดังนี้

- 4.1 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่
- 4.2 รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่
- 4.3 ผลประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่

4.1 ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวของบ้านปลาบู่

การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ความสำคัญกับศักยภาพ 4 ด้านของชุมชน ได้แก่ ศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ศักยภาพด้านภูมิปัญญา ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร และศักยภาพด้านการเรียนรู้ ผลการศึกษาในแต่ละด้านเป็นดังนี้

4.1.1 ศักยภาพชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

ผลการศึกษาพบว่าชุมชนบ้านปลาบู่มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ ป่า อย่างอุดมสมบูรณ์ ทรัพยากรป่าไม้ที่เป็นป่าช้าเดิม จำนวน 56 ไร่ ปัจจุบันชุมชนไม่ได้ใช้เพื่อการเผาศพแล้ว แต่เป็นพื้นที่ป่าที่เป็นแหล่งอาหารธรรมชาติตามฤดูกาลของชุมชนและยังเป็นผืนป่าที่มีต้นไม้ให้สีที่สำคัญของกลุ่มปลาบู่มัดย้อมที่เป็นกลุ่มอาชีพในชุมชนด้วย นอกจากนี้ยังมีลำน้ำที่เป็นห้วยธรรมชาติที่มีความยาวขนานไปกับชุมชน 3 ห้วยด้วยกัน ได้แก่ ห้วยเสียวใหญ่ซึ่งไหลผ่านหมู่บ้านและเป็นแหล่งน้ำสำคัญในการใช้เพื่อการเกษตรและการเลี้ยงสัตว์ ห้วยสาขาของห้วยเสียวใหญ่ คือ ห้วยโสภ ซึ่งมีความยาวมากกว่าหนึ่งซีก ขึ้นกับสถานที่ไหลผ่าน เช่น ไหลผ่านวัดก็เรียกว่า “กุดสิม” หรือผ่านท่าอาบน้ำก็เรียก “ห้วยโสภ” หรือไหลผ่านสถานที่ในอดีตที่เคยมีการจุดบั้งไฟ ก็ให้ชื่อ “โสภบั้งไฟ” เป็นต้น และยังมีห้วยผู้ใหญ่ต่าง ซึ่งทั้ง 3 แห่งนี้ถือเป็นทรัพยากรแหล่งน้ำที่สำคัญในการนำน้ำมาใช้เป็นน้ำประปา เนื่องจากชั้นธรณีวิทยาของพื้นที่บริเวณนี้จะเป็นโดมเกลือขนาดใหญ่และเป็นพื้นที่ที่กว้าง เป็นสาเหตุของความเค็มที่ไม่สามารถนำน้ำใต้ดินมาใช้ประโยชน์ได้

นอกจากทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ ทรัพยากรดินที่สมาคมไต้หวันร่วมกับสหกรณ์กรีนเนทได้ให้การส่งเสริมเกษตรกรในการปลูกข้าวอินทรีย์ จึงเป็นกระบวนการในการพัฒนาความปลอดภัยของดินในการเพาะปลูกข้าว รวมถึงการปลูกพืชหลังนา และ พืชผักชนิดต่างๆ ซึ่งมีพื้นที่รวมกว่า 1,500 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตรที่สมาคมไต้หวัน สหกรณ์กรีนเนท และ สำนักงานเกษตรอำเภอ โดยกรมส่งเสริมการเกษตรให้การสนับสนุนโครงการนาแปลงใหญ่ การวิจัยพันธุ์ข้าวและการสนับสนุนเกษตรกรต้นแบบในการพัฒนาคุณภาพข้าวเกรดดี (ธีรดา นามไท, 2561)

ด้านวัฒนธรรมชุมชน บ้านปลาบู่ห่างไกลจากตัวเมืองวาปีปทุมประมาณ 7 กิโลเมตร มีถนนที่ลาดยางและเป็นถนนคอนกรีต การคมนาคมจึงมีความสะดวก เป็นหมู่บ้านที่มีการพึ่งพาความสะดวก

ในเมืองพอสุมควร แต่อีกด้านหนึ่งเนื่องจากบ้านปลาบู่ยังเป็นหมู่บ้านที่มีคนสูงวัยจำนวนมากและยังมีวิถีชีวิตการดำรงชีพแบบเกษตรกรรมดั้งเดิม โดยมีการเพาะปลูกพืชต่างๆ ที่ยังมีความเป็นชุมชนดั้งเดิมอยู่มาก มีการนำบุญประเพณีมาขับเคลื่อนคนในชุมชนให้รักสามัคคีกันอย่างต่อเนื่องและสืบทอดกันมา และที่สำคัญในชุมชนมีองค์กรที่มาจากความร่วมมือกันของคนในท้องถิ่นและรักษาความเป็นวิถีดั้งเดิม ความดีงามของชุมชนท้องถิ่น ในชื่อองค์กรว่า “สมาคมไต่บ้าน” ซึ่งมีการก่อตั้งขึ้นในการเป็นผู้นำที่มีเจตจำนงของชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเองให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทางโลกอย่างชัดเจน มีการจดทะเบียนองค์กรถูกต้องตามกฎหมายและเป็นองค์กรสาธารณประโยชน์ (จะให้รายละเอียดต่อไป) ซึ่งพัฒนามาจาก “โรงเรียนชุมชนชานา” ที่เป็นการพัฒนาขึ้นของนางสาวธีรดา นามไห ผู้ที่เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน นางสาวธีรดา นามไห เป็นคนที่เกิดในชุมชนบ้านปลาและเป็นคนที่มีความศรัทธาต่อคุณงามความดี มุ่งใช้มรรควิธีในการเดินทางออกจากทุกข์ของตนเองและพัฒนาทีมงานเพื่อการขับเคลื่อนศรัทธานี้ร่วมกันด้วยการลงมือทำที่สอดคล้องหลักการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ชุมชนยังดำรงวิถีประเพณีตามฮีตคองของคนอีสาน มีสถาบันหลักในการดูแลชุมชนที่สำคัญในแก่ วัด ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญในการบ่มเพาะคุณงามความดีของคนให้อยู่ในศีลกินในทาน และยังเป็นสถานที่รวมหัวใจของคนในการประกอบกิจกรรมด้านประเพณีเป็นประจำเดือน เช่น เดือนสามทำบุญข้าวจี เดือนสี่ทำบุญผะเวด เดือนห้าบุญสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งสถานที่สำคัญในการทำบุญเหล่านี้ คือ วัด ส่วนสถาบันครอบครัวและเครือญาติยังมีความสำคัญสูงมาก มีการนำประเพณีของบุญข้าวสาก ที่ญาติพี่น้องฝ่ายน้องต้องไปโฮมบุญญาติฝ่ายพี่ และ บุญเดือนห้าต่างคนต่างโฮมบุญกัน บุญเดือนสิบบุญข้าวสากต้องเตรียมเครื่องเช่นบรรพบุรุษ ซึ่งประเพณีเหล่านี้เป็นกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัวให้เชื่อมสัมพันธ์หากันอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้บ้านปลาบู่ยังเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันของคนในชุมชน กล่าวคือมีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในกิจกรรมบุญประเพณี โดยเฉพาะกิจกรรมบุญรายครัวเรือน เช่น บุญบวช บุญแจกข้าว บุญกฐิน ฯ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะให้ความช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีในการต้อนรับ การทำครัวและพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ อันเป็นคุณลักษณะที่ดีและเป็นลักษณะเฉพาะของคนบ้านปลาบู่ ซึ่งนำมาสู่การร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เป็นอย่างดี

4.1.2 ศักยภาพชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

เนื่องจากบ้านปลาบู่เป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรู้ขององค์กร “สมาคมไต่บ้าน” ซึ่งพัฒนามาจาก “โรงเรียนชุมชนชานา” เมื่อปลายปี พ.ศ. 2549 โดยพัฒนาขึ้นจากการต้องการสร้างพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนได้มีพื้นที่ของการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน จึงเรียกองค์กรตนเองว่าโรงเรียนชุมชนชานา คือ พื้นที่การเรียนรู้ของชุมชนที่เป็นชานา โดยในหมู่บ้านไม่มีโรงเรียนเนื่องจากถูกยุบมานานกว่า 30 ปี การพัฒนาพื้นที่นี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนทุกช่วงวัยในชุมชนได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งเป็นสถานที่ก่อเกิดการรวบรวมองค์ความรู้และขยายความรู้ ภูมิปัญญาสู่คนอื่น ๆ ที่สนใจ และมีการพัฒนาองค์กรด้วยการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและท้องถิ่นจัดเป็นศูนย์เรียนรู้ ภายใต้ชื่อ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) โดยความรู้ภูมิปัญญาที่สำคัญของบ้านปลาบู่มีรายละเอียดดังนี้

4.1.2.1 ภูมิปัญญาด้านเครื่องนุ่งห่ม

บ้านปลาบู่มีกลุ่มอาชีพที่โดดเด่นในเรื่องเครื่องนุ่งห่มภาย โดยเป็นการรวมตัวของสตรีในชุมชน ภายใต้ชื่อ “กลุ่มปลาบู่มัดย้อม” ซึ่งมัดย้อม หมายถึง กระบวนการผลิตผ้าโดยการมัดแล้วนำไปย้อม ส่วนที่มัดจะเป็นการกันสีไม่ให้สีซึมเข้าผ้า และส่วนที่มัดจะเป็นสีขาว หรือสีอื่นๆ ที่เราต้องการการมัดย้อมนั้นจะมีวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เข้ามาช่วยกัน สีซึมเข้าผ้า เช่น หนังกาย เชือกฟาง ไม้ไผ่ ฯลฯ ขึ้นอยู่กับเทคนิคของผู้ผลิตผ้ามัดย้อมไม่ใช่วัตถุกรรมใหม่ แต่มีต้นกำเนิดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยนำแนวคิดมาจากพระพุทธเจ้าที่นำผ้าขาวห่อศพ นำมาย้อมด้วยสีจากธรรมชาติ แล้วนำมาใช้เป็นผ้าสบง จีวร สำหรับนุ่งห่ม ต่อมามีการผลิตผ้ามัดย้อมในแถบเอเชีย ซึ่งมีการคิดค้นเทคนิคในการมัดย้อมให้มีความสวยงามและมีเอกลักษณ์ตามแบบพื้นถิ่นของแต่ละกลุ่มชน และขยายสู่ภูมิภาคอื่นๆ ทั่วโลก

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มปลาบู่มัดย้อม : กลุ่มปลาบู่มัดย้อมก่อตั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2549 โดยเริ่มจากการดำเนินงานเพื่อการสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องคุณค่าท้องถิ่นให้แก่เด็กเยาวชนในหมู่บ้านปลาบู่ โดยมีนางสาวธีรดา นามไธ เป็นผู้ริเริ่มบนแนวคิดและศรัทธาที่มีต่อพลังชุมชน การมัดผ้าและย้อมด้วยสีธรรมชาติ เป็นกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ในการหันกลับมาทวนกระแสสังคม ด้วยการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำพาลูกหลานเรียนรู้สิ่งใกล้ตัวที่กำลังถูกกลืนไปกับวัฒนธรรมใหม่ที่ได้แทรกซึมมาพร้อมกับการพัฒนาทางเทคโนโลยี ด้วยกิจกรรมเล็กๆ ในชุมชนนั้นคือ การผลิตผ้ามัดย้อม โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อการสร้างการเรียนรู้ให้แก่เด็กเยาวชน แต่ผลที่เกิดขึ้นได้ขยายผลสู่กลุ่มผู้ประกอบการ และกลายเป็นอาชีพเสริมที่ทำให้คนในชุมชนได้กลับมาอยู่บ้าน อยู่กับครอบครัวและอยู่กับท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นไม่ใช่ผลผลิตที่เป็นผืนผ้าแต่เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นกับคนในกลุ่ม คนในหมู่บ้าน และลูกหลานในชุมชน ซึ่งผลผลิตนั้นทำให้คนในชุมชนมีอาชีพ ผู้หญิงสามารถอยู่กับลูกและสามี ได้ทำหน้าที่ของแม่และภรรยา การพัฒนาของกลุ่มปลาบู่มัดย้อม มีการลองผิดลองถูกและพัฒนาารูปแบบสินค้าเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบันมีรูปแบบสินค้าที่หลากหลาย อาทิเช่น กางเกงขาก๊วย ผ้าพันคอ ผ้าห่ม กระเป๋าใส่เหรียญ กระเป๋าย่อม ปลอกหมอน กระโปรง เสื้อสตรีและเสื้อบุรุษหลากหลายรูปแบบ เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์สินค้าทุกประเภทจะผลิตจากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ และปัจจุบันทางกลุ่มสามารถผลิตสีธรรมชาติได้ ดังนี้

- 1) โทนสีน้ำตาลอิฐ ได้จากเปลือกต้น นนทรี (อาलग) เปลือกประตู เปลือกเค็ง (ลูกหยี) แ่กับสารติดสีที่เป็นปูนใส
- 2) โทนสีเทาดำ ได้จากเปลือกต้นนนทรี (อาलग) เปลือกประตู เปลือกเค็ง (ลูกหยี) ต้นมะม่วงหิมพานต์ แ่กับสารติดสีที่เป็นน้ำสนิม
- 3) โทนสีเขียว ได้จากเปลือกต้นเพกา ต้นมะม่วงแ่กับสารติดสีที่เป็นน้ำสนิม
- 4) สีเขียวอมเหลือง ได้จากเปลือกต้นเพกา ต้นมะม่วง แ่กับสารติดสีที่เป็นน้ำปูนใส
- 5) สีชมพู ได้จากการย้อมสีครั้ง

สำหรับกระบวนการมัดย้อมนั้นไม่ยาก แต่ผู้ผลิตต้องใส่ใจในรายละเอียด โดยสามารถอธิบายกระบวนการมัดย้อมโดยย่อได้ดังต่อไปนี้

กระบวนการที่ 1 การสกัดสี

- 1) การเก็บเปลือกไม้ จะตากเปลือกไม้ไม่ให้ถึงแก่น และหลังจากการตากต้องนำดินมาลูบเพื่อรักษาความชุ่มชื้นให้ต้นไม้ จะไม่ทำให้ต้นไม้ตาย
- 2) นำเปลือกไม้มาสับเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วนำมาต้มเพื่อสกัด เอาสี
- 3) เมื่อน้ำเดือดและสีจากเปลือกไม้มีความเข้มข้นพอ จะกรองเอาเฉพาะน้ำ และตั้งเตาต้ม เพื่อเตรียมย้อมต่อไป

กระบวนการที่ 2 การเตรียมผ้า

- 1) ตัดผ้าตามขนาดที่ต้องการผลิต
- 2) ฟอกผ้า ซึ่งการฟอกผ้ามีหลายวิธี แต่ทางกลุ่มฯ ใช้วิธีการต้มและการซัก
- 3) นำผ้ามามัดลายตามแบบที่ต้องการ ซึ่งมีหลักการว่าส่วนที่มีมัดจะไม่ติดสี เราสามารถสร้างสรรค์ผลงานได้ด้วยการใช้เชือกฟาง หนังสาย ไม้คียบ และการเย็บหรืออื่นๆ ก็ได้

กระบวนการที่ 3 กระบวนการย้อม

- 1) นำผ้าที่มัดเรียบร้อยแล้วมาลงย้อมในหม้อต้มที่สกัดเอาเปลือกไม้เตรียมไว้แล้วต้ม (การเติมสารส้มลงในหม้อจะช่วยลดการตกสี)
- 2) เมื่อผ้าติดสีมีความเข้มตามต้องการนำผ้าออกแล้วซักในน้ำเปล่า
- 3) นำผ้าไปแช่ในสารช่วยติดสี แต่สารช่วยติดสีนั้นได้มาจากธรรมชาติ เช่น น้ำปูนใส น้ำสนิม น้ำต่าง เป็นต้น
- 4) นำผ้าไปแช่ในน้ำเกลือเพื่อลดการตกสี แล้วซักให้สะอาด ตากให้แห้งโดยไม่นำผ้าไปตากกลางแจ้ง ต้องเป็นสถานที่ลมโกรก และมีข้อห้ามคือ ตากแดดจะทำให้ผ้าสีซีดเร็วขึ้น
- 5) ผ้าฝ้ายก่อนใช้ต้องรีด และเป็นข้อที่ต้องเอาใจใส่ให้มากขึ้น เพราะผ้าฝ้ายรีดยากแต่ยังง่าย

กิจกรรมผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ได้ทำให้คนในชุมชนได้มีกิจกรรมสร้างสรรค์ทำร่วมกัน ทำให้เกิดความรักความผูกพัน และเป็นผลงานที่เป็นต้นแบบให้คนภายนอกได้ ส่วนเด็กเยาวชนได้ทำหน้าที่ของลูกหลาน ด้วยการสืบสานภูมิปัญญาของท้องถิ่น และที่สำคัญทุกคนได้เรียนรู้ธรรมชาติของการอยู่ร่วมกันแบบพึ่งตนเอง และมีความหวังว่าสิ่งเล็กๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้จะนำไปสู่สันติสุขได้ โดยเฉพาะสันติสุขที่เกิดขึ้นกับตนเอง จะขยายผลสู่วงกว้างต่อไป หากการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง และความหวังต่อสังคมยังมีผู้ให้โอกาสสนับสนุน ด้วยการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ มาจากฝีมือของคนในชุมชน ที่เต็มไปด้วยพลังความศรัทธาต่อท้องถิ่น การเห็นคุณค่าในวิถีวัฒนธรรม ไม่ลืมความเป็นรากเหง้าเพราะนี้ไม่ใช่เป็นเพียงการขายผืนผ้า แต่เป็นการสานและสร้างแรงบันดาลใจ ความศรัทธาต่อคุณค่าท้องถิ่น สร้างประวัติศาสตร์ชุมชนท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของกระแสสังคม และพร้อมที่จะพัฒนาตนเอง เพื่อชุมชนต่อไป

4.1.2.2 ภูมิปัญญาด้านอาหาร

อาหารของคนอีสานนั้นจะมีรสชาติที่เด่น คือ มีรสชาติเค็มจากน้ำปลาร้า รสเผ็ดที่มาจากพริกสดขาวสวน พริกแห้ง และมีรสเปรี้ยวจากผักของพื้นบ้านเราเองที่ปลูกหรือมีเกิดตามป่า เช่น มะขาม มะกอก เป็นต้น อาหารของภาคอีสานนั้นส่วนมากจะเป็นของแห้ง ขึ้น มีน้ำขลุกขลิก แต่

ไม่ชอบที่จะใส่กะปิ คนอีสานมักจะชอบใส่น้ำปลาร้า เป็นเครื่องปรุงอาหารแทบทุกชนิด อาหารอีสานที่คนส่วนใหญ่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในทั่วทุกภาคของประเทศไทย ได้แก่ “ปลาร้าบอง” เป็นเมนูอาหารอีสานที่อุดมไปด้วยพืชสมุนไพรหลากหลาย เช่น ข่า ตะไคร้ หอมแดง กระเทียม ใบมะกรูด มะขามเปียก หรือเมนู “แกงอ่อม” เป็นอาหารที่เน้นการใช้ผักหลายชนิดตามฤดูกาลเป็นหลัก รสชาติของแกงอ่อมจึงออกรสหวานของผักต่างๆ รสเผ็ดของพริก มีกลิ่นหอมของเครื่องเทศและผักชีลาว ทั้งนี้ อาหารการกินของชาวอีสานดั้งเดิม มีที่มาที่ไปจากการสะสมองค์ความรู้จากบรรพบุรุษ นำวัตถุดิบในพื้นที่มาใช้ปรุงอาหาร มีประโยชน์ต่อสุขภาพ ช่วยลดโอกาสเกิดโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคอ้วนลงพุง โรคหัวใจ โรคเบาหวาน และความดันโลหิตสูง ซึ่งภูมิปัญญาด้านอาหารอีสานที่ยังคงสามารถนำไปใช้ได้มีดังนี้

กินตามฤดูกาล คนอีสานมีคำกล่าวที่ว่า “กินจากดินถึงฟ้า” หมายถึง รู้จักนำวัตถุดิบที่หาได้ตามฤดูกาลมาปรุงอาหาร ทำให้ไม่เจ็บป่วยง่าย เพราะเป็นพืชพันธุ์ท้องถิ่นที่เติบโตตามสภาพอากาศนั้นๆ ไม่ฝืนธรรมชาติ เก็บมาสดๆ ใหม่ๆ คุณค่าทางอาหารจึงครบถ้วน

รสชาติที่ดีต่อสุขภาพ วิธีปรุงอาหารแบบอีสาน มีเพียงเครื่องปรุงพื้นฐาน ได้แก่ พริก หอม กระเทียม เกลือ หรือ ปลาร้า ไม่มีกะทิ น้ำตาล นิยมรสเผ็ด ขม เปรี้ยว ผาด ซึ่งได้จากพืชสวนครัวที่ปลูกไว้ในบริเวณบ้าน หรือ พืชผักพื้นบ้านที่เก็บจากป่า ไม่นิยมกินของหวาน ยกเว้นมีงานเทศกาล

งดอาหารแสลง คนอีสานมีคำว่า กินตามข้อชะล่า หรือ การงดอาหารบางประเภท โดยบรรพบุรุษได้ให้เหตุผลว่า สิ่งๆ นั้นเป็นอันตรายต่อคนที่มีปัญหาสุขภาพเฉพาะ เช่น หญิงตั้งครรภ์ และผู้ป่วย ห้ามกินเนื้อสัตว์ ดังนี้ กุ้ง กระจ่าง ปลาไหล ปลาชะโด บ้าง หนู กระจอก เต่า โดยสันนิษฐานว่า อาหารเหล่านี้มีผลต่อฮอร์โมนในร่างกาย ซึ่งในกรณีของหญิงตั้งครรภ์และผู้ป่วย ซึ่งมีฮอร์โมนไม่คงที่ เมื่อกินเข้าไปแล้วจะทำให้มีอาการทรุดลงได้

นอกจากนี้ยังพบว่าภูมิปัญญาในด้านอาหารที่สร้างสมดุลร้อนเย็นให้กับร่างกาย ดังนั้น สมดุลร้อนเย็นเพื่อสุขภาพ “เบากาย สบาย มีกำลัง” จึงไม่ได้หมายถึงสัดส่วนอาหารร้อนเย็นที่เท่ากัน 50-50 แต่คือชนิดอาหารร้อนหรือเย็นที่เหมาะสมกับภาวะพื้นฐานของร่างกาย สภาพอากาศ และความเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายในช่วงเวลานั้น ๆ เพื่อไม่ให้ร่างกายเรามีภาวะร้อนหรือเย็นเกินไปจนส่งผลออกมาด้วยอาการเจ็บป่วย การปรับสมดุลร้อนเย็นร่างกายของคนเราต้องการทั้งอาหารฤทธิ์ร้อนและเย็นอย่างสมดุลตามฤดูกาล แต่ถ้าเมื่อไหร่ร่างกายป่วยหรือรู้สึกไม่สบายตัว นั่นแสดงว่าภายในเราเริ่มเสียสมดุลแล้ว ซึ่งเราสามารถปรับสมดุลคืนกลับมาให้ร่างกายได้ด้วยการรับประทานอาหารที่มีฤทธิ์ตรงกันข้าม

ภูมิปัญญาด้านอาหารท้องถิ่นที่สำคัญและนำไปสู่การพัฒนาเป็นอาหารบำบัด หรือ อาหารสุขภาพขององค์การสมาคมไต้หวันคือ การพัฒนาอาหารที่ใช้วัตถุดิบที่เป็นอินทรีย์ การปรุงแต่งอาหารที่ใส่สารปรุงแต่งน้อยที่สุดหรือไม่ใช้เลย ออกแบบเมนูอาหารที่ตรงกับฤดูกาลของอาหารที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นและที่สำคัญคือ การผสม หรือทำอาหารที่มีสมดุลความร้อนเย็นของอาหาร เพื่อนำไปสู่การรักษาสุขภาพโดยธรรมชาติ หรือธรรมชาติบำบัด

4.1.2.3 ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค

จากการศึกษาประสบการณ์ของการรักษาสุขภาพขององค์กรสมาคมไต้หวัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ทำให้มีประสบการณ์ อีกทั้งเคยมีการจัดค่ายดูแลผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 3 ครั้ง ละ 2-3 วัน เช่น ค่ายผู้ป่วยล้างพิษตับ 1 ครั้ง ค่ายดูแลสุขภาพด้วยธรรมชาติบำบัด จำนวน 3 ครั้ง โดย ผู้นำชุมชนเคยเข้าศึกษาและร่วมกิจกรรมธรรมชาติบำบัด จำนวน 4 คน ซึ่งหลักการธรรมชาติบำบัด เป็นดังนี้

ธรรมชาติบำบัด คือ การดูแลสุขภาพด้วยวิถีทางธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น การดีท็อกซ์ โยคะ ชีงก ไทเก๊ก กตจุต สปา ฝังเข็ม การนวด หรือการรับประทาน อาหารตามแนวทางธรรมชาติอย่างมีชีวิต การออกกำลังกาย การดำรงชีวิต การบำบัดด้วยธรรมชาติ เป็นวิธีการรักษาของแพทย์ทางเลือก ที่เน้นการรักษาด้วยธรรมชาติ ไม่พึ่งยาแผนปัจจุบัน เป็นการฟื้นฟู ร่างกายและจิตใจไปพร้อมๆ กัน โดยมีหลักความเชื่อที่ว่า ร่างกายของคนเราสามารถเยียวยารักษา ตัวเองได้

ธรรมชาติบำบัด คือ การรักษา กาย ใจ ด้วยกระบวนการทางธรรมชาติ ถ้าร่างกายอยู่ในสภาพสมดุล โรคภัยต่างๆ เช่น มะเร็ง เบาหวาน ความดันโลหิต ภูมิแพ้ ฯลฯ ก็จะไม่เกิด การดำเนิน ชีวิตของคนในยุคนี้เป็นการดำเนินชีวิตที่ผิดธรรมชาติ รับประทานอาหารที่มีสารเคมีปนเปื้อนอย่าง เนื้อสัตว์ก็ปนเปื้อนสารเร่งฮอร์โมน รับประทานยาที่ทำจากสารเคมี ซึ่งสารต่างๆ เหล่านี้ตกค้างและ สะสมอยู่ในร่างกายเราอย่างต่อเนื่องและเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ การใช้ชีวิตที่เคร่งเครียดจนเกิดไป กังวล พักผ่อนไม่เพียงพอ ไม่เวลาออกกำลังกาย สภาพร่างกายก็จะอ่อนแอ

หลักที่กล่าวไว้ว่าร่างกายสามารถป้องกันและรักษาตัวเองได้นั้น เช่น การจาม ไอ มี ผื่น เป็นกลไกทางร่างกายในการกำจัดสารพิษออกมา กำลังทำความสะอาดร่างกายตามธรรมชาติ เมื่อ มีสารพิษเข้าสู่ปอด ร่างกายก็จะจาม การจามแรงๆ เป็นการขับพิษออกมา การที่เราเป็นไข้ก็เป็นการ ทำลายเชื้อโรค เวลาท้องเสียก็คือช่วงเวลาที่ร่างกายทำความสะอาดครั้งใหญ่ ซึ่งสำหรับแนวความคิด อื่นๆ จะมองว่าท้องเสียเป็นโรค แต่สำหรับธรรมชาติบำบัดคือการขับของเสียออกมานั่นเอง หากเราไป ซ้ำยามารับประทานก็เท่ากับว่าเราไปหยุดกระบวนการขับของเสียของร่างกาย ทำให้ยังมีของเสียตกค้างอยู่ ในร่างกายต่อไป หากพิษซึมผ่านเข้าเส้นเลือดไปที่ผิวหนัง ร่างกายก็จะแสดงออกมาทางผื่น ซิมไปยังไต ก็จะเป็นโรคไต เป็นต้น

4.1.2.4 ภูมิปัญญาด้านการเกษตร

องค์กรสมาคมไต้หวันได้ใช้แนวทางการพัฒนาทางการเกษตรด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 นำมาเป็นแนวทางแก่คนในชุมชน ซึ่งมีความหมาย *ตามแนวปรัชญา* เศรษฐกิจพอเพียง ในความหมายของปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้นำกลุ่มเกษตรกร จะมีความหมายไปใน แนวทางเดียวกับ “ทฤษฎีใหม่” นั่นคือ แนวทางปฏิบัติเพื่อการพึ่งตนเอง โดยเริ่มจาก “ปลูกของที่กิน กินของที่ปลูก” ลดทอนค่าใช้จ่าย และพยายามพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด และดำเนินแนวทางไปใน 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้

ขั้นที่ 2 การรวมกลุ่มในการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่เพื่อสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง และเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

ขั้นที่ 3 การสร้างเครือข่ายโดยทำความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคองค์กร พัฒนาเอกชน เพื่อนำไปสู่การลดต้นทุน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างความเข้มแข็งในระดับประเทศ

ทั้งนี้เศรษฐกิจพอเพียงในความหมายของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะประกอบด้วย 5 เครือข่ายหลัก ได้แก่ มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ เครือข่ายกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน เครือข่ายเกษตรสมดุลง ซึ่งมีตัวแทนทั้งจากชาวบ้านและสมาคมไทบ้านเข้าร่วมการอบรมกับศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง โดยการปรับประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การ ซึ่งได้ดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม ในรูปแบบของบันได 9 ขั้นสู่ความยั่งยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (มูลนิธิสิทธิกรรมธรรมชาติ, 2561)

ขั้นที่ 1 พอกิน

พื้นฐานที่สุดของมนุษย์ คือ ความต้องการปัจจัย ๔ และประการสำคัญที่สุดของปัจจัยสี่ คือ อาหาร ขั้นที่ 1 ของแนวทางแก้ปัญหาที่ยั่งยืนคือ ตอบคำถามให้ได้ว่า “ทำอย่างไรจึงจะพอกิน” โดยให้ความสำคัญกับ ข้าวปลาอาหาร ไม่ให้ความสำคัญกับเงิน ซึ่งเป็นเพียงแค่ “ตัวกลาง” ในการแลกเปลี่ยนตามมาตรฐานสากล โดยยึดหลักว่า “เงินทองเป็นของมายา ข้าวปลาสิของจริง” เกษตรกรต้องเริ่มจากการอยู่ให้ได้โดยไม่ใช้เงิน มีอาหารพอกิน พอกิน ด้วยการปลูกพืช ผัก ผลไม้ ให้พอกิน ชาวนาต้องเก็บข้าวไว้ให้เพียงพอสำหรับการมีกินทั้งปี ไม่ขายข้าวเปลือกเพื่อนำเงินไปซื้อข้าวสาร นอกจากนี้ หัวใจสำคัญของ “พอกิน” ยังมีความหมายรวมถึงความปลอดภัยในอาหาร กินอย่างไรให้มีสุขภาพดี ไม่สะสมเอาความเจ็บไข้ได้ป่วยไว้ในร่างกาย นี่คือความหมายของบันไดขั้นที่ 1 ที่เกษตรกรต้องก้าวข้ามให้ได้

ขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น

บันไดขั้นที่ 2-4 พอใช้ พออยู่ พอมีพอร่มเย็น เกิดขึ้นได้พร้อมกัน ด้วยคำตอบเดียวคือ “ปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ซึ่งป่า 3 อย่างจะให้ทั้ง อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สมุนไพรสำหรับรักษาโรคทั้งโรคคน โรคพืช โรคสัตว์ ให้ไม้สำหรับทำบ้านพักที่อยู่อาศัย และให้ความร่มเย็นกับบ้านกับชุมชน กับโลกใบนี้ ซึ่งเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย ซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วว่าสามารถแก้ปัญหาได้จริง และยังสามารถย้อนกลับไปแก้ไขปัญหานี้ซึ่งสะสมพอกพูนจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากร ปัญหาความขาดแคลนน้ำ ภัยแล้งทั้งหมดล้วนแก้ไขได้จากแนวคิดป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ

ขั้นที่ 5 – 6 บุญและทาน

เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมั่นว่าสังคมไทยเป็นสังคมบุญ สังคมทาน ไม่เน้นการแลกเปลี่ยนทางการค้า แต่เน้นการทำบุญ ไม่เน้นการสะสมเป็นของส่วนตัว แต่เน้นการให้ทานและสะสมโดยมอบให้เป็นทรัพย์สินส่วนร่วมโดยวัด หรือศาสนสถานตามแต่ละศาสนาเป็นศูนย์กลาง เป็นการฝึกจิตใจให้ละซึ่งความโลภ และกิเลสในการอยากได้ ใครมี ลดปัญหาช่องว่างระหว่างชนชั้น ตามความหมายอันลึกซึ้งของคำ “Our Loss Is Our Gain” หรือ “ยิ่งทำยิ่งได้ ยิ่งให้ยิ่งมี” การให้ไปคือ

ได้มา และเชื่อมั่นในฤทธิ์ของท่าน ว่าท่านมีฤทธิ์จริง และจะส่งผลกลับมาเป็นเพื่อน เป็นกัลยาณมิตร เป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือกันในทุกสถานการณ์ แม้ในวันที่โลกนี้ประสบกับวิกฤตการณ์

ขั้นที่ 7 เก็บรักษา

ขั้นต่อไปหลังจากสามารถพึ่งตนเองได้ พอมี พอเหลือทำบุญ ทำทานแล้ว คือ การรู้จักเก็บรักษา ซึ่งเป็นการตั้งอยู่ในความไม่ประมาทและการรู้จักเก็บรักษา ยังเป็นการสร้างรากฐานของการเอาตัวรอดในเวลาเกิดวิกฤตการณ์ โดยยึดแนวทางตามวิถีชีวิตชาวนาสมัยก่อนซึ่งเก็บรักษาข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อให้พอมีกินข้ามปี คัดเลือกและเก็บรักษา “ข้าวพันธุ์” ไว้สำหรับเป็นพันธุ์ข้าวในปีต่อไป ซึ่งผิดกับวิถีชีวิตชาวนาในปัจจุบันที่ใช้วิธีการขายข้าวทั้งหมดแล้วนำเงินที่ขายได้ไปซื้อพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกในปีต่อไป ส่งผลให้เกิดการขาดความมั่นคงและเปรียบเสมือนการใช้ชีวิตอยู่บนเส้นทางสายความประมาท เพราะหากเกิดภัยแล้ง น้ำท่วม ผลผลิตไม่ได้ตามที่ตั้งใจไว้ ย่อมหมายถึงปัญหาหนี้สินและการขาดแคลนพันธุ์ข้าวสำหรับปลูกในปีต่อไป นอกจากเก็บพันธุ์ข้าวแล้ว ยังเน้นให้รู้จักวิธีการถนอมอาหาร การสะสมอาหารไว้กินในยามหน้าแล้ง ด้วยการแปรรูปอาหารหลากชนิด อาทิ ปลาาร้า ปลาแห้ง มะขามเปียก พริกแห้ง หอม กระเทียม เพื่อเก็บไว้กินในอนาคต

ขั้นที่ 8 ขาย

เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เศรษฐกิจการค้า แต่ก็ไม่ใช่เศรษฐกิจหลังเขา การค้าขายสามารถทำได้ แต่ทำภายใต้การรู้จักตนเอง รู้จักพอประมาณ และทำไปตามลำดับ โดยของที่ขายคือของที่เหลือจากทุกชั้นแล้วจึงนำมาขาย เช่น ทำนาอินทรีย์ ปลูกข้าวปลอดสารเคมี ไม่ทำลายธรรมชาติ ได้ผลผลิตเก็บไว้พอกิน เก็บไว้ทำพันธุ์ ทำบุญ ทำทาน แล้วจึงนำมาขายด้วยความรู้สึกของการ “ให้” อยากที่จะให้สิ่งดีๆ ที่เราปลูกเอง เพื่อแผ่ให้กับคนอื่นๆ ได้รับสิ่งดีๆ นั้นๆ ด้วย การค้าขายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงเป็นการค้าที่มองกลับด้าน “เพราะรักคุณจึงอยากให้คุณได้รับในสิ่งดีๆ” พอเพียงเพื่ออุมชู เพื่อแผ่ แบ่งปัน ไปด้วยกัน

ขั้นตอนที่ 9 กองกำลังเกษตรโยธิน

การสร้างกองกำลังเกษตรโยธินหรือการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงทั่วประเทศ เพื่อขยายผลความสำเร็จตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมในชุมชน เพื่อการแก้ปัญหาวิกฤต 4 ประการ อันได้แก่ วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ (Environmental Crisis) วิกฤตการณ์โรคระบาดทั้งในคน สัตว์ พืช (Epidemic Crisis) วิกฤตเศรษฐกิจข้าวยากแพง (Economic Crisis) วิกฤตความขัดแย้งทางสังคม/สงคราม (Political/Social Crisis)

จากการเรียนรู้เมื่อปี พ.ศ. 2558 ได้นำแนวทางข้างต้นมาใช้เพื่อการพัฒนาพื้นที่ การเกษตรเพื่อการพัฒนาเป็นต้นแบบโดยใช้หลักการปรับตามแนวทางของ “โคก หนอง นาโมเดล” ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการน้ำ ร่วมกับการปรับประยุกต์ทฤษฎีใหม่สู่การปฏิบัติตามภูมิสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม

ภาพที่ 4.1 แบบจำลองโคก หนอง นา โมเดล

ที่มา : http://lugesan25042017.blogspot.com/2015/04/blog-post_6.html

แนวความคิดการจัดการน้ำ “โคก หนอง นา โมเดล” (ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ, 2561) เป็นแนวคิดเพื่อกักเก็บน้ำไว้ทั้งบนดิน (ด้วยหนอง คลองไส้ไก่ และคันนา) และได้ดิน (ด้วยป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่างตามแนวพระราชดำริ) โดย โคกหนองนาโมเดล เป็นการจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งมักอยู่ในพื้นที่กลางน้ำ ได้ทำการผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านแปลงสู่คำภาษาไทยที่ชาวบ้านเข้าใจง่ายๆ คือ “โคก หนอง นา” โดยยึดหลักว่า

- ดินที่ขุดทำหนองน้ำนั้นให้นำมาทำโคก บนโคกปลูก “ป่า 3อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” ตามแนวทางพระราชดำริ
- ส่วนหนองน้ำนั้นเพื่อให้น้ำกระจายไปเต็มพื้นที่ให้ขุด “คลองไส้ไก่” หรือคลองระบายน้ำรอบพื้นที่ตามภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยขุดให้คดเคี้ยวไปตามพื้นที่เพื่อให้น้ำกระจายเต็มพื้นที่เพิ่มความชุ่มชื้น ลดพลังงานในการรดน้ำต้นไม้
- นอกจากนั้นยังสามารถทำ ฝายทดน้ำ เพื่อเก็บน้ำเข้าไว้ในพื้นที่ให้มากที่สุด โดยเฉพาะเมื่อพื้นที่โดยรอบไม่มีการกักเก็บน้ำ น้ำจะหลากลงมายังหนองน้ำ และคลองไส้ไก่ ให้ทำฝายทดน้ำเก็บไว้ใช้ยามหน้าแล้ง
- ส่วนพื้นที่นั้นให้คันนาให้สูงและกว้าง โดยสูง 1-1.2 เมตร ความกว้างตามความเหมาะสม เพื่อให้สามารถกักเก็บน้ำไว้ได้ในยามน้ำหลาก

- ทำน่าน้ำลึก ปลูกข้าวอินทรีย์พื้นบ้าน โดยเริ่มจากการฟื้นฟูดิน ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์ คั้นชีวิตเล็กๆ หรือจุลินทรีย์กลับคืนแผ่นดิน ข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่เติบโตด้วยดินที่อุดมจะมีภูมิคุ้มกันต่อโรคและแมลง
- ใช้การควบคุมปริมาณน้ำในนาเพื่อคุมหญ้า ทำให้ปลอดสารเคมีได้ ปลอดภัยทั้งคนปลูก คนกิน
- บนคันนา และโดยรอบพื้นที่ปลูกพืช ผัก สวนครัว เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ทำให้พออยู่ พอกิน พอใช้ พอรมเย็น เป็นเศรษฐกิจพอเพียงขั้นพื้นฐาน ก่อนเข้าสู่ขั้นก้าวหน้า คือ ทำบุญ ทำทาน เก็บรักษา ค้าขาย และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย
- มีการพัฒนาแหล่งน้ำในพื้นที่ ทั้งการขุดลอก หนอง คู คลอง เพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ยามหน้าแล้ง และเพิ่มการระบายน้ำยามน้ำหลาก

จากความรู้และประสบการณ์จากการเข้าร่วมอบรม และ เกิดแรงบันดาลใจจนนำมาสู่การปรับพื้นที่สวนนาถ้อยของศูนย์กิจกรรมไทบ้านขนาด 5 ไร่ โดยแบ่งออกเป็นพื้นที่การปลูกต้นไม้ยืนต้น โดยลักษณะการปลูกต้นไม้ก็เป็นแบบขุดหลุมพอเพียงหรือการปลูกป่าในหลุมเดียวกันหลากหลายชนิด ตั้งแต่ไม้ยืนต้น ไม้ผล ผักและผักก่ำเป็นพืชที่เลี้ยง และขุดคลองไส้ไก่และจัดระบบน้ำในแปลงปลูกต้นไม้ มีพื้นที่ประมาณ 1 งาน มีการขุดสระอีก 1 งาน และมีพื้นที่ในการปลูกสร้างอาคารอีก 2 งาน นอกจากนี้ มีการปรับพื้นที่ปลูกข้าวเป็นพื้นที่ปลูกครามและจัดเป็นระบบเกษตรผสมผสาน มีการขุดบ่อน้ำเพิ่มอีก 2 บ่อ รวมเนื้อที่ประมาณ 1 งาน ขุดลอกคลองรอบๆ พื้นที่ ปลูกกล้วยเป็นพืชที่เลี้ยงประมาณ 100 หลุม ปลูกมะม่วง มะพร้าว พืชสมุนไพร และ ไม้ผลอื่นๆ นอกจากนี้ยังแบ่งพื้นที่ เพื่อการปลูกคราม ประมาณ 1 งาน เหลือพื้นที่การปลูกข้าว ซึ่งเป็นลักษณะการทดลองพันธุ์ข้าว เป็นหลัก

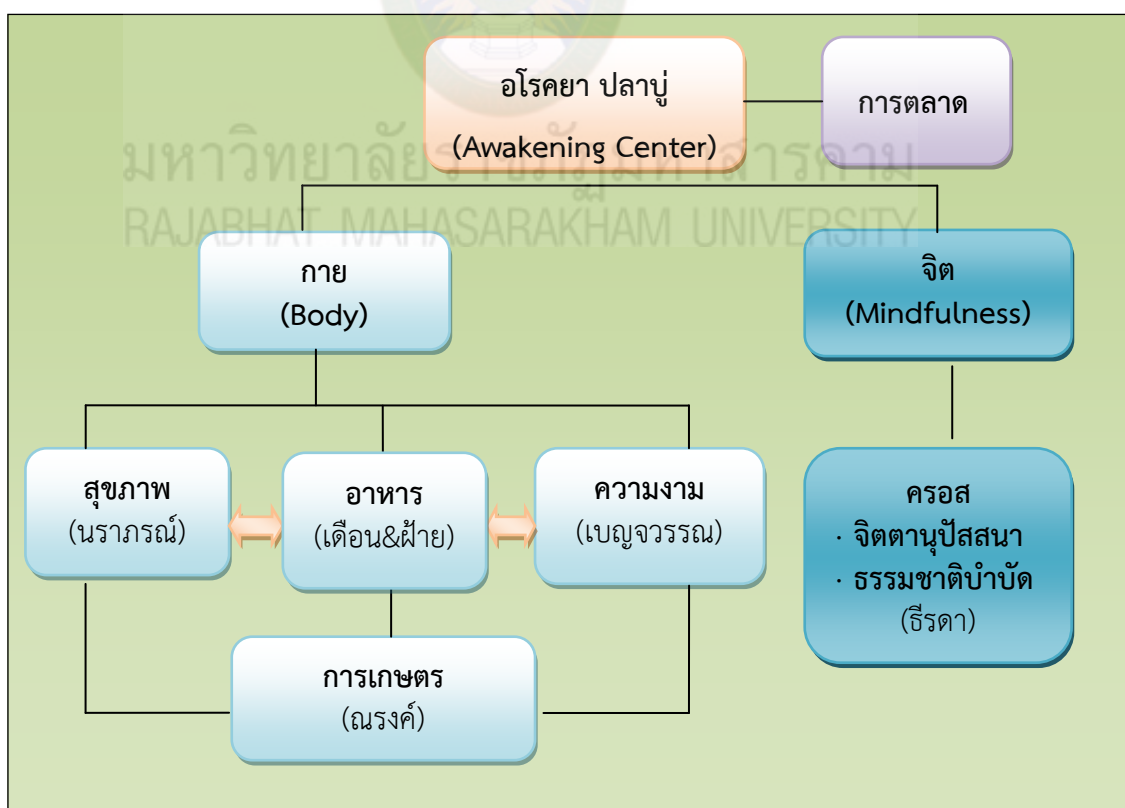
ศักยภาพของพื้นที่ในปัจจุบัน คือ การใช้ประโยชน์ เพื่อให้เกิดอาหารและใช้สอยในครัวเรือน และมีการส่งเสริมให้เกษตรกรทำข้าวอินทรีย์ ปัจจุบันมีเกษตรกร จำนวน 11 รายที่ได้ผลิตข้าวเข้าสู่ปีที่ 4 และได้รับการรับรองมาตรฐานข้าวอินทรีย์ IFAOM (INTERNATIONAL FEDERATION OF ORGANIC AGRICULTURE MOVEMENT) และยังมีเกษตรกร จำนวนกว่า 70 ครอบครัวที่อยู่ในระหว่างการผลิตเปลี่ยนการปลูกข้าวจากนาเคมีสู่อินทรีย์ จำนวนพื้นที่กว่า 1,500 ไร่ นอกจากนี้ ศูนย์กิจกรรมไทบ้านยังมีกิจการของการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อบริการแก่สมาชิกและส่งเสริมการปรับเปลี่ยนระบบการทำนาเป็นอินทรีย์ให้มากขึ้น

4.1.3 ศักยภาพด้านการบริหารจัดการองค์กร

เนื่องจากสมาคมไทบ้าน เป็นองค์กรที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านและยังพัฒนาตนเองให้มีความโดดเด่น โดยเน้นการลงมือทำให้กลุ่มเป้าหมายสามารถพึ่งตนเองได้ และนำแนวคิดตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติ และนิยามของความเป็นชุมชนกล่าวคือ พื้นที่ของคนที่มีศรัทธา ความเชื่อ แนวทางการดำเนินชีวิตที่คล้ายคลึงกัน มาสร้างสรรค์งานและชีวิตให้สามารถพึ่งตนเองได้ จากการศึกษาพบว่าศักยภาพขององค์กรมีดังนี้

1) ศักยภาพด้านการนำของผู้นำองค์กร โดยผู้นำองค์กรมีประสบการณ์ในงานพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมมากกว่า 20 ปี และมีประสบการณ์ทั้งงานพัฒนาเยาวชน งานวิชาการ งานธุรกิจ และงานการพัฒนาภายในตนเองหรือสภาวะจิต ดังนั้น จึงทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่หยุดนิ่งและมีความหลากหลายของกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน ซึ่งเป้าหมายที่องค์กรชุมชนคือ “พึ่งตนเองตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ของในหลวงรัชกาลที่ 9

2) ศักยภาพด้านทีมงาน องค์กรจะมีทีมงานหลายระดับ ซึ่งแบ่งออกเป็นทีมผู้บริหาร (CEO : Chief Executive Officer) ประกอบด้วย ผู้บริหารองค์กร ผู้จัดการกิจการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรและสมุนไพร ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าฝ้าย ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพบำบัด การเงินการบัญชีและการตลาด ซึ่งมีการจัดโครงสร้างดังภาพที่ 4.2 ในการบริหารจัดการองค์กร นอกจากนี้ทีมผู้บริหารเหล่านี้ที่แบ่งบทบาทหน้าที่ตามความเชี่ยวชาญและความชอบ ความรักในสิ่งที่ทำของแต่ละคนแล้ว ผู้บริหารยังมีทีมงานที่ช่วยบริหารจัดการในแต่ละฝ่ายด้วย เช่น ทีมสุขภาพจะมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 5 คน ทีมอาหารจะมีสมาชิกอีกจำนวน 4 คน ทีมเกษตรจะมีสมาชิกอีกจำนวน 3 คน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่ต้องส่งเสริมชุมชนในการผลิตระดับต้นน้ำ เช่น การปลูกสมุนไพร การปลูกพืชหลังนา การปลูกฝ้าย เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ จะมีเกษตรกรในชุมชนเป้าหมายกว่า 200 รายที่ทำหน้าที่ในการมาเรียนรู้และนำเมล็ดพันธุ์ไปปลูกและทำการผลิตต้นน้ำ และบางกิจกรรมสามารถแปรรูปเบื้องต้นก่อนที่จะนำมาสู่องค์กรเพื่อนำไปสู่การบริการได้อีกที่

ภาพที่ 4.2 แผนผังแสดงโครงสร้างขององค์กรชุมชน

3) ศักยภาพด้านของความรู้และประสบการณ์ ในการพัฒนาสู่การท่องเที่ยว จุดขายใน ความรู้ต่างๆ สำหรับการท่องเที่ยววันนั้น คณะผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์และแบ่งเป็นหมวดหมู่ศักยภาพ ของชุมชนบ้านปลาบูได้เป็น 4 หมวดใหญ่ๆ ได้แก่

- ความรู้และประสบการณ์ด้านวิถีเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การผลิต ข้าวอินทรีย์ การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การส่งเสริมตลาดอินทรีย์ และส่งเสริมอาหารที่ปลอดภัยร่วมกับเครือข่ายตลาดเขียว
- ความรู้และประสบการณ์ในการปลูกฝ้าย เช่น ฝ้าย ทอฝ้าย ย้อมฝ้าย และ กิจกรรมส่งเสริมสัมมาชีพการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ
- ความรู้และประสบการณ์วิถีการดูแลสุขภาพด้วยธรรมชาติบำบัด การถอดพิษ ร่างกายด้วยการแช่เท้า การพอกหน้า การอบสมุนไพร การทานอาหาร การ ภาวนา เป็นต้น
- ความรู้และประสบการณ์ในการใช้วิถีภาวนาพัฒนาการศึกษาเพื่อการตื่นรู้ โดยใช้ กระบวนการหลากหลาย ผสมผสานกายใจ เรียนรู้ตนเอง

ภาพที่ 4.3 ศักยภาพด้านการบริการความรู้ของชุมชนบ้านปลาบู

ศักยภาพด้านการบริการความรู้ของชุมชนบ้านปลาปู่ตามภาพที่ 4.3 สามารถนำไปสู่การจัดกิจกรรมในทริบเพื่อการท่องเที่ยวได้ทุกกิจการ แต่เมื่อมีการประเมินศักยภาพของพื้นที่ คน และความรู้แล้ว สามารถออกแบบกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาภายใต้ความสมดุลได้ด้วย

4) ศักยภาพด้านการประสานเครือข่าย พบว่า เครือข่ายที่เป็นกัลยาณมิตรและมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กร ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ทั้งหน่วยงานในระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัดและภูมิภาค หน่วยงานวิชาการ มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา บริษัทเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน เครือข่าย OTOP เครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคม และ กัลยาณมิตรผู้ที่ปฏิบัติภาวนา เป็นต้น

5) ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากสมาคมไต่บ้านมีนางสาวธีรดา นามโห้ ผู้เกิดในชุมชนและเป็นผู้นำองค์กรที่มีความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน (ปริญญาตรี) การบริหารงานพัฒนา (ปริญญาโท) การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร การบริหารงานธุรกิจเพื่อสังคม (ปริญญาเอก) นอกจากนี้ ยังมีประสบการณ์ในการทำงานในระดับพื้นที่ ทำงานกับกลุ่มเป้าหมายโดยตรงและมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการบุคคลและองค์กรมานานกว่า 20 ปี จึงช่วยในการสร้างศักยภาพให้ชุมชนบ้านปลาปู่ได้

6) ศักยภาพด้านคนในชุมชนและทรัพยากรองค์กรชุมชน พบว่า ผู้นำของแต่ละคุ้มและผู้บริหารองค์กรมีความเข้าใจการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและการบริหารที่มุ่งงานด้วยกระบวนการสร้างแรงบันดาลใจ และ พัฒนาบนฐานความเป็นธรรมชาติของแต่ละคนนั้นให้เติบโต ซึ่งผู้นำต้องมีความเข้าใจความเป็นธรรมชาติของคน และ เข้าใจธรรมชาติของแต่ละคน และนำคุณสมบัติที่เป็นธรรมชาติเหล่านั้นมาบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

7) ศักยภาพด้านบริหารการบริการ มาตรฐานการบริการมาตรฐานการท่องเที่ยวต้องมีการเสริมสร้างขีดความสามารถให้มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามทักษะการบริหารในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นต้นทุนที่สำคัญ ได้แก่ ความเป็นคนท้องถิ่น ที่มีความงามที่เป็นความจริง ไม่เสแสร้งหรือแต่งเติมจากธรรมชาติมากมาย ทำให้การบริการที่มีความงามของบุคคลที่เป็นธรรมชาติ ประกอบกับธรรมชาติที่มีในชุมชน และ กระบวนการนำมาใช้บริการด้วยแนวคิดของธรรมชาติบำบัด จึงมีความลงตัวและสมดุล แต่การพัฒนามาตรฐานการบริหารต้องมีการพัฒนาเพิ่มขึ้น เช่น การพัฒนาความสะอาด การจัดการอาคารสถานที่ การพัฒนากระบวนการถ่ายทอด เป็นต้น

ภาพที่ 4.4 แผนผังแสดงกิจกรรมของสมาคมไต้หวัน บ้านปลานู ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน

รายละเอียดจากแผนผังภาพที่ 4.4 นั้น แสดงถึงต้นทุนและศักยภาพขององค์กร รวมทั้งการสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ซึ่งมีทั้งกิจกรรมในแปลงนา กิจกรรมในสวน กิจกรรมที่บ้าน กิจกรรมที่กลุ่ม ซึ่งแนวทางหลักในการนำมาพัฒนาอยู่บนพื้นฐานการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการนำเอาประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อมาร่วมบูรณาการสู่การพัฒนาเชิงคุณค่า และสร้างมูลค่าแก่คนในชุมชนบ้านปลานู

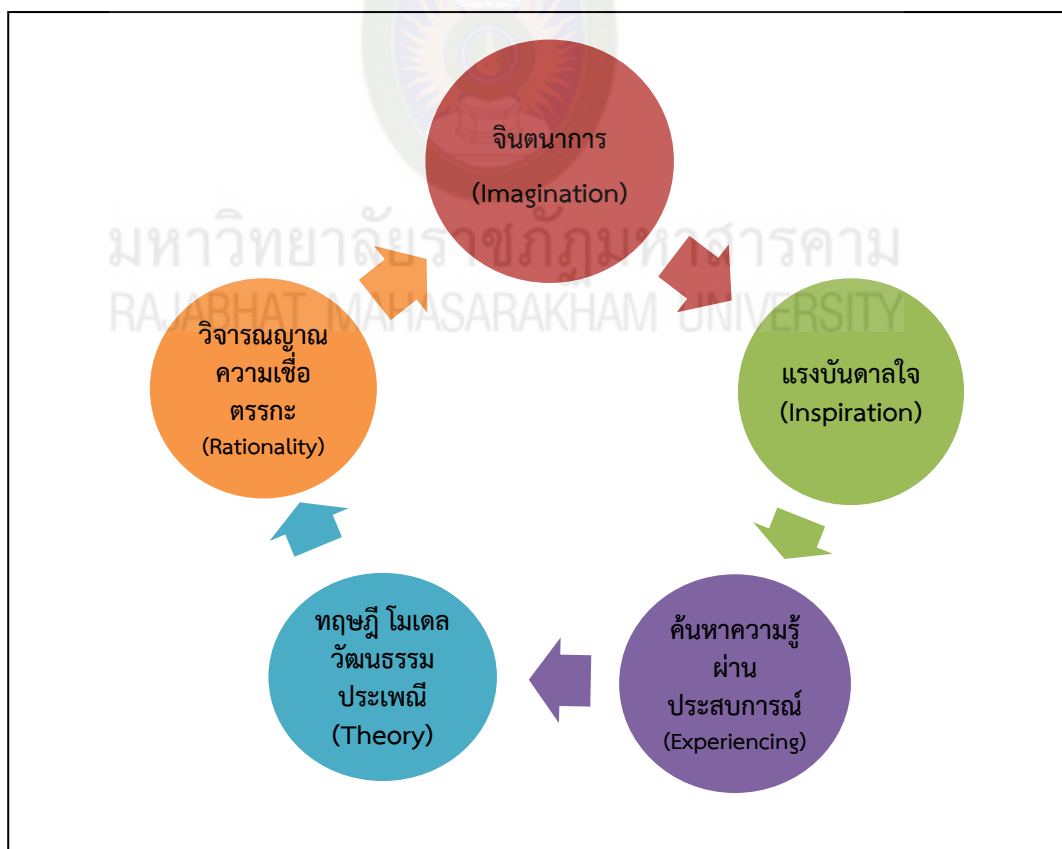
4.1.4 ศักยภาพด้านการเรียนรู้

ศักยภาพในการเรียนรู้ ในนัยยะความหมายของการนำมาสิ่งที่เป็นต้นทุนขององค์กร มาขยายหรือจัดการแบ่งปันในรูปแบบต่างๆ ซึ่งองค์กรมีศักยภาพในการเรียนรู้ทั้งแก่คนภายในองค์กร และคนภายนอก ดังนี้

1) ศักยภาพด้านเนื้อหาการเรียนรู้ เนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้ของชุมชนและองค์กรในพื้นที่ได้นำเสนอข้างต้นไปแล้วนั้น ถือว่าเป็นต้นทุนที่มีทั้งที่เป็นความรู้ ทักษะที่ผ่านประสบการณ์ และยังมีพื้นที่ของต้นแบบในการที่จะสร้างการเรียนรู้จากการลงมือทำจริงในแปลงเกษตรด้วย

2) ศักยภาพด้านรูปแบบของการเรียนรู้ การจัดรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ที่ผ่าน มาคือ เน้นการเรียนรู้ที่ผ่านการลงมือทำเอง การผ่านประสบการณ์ด้วยตนเอง และด้วยศักยภาพของการจัดกระบวนการเรียนรู้ อันนำมาสู่การสรุปการเรียนรู้แบบมีพลังและนำไปสู่การสรุปการเรียนรู้สู่การพัฒนาแบบเป็นองค์รวมของผู้เรียนได้

3) ศักยภาพด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากต้นทุนในด้านวิชาการ และการจัดกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของผู้นำองค์กร ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นสำคัญขององค์ในการออกแบบ กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและสร้างแรงบันดาลใจสู่การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาแก่ กลุ่มเป้าหมายได้ โดยได้นำรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ดังนี้

ภาพที่ 4.5 แผนผังแสดงโปรแกรมความคิดของกระบวนการจัดการเรียนรู้

4) ศักยภาพด้านนวัตกรรมการเรียนรู้ การบูรณาการเนื้อหาที่เป็นองค์ความรู้ที่ผ่านประสบการณ์การลงมือทำขององค์กรและยกระดับของการนำไปสู่การพัฒนาสถานะด้านในหรือปัญญาภายใน ถือว่าเป็นนวัตกรรมสร้างการเรียนรู้ขององค์กร ดังนั้นการจัดการเนื้อหาทั้งการพัฒนาภายในและจิตให้สมดุล จึงเป็นเป้าหมายสำคัญและเน้นการออกแบบที่เป็นแบบบูรณาการ

4.2 รูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปลาบู่

ก่อนการวางรูปแบบและกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวบ้านปลาบู่ คณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งประกอบด้วย ผู้นำและปราชญ์ของทุกคุ้ม (จำนวน 4 คุ้ม ได้แก่ คุ้มบูรพา คุ้มดอกไม้ คุ้มเหนือพัฒนา และ คุ้มตะวันตกฟ้า) คนในชุมชนที่สนใจและอาสาสมัครเข้าร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวในบ้านปลาบู่ และผู้ประสานงานสมาคมไต้หวัน รวมจำนวน 18 คน เกี่ยวกับ “การท่องเที่ยวโดยชุมชนและการพัฒนาที่พิกอาศัยสู่มาตรฐานโฮมสเตย์” โดย ดร.กชธมน วงศ์คำ อาจารย์สาขาวิชาการโรงแรมและการท่องเที่ยว แล้วจึงนำผลการศึกษาศักยภาพมาพิจารณาร่วม สำหรับการวิเคราะห์แบบประเมินผลการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งมีเนื้อหาจำนวน 3 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไป

ตอนที่ 2 ระดับความเข้าใจ /ระดับความพึงพอใจ /ระดับการนำไปใช้ประโยชน์

ในการเข้าร่วมโครงการ

ตอนที่ 3 ข้อคิดเห็น/เสนอแนะ

ได้ผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

4.2.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

การวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินจำนวน 18 ชุดได้ผลดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1) เพศ		
ชาย	12	66.7
หญิง	6	33.3
รวม	18	100.00
2) อายุ		
ไม่เกิน 25 ปี	0	0
26 – 35 ปี	3	16.7
36 – 45 ปี	4	22.2
46 – 55 ปี	5	27.8
มากกว่า 55 ปีขึ้นไป	6	33.3
รวม	18	100.0

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

4) ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	10	55.6
มัธยมศึกษา	4	22.2
ปวช./ปวส.	2	11.1
ปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรี	2	11.1
อื่นๆ ระบุ.....	0	0.0
รวม	18	100.0
5) ท่านเคยได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์หรือไม่		
ไม่เคย	18	100.0
เคย	0	0.0
รวม	18	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า

เพศ : ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 66.7 และเพศหญิงร้อยละ 33.3

อายุ : ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุมากกว่า 55 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 33.3 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 27.8 ช่วงอายุ 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.2 และช่วงอายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.7 ตามลำดับ

ระดับการศึกษา : ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 55.6 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 22.2 ระดับ ปวช./ปวส. และระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 11.1 ตามลำดับ

การได้รับอบรมความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์ : ผู้ตอบแบบสอบถามทุกคนไม่เคยได้รับการอบรม คิดเป็นร้อยละ 100.0

4.2.2 ระดับความเข้าใจ/ระดับความพึงพอใจ/ระดับการนำไปใช้ประโยชน์ ในการเข้าร่วมโครงการ

การวิเคราะห์ระดับความเข้าใจ/ระดับความพึงพอใจ/ระดับการนำไปใช้ประโยชน์ของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 18 ชุดได้ผลดังตารางที่ 4.2-4.4

ตารางที่ 4.2 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านความรู้ความเข้าใจ

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความรู้ความเข้าใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์ ก่อน เข้าร่วมอบรม	18	0 %	0 %	0 %	0 %	100%	1.00	.00	น้อยที่สุด
2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนและโฮมสเตย์ หลัง เข้าร่วมอบรม	18	77.8%	22.2%	0 %	0 %	0 %	4.78	.42	มากที่สุด

จากตาราง 4.2 ด้านความรู้ความเข้าใจพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินมีระดับความคิดเห็นด้านความรู้ความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นภายหลังการอบรมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$, S.D.=0.42) จากก่อนร่วมอบรมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X} = 1.00$, S.D.=0.00)

ตารางที่ 4.3 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านความพึงพอใจ

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ด้านกระบวนการขั้นตอน									
1)โครงการมีขั้นตอนไม่ยุ่งยากซับซ้อน	18	100%	0 %	0 %	0 %	0 %	5.00	.00	มากที่สุด
2)โครงการมีการดำเนินการเป็นไปอย่างเหมาะสม	18	100%	0 %	0 %	0 %	0 %	5.00	.00	มากที่สุด
3)ระยะเวลาในการจัดโครงการมีความเหมาะสม	18	88.9%	11.1%	0 %	0 %	0 %	4.89	.31	มากที่สุด
2. ด้านวิทยากร									
1) สามารถถ่ายทอดความรู้ได้อย่างชัดเจน	18	88.9%	11.1%	0 %	0 %	0 %	4.89	.31	มากที่สุด
2) อธิบายเนื้อหาตรงตามประเด็นการอบรม	18	88.9%	11.1%	0 %	0 %	0 %	4.89	.31	มากที่สุด
3) เวลาในการถ่ายทอดแต่ละเนื้อหา มีความเหมาะสม	18	88.9%	11.1%	0 %	0 %	0 %	4.89	.31	มากที่สุด
4) ความชัดเจนในการตอบข้อซักถาม	18	100%	0 %	0 %	0 %	0 %	5.00	.00	มากที่สุด
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก									
1) สถานที่ในการจัดกิจกรรมมีความเหมาะสม	18	100%	0 %	0 %	0 %	0 %	5.00	.00	มากที่สุด
2) มีสื่อเรียนรู้ในการอบรม	18	88.9%	11.1%	0 %	0 %	0 %	4.89	.31	มากที่สุด

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
4. ด้านคุณภาพโครงการ									
1) คุณภาพการดำเนินโครงการมีความน่าเชื่อถือ	18	100%	0 %	0 %	0 %	0 %	5.00	.00	มากที่สุด
2) ระดับคุณภาพของการจัดกิจกรรมของโครงการโดยภาพรวม	18	100%	0 %	0 %	0 %	0 %	5.00	.00	มากที่สุด
เฉลี่ย							4.95	.14	มากที่สุด

จากตาราง 4.3 ด้านความพึงพอใจพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินมีระดับความพึงพอใจต่อด้าน กระบวน การขั้นตอน ด้านวิทยากร ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านคุณภาพโครงการ ในภาพรวม ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.95$, S.D.=0.14)

ตารางที่ 4.4 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของด้านการนำไปใช้ประโยชน์

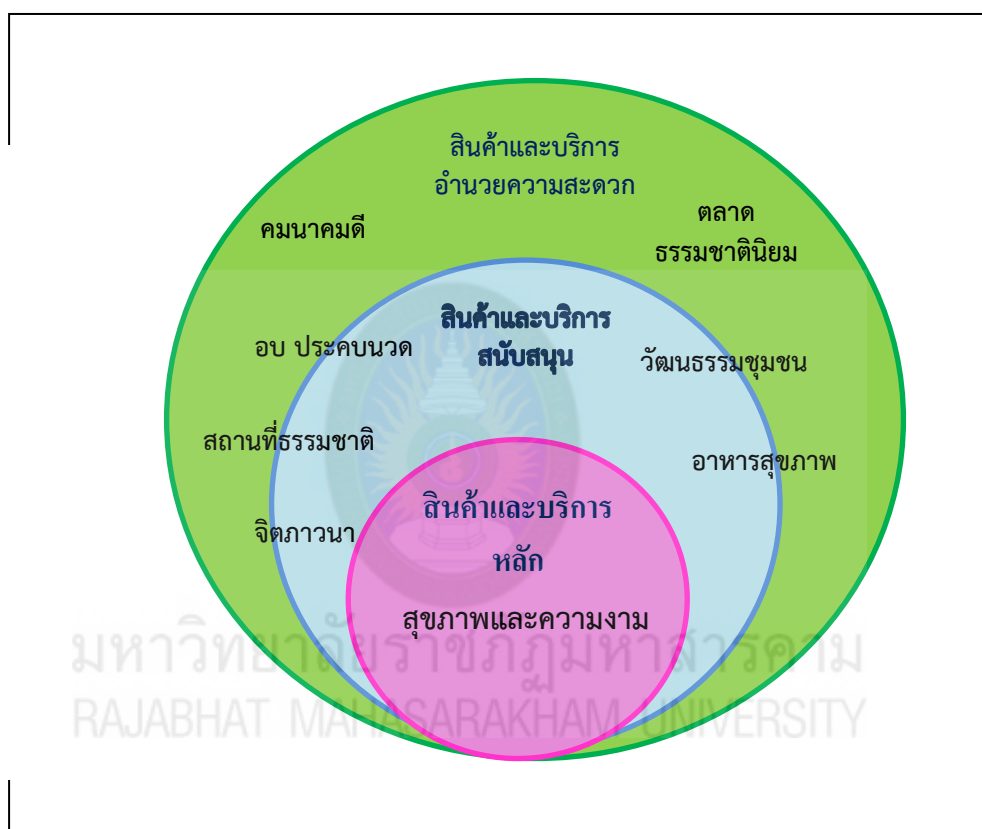
ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	การนำไปใช้ประโยชน์					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ผู้เข้าร่วมสามารถนำสิ่งที่ได้จากการอบรมในไปใช้ประโยชน์ได้	18	100 %	0 %	0 %	0 %	0%	5.00	.00	มากที่สุด
2. ผู้เข้าร่วมสามารถนำสิ่งที่ได้จากการอบรมไปปรับประยุกต์กับที่พักอาศัยของท่านได้	18	55.6%	44.4%	0%	0%	0%	4.56	.50	มากที่สุด
3. ผู้เข้าร่วมสามารถนำความรู้จากการอบรมไปเผยแพร่/ถ่ายทอดต่อคนอื่นๆ ได้	18	77.8%	22.2%	0 %	0 %	0 %	4.78	.42	มากที่สุด
เฉลี่ย							4.78	.31	มากที่สุด

จากตาราง 4.4 ด้านการนำไปใช้ประโยชน์พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินมีระดับความคิดเห็นด้านการนำไปใช้ประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.78$, S.D.=0.31)

ทั้งนี้ ไม่มีผู้ให้ข้อคิดเห็น/เสนอแนะในตอนที 3

สำหรับการประเมินศักยภาพของชุมชนและการวางแผนร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม ได้มีการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว โดยการนำหลักการตลาดมาวิเคราะห์ร่วม สามารถวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนปลาบู่ตามองค์ประกอบของตลาด ดังนี้

1) สินค้าหลัก (Core Products) ประโยชน์พื้นฐานจากสินค้าหรือบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เช่น สถานที่ท่องเที่ยว ชายหาด ชายทะเล เป็นต้น ซึ่งสินค้าหลักของชุมชนปลาบู่ คือ **สุขภาพและความงาม** ที่เน้นธรรมชาติบำบัด การดูแลสุขภาพจิตสมดุล

ภาพที่ 4.6 สินค้าและบริการของชุมชนบ้านปลาบู่ตามองค์ประกอบการตลาด

2) สินค้าสนับสนุน (Supporting Products) สินค้าหรือบริการเสริมที่นำเสนอให้ผู้บริโภค เพื่อเพิ่มมูลค่าให้สินค้าหลัก และช่วยสร้างความแตกต่างให้สินค้าหลักเพื่อความสามารถในการแข่งขัน เช่น สถานที่พักผ่อนต่าง ๆ การบริการอาหาร เป็นต้น สินค้าสนับสนุนสินค้าหลักที่เป็นสุขภาพและความงาม คือ สถานที่ดูแลสุขภาพที่เป็นความรู้และทักษะการนวด การอบสมุนไพร ธรรมชาติ วัฒนธรรม ห้องอบรม ห้องประชุม สถานที่นั่งธรรมชาติได้ร่มไม้ สะพานไม้ เมนูอาหารสุขภาพ เครื่องสำอางเพื่อสังคม เป็นต้น

3) สินค้าอำนวยความสะดวก (Facilitating Products) สินค้าหรือบริการที่ช่วยทำให้ผู้บริโภคได้รับการบริการจากสินค้าหลัก เช่น การบริการขนส่งต่าง ๆ เป็นต้น สินค้าอำนวยความสะดวกของชุมชนปลาบู่ คือ การคมนาคมที่สะดวก เดินทางเข้าถึงพื้นที่ได้ง่าย เป็นต้น

ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่จากการประเมินศักยภาพและต้นทุนของชุมชน สามารถนำมาสู่การออกแบบรูปแบบการท่องเที่ยวดังนี้

ภาพที่ 4.7 แผนผังแสดงการวิเคราะห์รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่

รูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนปลาบู่ โดยนำองค์ประกอบของตลาดการท่องเที่ยวมาประเมินศักยภาพของชุมชน สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนปลาบู่ได้ดังนี้

รูปแบบที่ 1 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร

รูปแบบที่ 2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์วัฒนธรรม

รูปแบบที่ 3 การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

รูปแบบที่ 4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร นิเวศ สุขภาพ

จากการประชุมแบบมีส่วนร่วมกับ ได้ระดมความคิดเห็นและร่วมกันอภิปราย โดยมีมติร่วมกันเลือกรูปแบบที่ 4 คือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นิเวศ สุขภาพ ซึ่งเมื่อได้รูปแบบแล้ว ได้นำรูปแบบมาพัฒนาเป็นเป้าหมายและกิจกรรมการวางเส้นทางทางการท่องเที่ยว “ชุมชนวิถีเกษตร นิเวศ สุขภาพ (Natural Village; Healing and Spa)”

4.2.3 เส้นทางท่องเที่ยวชุมชนปลาบู่

เส้นทางหลักในการท่องเที่ยวชุมชนมี 2 ลักษณะ ได้แก่ เส้นทางของการบริการที่อยู่ภายในศูนย์โรครยา (ภายในพื้นที่สมาคมไต้หวัน) และ เส้นทางที่ไปสัมพันธ์กับกายภาพภายนอก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) เส้นทางของการท่องเที่ยวภายในศูนย์โรครยา มีกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาสัมมาชีพ ได้แก่ การผลิตฝ้ายตั้งแต่การทำเส้นฝ้าย การทอ การมัด การย้อม การแปรรูป ซึ่งหากลูกค้ามีความสนใจอย่างละเอียดต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ 2 วัน

เส้นทางในการบริการภายในศูนย์ ยังเรียนรู้และใช้บริการทางด้านสุขภาพได้อีกด้วย ซึ่งมีกิจกรรมทางการด้านการล้างพิษจากร่างกายและจิตใจ โดยใช้เวลาในการทำความเข้าใจความรู้ และทดลองฝึกปฏิบัติประมาณ 2-3 ชั่วโมง นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมผ่อนคลายด้วยการนวด การอบ การทานอาหารสุขภาพ การเดินและการบำบัดโดยธรรมชาติ (รายละเอียดกิจกรรมตามคอรอสที่นำเสนอข้างต้น)

2) เส้นทางท่องเที่ยวภายนอก เป็นกิจกรรมที่ไปสัมพันธ์กับป่าไม้ สวนผัก สวนสมุนไพร สวนคราม และ การตามหาสีของเปลือกไม้ที่ป่าไม้ ยังมีกิจกรรมเพื่อการตามรอยโรครยาและไหว้พระที่พระธาตุนาดูนและประวัติการดูแลสุขภาพของเส้นทางอโรครยาตามประวัติศาสตร์และเรื่องเล่าของพื้นที่

นอกจากนี้ ยังให้บริการบ้านพักค้างคืนแบบโฮมสเตย์ มีกิจกรรมด้านวัฒนธรรม การละเล่น เป็นการแสดงการลงช่วงเข็นฝ้าย การร่ำวงและการแสดงโปงลางของเด็กๆ

เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่

ในรูปแบบชุมชนวิถีเกษตร นิเวศ สุขภาพ (Natural Village; Healing and Spa)

ภายใต้ชื่อคอรอส “พบความสุขแข็งแรงสบายสไตล์ไต้หวัน”

<p>วันที่ 1</p> <p>เที่ยง อาหารสุขภาพที่อโรครยาปลาบู่</p> <p>บ่าย พักผ่อนเบาๆ BODY SCAN กายจิต THAI BAAN SPA มาร์คหน้า นวด หน้า อบตัว สปาหน้าแต่ง</p> <p>ค่ำ เดินชมสวนคราม งดงามธรรมชาติ ท่องนาไหว้พระธาตुकูเมือง ตามรอย อโรครยา</p> <p>เย็น พาแลง การแสดงพื้นบ้าน บายศรี สู่ขวัญสวมนต์ก่อนนอน พักผ่อน บ้านไม้โฮมสเตย์</p>	<p>วันที่ 2</p> <p>เช้าตรู่ ใส่บาตรพระทำบุญ โยคะภาวนา รับพลังธรรมชาติ อาหารเช้าสดใส</p> <p>สาย กิจกรรมบำบัด - ฝ้ายไหมบำบัด (อ้ว ทอ มัด ย้อม) - ทำผลิตภัณฑ์สบู่ แชมพูธรรมชาติ - เมนูอาหารสุขภาพทำเป็น</p> <p>เที่ยง อาหารสุขภาพ SHOPPING & PHOTOS ประทับใจ</p> <p>♡กลับบ้านด้วยความเบิกบาน ♡</p>
---	---

4.3 ผลประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่

การประเมินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการให้ชุมชนได้ทดลองฝึกปฏิบัติการด้วยการรับนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งจะเป็นการตรวจสอบว่ารูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้ร่วมกับชุมชนเป็นที่ถูกใจของนักท่องเที่ยวหรือไม่ โดยคณะผู้วิจัยและสมาชิกหมู่บ้านได้ร่วมกันประสานเชิญกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมเป็นนักท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของบ้านปลาบู่ จำนวน 2 ครั้ง เพื่อประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านผู้มาท่องเที่ยวด้วยการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ โดยคณะผู้วิจัยใช้แบบประเมินความพึงพอใจเป็นเครื่องมือในการศึกษา ซึ่งผลการประเมินความพึงพอใจในแต่ละครั้งเป็นดังนี้

4.3.1 ผลการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่ครั้งที่ 1

กิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาบู่ครั้งที่ 1 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 27-28 สิงหาคม พ.ศ. 2560 มีผู้เข้าร่วมมาท่องเที่ยวจำนวน 22 คน โดยผลวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยวแสดงดังตารางที่ 4.5-4.6

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินครั้งที่ 1

ตารางที่ 4.5 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ครั้งที่ 1

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1) เพศ		
ชาย	8	36.4
หญิง	14	63.6
รวม	22	100.0
2) อายุ		
ไม่เกิน 25 ปี	10	45.5
26 – 35 ปี	4	18.2
36 – 45 ปี	3	13.6
46 – 55 ปี	3	13.6
มากกว่า 55 ปีขึ้นไป	2	9.1
รวม	22	100.0
3) สถานภาพตำแหน่ง		
อาจารย์	6	27.3
นักเรียน/นักศึกษา	10	45.4
บุคลากรหน่วยงานของรัฐ	6	27.3
บุคลากรหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ/เอกชน	0	0.0
ประชาชนทั่วไป/อื่นๆ.....	0	0.0
รวม	22	100.0

จากตารางที่ 4.5 พบว่า

เพศ : ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 63.6 และเพศชายร้อยละ 36.4

อายุ : ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุน้อยกว่า 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 18.2 ช่วงอายุ 36-45 และ 46-55 ปี จำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 13.6 และมากกว่า 55 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 9.1 ตามลำดับ

สถานภาพตำแหน่ง: ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นนักเรียน/นักศึกษา คิดเป็นร้อยละ 45.4 รองลงมาคือ มีสถานภาพเป็นอาจารย์และบุคลากรของรัฐจำนวนเท่ากันคือเป็นร้อยละ 27.3 ตามลำดับ

2) ความพึงพอใจในการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ ครั้งที่ 1

ตารางที่ 4.6 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ครั้งที่ 1

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1.การต้อนรับและการลงทะเบียนเข้าพัก									
1) การกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว	22	100 %	0 %	0 %	0 %	0 %	5.00	.00	มากที่สุด
2) ความมีอัธยาศัยดีและยิ้มแย้มแจ่มใสของเจ้าของบ้าน	22	55.6%	44.4%	0%	0%	0%	4.56	.50	มากที่สุด
3) การดูแลเอาใจใส่ของเจ้าของบ้าน	22	77.8%	22.2%	0 %	0 %	0 %	4.78	.42	มากที่สุด
4) การแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าพักและการบริการด้านต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้สำหรับแขกที่เข้าพัก	22	86.4%	13.2%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด
5) การแจ้งรายละเอียดของข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับชุมชนและสภาพทั่วไป	22	86.4%	13.6%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด
2. สถานที่พัก									
1) ความสะอาดของบ้านพักที่ใช้เป็นโฮมสเตย์	22	81.8%	18.2%	0 %	0 %	0 %	4.81	.39	มากที่สุด
2) ความสะอาดของเครื่องนอน	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด
3) ภายในบ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก	22	86.4%	13.6%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
2. สถานที่พัก (ต่อ)									
4) มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในห้องพัก เช่น ไม้แขวนเสื้อ ราวพาดผ้าเช็ดตัว โตะเล็กสำหรับวางของ	22	81.8%	18.2%	0 %	0 %	0 %	4.81	.39	มากที่สุด
5) สภาพภูมิทัศน์โดยรอบมีความสวยงามน่าอยู่	22	86.4%	13.6%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด
3. การให้บริการ									
1) ให้การบริการด้วยความสะดวกรวดเร็ว	22	68.2%	22.7%	9.1%	0 %	0 %	4.59	.66	มากที่สุด
2) ให้บริการด้วยความสุภาพเป็นมิตร	22	86.4%	13.6%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด
3) ดูแลเอาใจใส่ กระตือรือร้นเต็มใจให้บริการ	22	81.8%	18.2%	0 %	0 %	0 %	4.81	.39	มากที่สุด
4) การดูแลและให้บริการด้วยความเสมอภาค	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด
5) การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามอย่างชัดเจน	22	86.4%	13.6%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด
4. การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม									
1) อาหารมีเอกลักษณ์ของพื้นที่บ้าน	22	72.7%	18.2%	9.1%	0 %	0 %	4.64	.66	มากที่สุด
2) วัตถุดิบที่ใช้ในการปรุงอาหารหาได้ง่ายในท้องถิ่น	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด
3) การเรียนรู้วัฒนธรรมการกินอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน	22	86.4%	13.6%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด
4) อาหารและเครื่องดื่มมีมากเพียงพอ	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด
5) ความสะอาดของอุปกรณ์และภาชนะที่ใช้ในการประกอบอาหารและเครื่องดื่ม	22	68.2%	22.7%	9.1%	0 %	0 %	4.59	.66	มากที่สุด
5. การทำกิจกรรมระหว่างวัน									
1) ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงเช้า	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด
2) ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงกลางวัน	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด
3) ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงเย็น	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
6. การจัดการความปลอดภัย									
1) การจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย	22	86.4%	13.6%	0 %	0 %	0 %	4.86	.35	มากที่สุด
2) การจัดเตรียมยาสามัญประจำบ้าน	22	90.9%	9.1%	0 %	0 %	0 %	4.91	.29	มากที่สุด
3) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านอุปกรณ์สื่อสาร	22	27.3%	23.7%	22.7%	22.7%	0 %	3.59	1.14	ปานกลาง
7. ความพึงพอใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาปู่									
7. ความพึงพอใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาปู่	22	95.5%	4.5%	0 %	0 %	0 %	4.95	.21	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.6 พบว่า ผู้มาท่องเที่ยวมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.95$, S.D.=0.21) และทุกด้านย่อยอื่นๆ มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ยกเว้นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านอุปกรณ์สื่อสารมีความพึงพอใจอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.59$, S.D.=1.14)

3) ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็น/เสนอแนะครั้งที่ 1

การวิเคราะห์ข้อคิดเห็น/เสนอแนะ ได้จากการรวบรวมการให้ข้อคิดเห็น/เสนอแนะจำนวน 10 คน พบว่า ส่วนใหญ่มีสุข สนุกและชอบกับกิจกรรมการมัดย้อมผ้า อาหารที่เผ็ดควรมีเผ็ดมากเผ็ดน้อย อยากให้มีระบบสัญญาณอินเทอร์เน็ต

4.3.1 ผลการจัดกิจกรรมการตลาดฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาปู่ ครั้งที่ 2

กิจกรรมการตลาดฝึกปฏิบัติการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปลาปู่ครั้งที่ 2 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 5-6 มีนาคม พ.ศ. 2561 มีผู้เข้าร่วมมาท่องเที่ยวจำนวน 25 คน โดยผลวิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจของผู้มาท่องเที่ยวแสดงดังตารางที่ 4.7-4.8

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมินครั้งที่ 2

ตารางที่ 4.7 ข้อมูลทั่วไปของผู้มาท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่ ครั้งที่ 2

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1) เพศ		
ชาย	10	40.0
หญิง	15	60.0
รวม	25	100.0
2) อายุ		
ไม่เกิน 25 ปี	3	12.0
26 – 35 ปี	4	16.0
36 – 45 ปี	8	32.0
46 – 55 ปี	5	20.0
มากกว่า 55 ปีขึ้นไป	5	20.0
รวม	25	100.0
3) สถานภาพตำแหน่ง		
อาจารย์	0	0.0
นักเรียน/นักศึกษา	0	0.0
บุคลากรหน่วยงานของรัฐ	6	24.0
บุคลากรหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ/เอกชน	14	56.0
ประชาชนทั่วไป/อื่นๆ.....	5	20.0
รวม	25	100.0

จากตารางที่ 4.7 พบว่า

เพศ : ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60.0 และเพศชายร้อยละ 36.4

อายุ : ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.0 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 46-55 ปี และมากกว่า 55 ปี ขึ้นไป จำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 20.0 ช่วงอายุ 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.0 และอายุน้อยกว่า 25 ปี คิดเป็นร้อยละ 12.0 ตามลำดับ

สถานภาพตำแหน่ง: ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นบุคลากรหน่วยงานของรัฐวิสาหกิจ/เอกชน คิดเป็นร้อยละ 56.0 รองลงมาคือ มีสถานภาพตำแหน่งเป็นบุคลากรหน่วยงานของรัฐ คิดเป็นร้อยละ 24.0 และประชาชนทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 20.0 ตามลำดับ

2) ความพึงพอใจในการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาปู่ครั้งที่ 2

ตารางที่ 4.8 จำนวนร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจ ครั้งที่ 2

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1.การต้อนรับและการลงทะเบียนเข้าพัก									
1) การกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว	25	100 %	0 %	0 %	0 %	0%	5.00	.00	มากที่สุด
2) ความมีอัธยาศัยดีและยิ้มแย้มแจ่มใสของเจ้าของบ้าน	25	100 %	0 %	0 %	0 %	0%	5.00	.00	มากที่สุด
3) การดูแลเอาใจใส่ของเจ้าของบ้าน	25	100 %	0 %	0 %	0 %	0%	5.00	.00	มากที่สุด
4) การแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าพักและบริการด้านต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้สำหรับแขกที่เข้าพัก	25	100 %	0 %	0 %	0 %	0%	5.00	.00	มากที่สุด
5) การแจ้งรายละเอียดของข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับชุมชนและสภาพทั่วไป	25	100 %	0 %	0 %	0 %	0%	5.00	.00	มากที่สุด
2. สถานที่พัก									
1) ความสะอาดของบ้านพักที่ใช้เป็นโฮมสเตย์	25	80 %	20 %	0 %	0 %	0%	4.80	.40	มากที่สุด
2) ความสะอาดของเครื่องนอน	25	76.6%	16.0%	8% %	0 %	0%	4.68	.61	มากที่สุด
3) ภายในบ้านพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก	25	76.6%	16.0%	8% %	0 %	0%	4.68	.61	มากที่สุด
4) มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในห้องพัก เช่น ไม้แขวนเสื้อ ราวพาดผ้าเช็ดตัว โตะเล็กสำหรับวางของ	25	80 %	20 %	0 %	0 %	0%	4.80	.40	มากที่สุด
5) สภาพภูมิทัศน์โดยรอบมีความสวยงามน่าอยู่	25	76.6%	16.0%	8% %	0 %	0%	4.68	.61	มากที่สุด

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
3. การให้บริการ									
1) ให้การบริการด้วยความ สะดวกรวดเร็ว	25	80 %	20 %	0 %	0 %	0%	4.80	.40	มากที่สุด
2) ให้บริการด้วยความสุภาพ เป็นมิตร	25	96.0%	4%	0 %	0 %	0%	4.96	.20	มากที่สุด
3) ดูแลเอาใจใส่ กระตือรือร้น เต็มใจให้บริการ	25	92.0%	8%	0 %	0 %	0%	4.92	.20	มากที่สุด
4) การดูแลและให้บริการด้วยความเสมอภาค	25	80 %	20 %	0 %	0 %	0%	4.80	.40	มากที่สุด
5) การให้คำแนะนำหรือตอบข้อซักถามอย่างชัดเจน	25	80 %	12%	8%	0 %	0%	4.64	.86	มากที่สุด
4. การจัดการอาหารและเครื่องดื่ม									
1) อาหารมีเอกลักษณ์ของพื้นที่บ้าน	25	88%	12%	0 %	0 %	0%	4.88	.33	มากที่สุด
2) วัตถุดิบที่ใช้ในการปรุงอาหารหาได้ง่ายในท้องถิ่น	25	92.0%	8%	0 %	0 %	0%	4.92	.20	มากที่สุด
3) การเรียนรู้วัฒนธรรมการกินอาหารร่วมกับเจ้าของบ้าน	25	96.0%	4%	0 %	0 %	0%	4.96	.20	มากที่สุด
4) อาหารและเครื่องดื่มมีมากเพียงพอ	25	80 %	20 %	0 %	0 %	0%	4.80	.40	มากที่สุด
5) ความสะอาดของอุปกรณ์และภาชนะที่ใช้ในการประกอบอาหารและเครื่องดื่ม	25	80 %	12%	8%	0 %	0%	4.64	.86	มากที่สุด
5. การทำกิจกรรมระหว่างวัน									
1) ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงเช้า	25	76. %	24%	0 %	0 %	0%	4.76	.42	มากที่สุด
2) ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงกลางวัน	25	72%	28%	0 %	0 %	0%	4.76	.42	มากที่สุด
3) ความเหมาะสมของกิจกรรมช่วงเย็น	25	80 %	12%	8%	0 %	0%	4.64	.86	มากที่สุด

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

ประเด็น	จำนวนผู้ตอบ (คน)	ความพึงพอใจ					\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
6. การจัดการความปลอดภัย									
1) การจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย	25	100 %	0 %	0 %	0 %	0%	5.00	.00	มากที่สุด
2) การจัดเตรียมยาสามัญประจำบ้าน	25	55.6%	44.4%	0%	0%	0%	4.56	.50	มากที่สุด
3) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านอุปกรณ์สื่อสาร	25	77.8%	22.2%	0 %	0 %	0 %	4.78	.42	มากที่สุด
7. ความพึงพอใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่									
7. ความพึงพอใจในภาพรวมของการท่องเที่ยวชุมชนบ้านปลาบู่	25	80 %	20 %	0 %	0 %	0%	4.80	.40	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ผู้มาท่องเที่ยวมีความพึงพอใจโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.80$, S.D.=0.40) และผู้มาท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดในทุกๆ ด้าน

3) ผลการวิเคราะห์ข้อคิดเห็น/เสนอแนะครั้งที่ 2

การวิเคราะห์ข้อคิดเห็น/เสนอแนะ ได้จากการรวบรวมการให้ข้อคิดเห็น/เสนอแนะจำนวน 12 คน พบว่า ชาวบ้านยิ้มแย้มทำให้นักท่องเที่ยวมีความสุขด้วย อาหารอร่อย การดูแลดีเยี่ยม ได้รับความรู้ของวิถีชีวิตคนอีสานและการพึ่งพาธรรมชาติ ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีดอกไม้สดใส่ ควรเพิ่มมุมถ่ายภาพ ความเตรียมพร้อมในแต่ละจุดยังไม่ดีเช่น จำนวนเตาต้มน้ำร้อนของน้ำแช่เท้า ควรเพิ่มผ้าขนหนูและผ้าผลิตภัณฑ์ในตำแหน่งตู้อบสมุนไพร ควรแนะนำสรรพคุณชนิดสมุนไพรที่ใช้ในการอบ นวด และสปาหน้า อาหารแต่ละอย่างควรมีชื่อกำกับพร้อมสรรพคุณ